

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Obor: Historická sociologie

Časopis Revolver Revue jako společenský fenomén
a jeho vývoj

Autor práce: Bc. Michal Geisler

Vedoucí práce: D.E.A. Nicolas Maslowski, Ph.D.

Praha 2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a s použitím literatury uvedené v seznamu literatury.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně Fakulty humanitních studií UK v Praze a může být využita i jako studijní text.

Rád bych poděkoval vedoucímu práce D.E.A. Nicolasi Maslowskému, Ph.D., za soustavnou ochotu ke konzultacím, velmi vřelý přístup a podnětné rady. Dále mé díky patří všem těm, kteří mi poskytli rozhovor, tím mi jednak umožnili provedení předkládané práce, a jednak pro mě osobně byla tato setkání obohacující zkušeností.

Zvláštní poděkování si zaslouží Monika Brejchová.

A to zastřešující Véronique Nicole O'Donoghue a Jana Geislerová.

Obsah

1	Úvod.....	7
1.1	Vymezení problému a hlavní cíle práce	7
1.2	Struktura práce.....	8
1.3	Metodologie.....	10
1.4	Analyzovaná data.....	12
	Rozhovory.....	12
	Obsah časopisů <i>Revolver Revue</i> a <i>Kritické Přílohy RR</i>	15
	Ohlasy na <i>Revolver Revue</i> ve vybraných periodikách.....	15
2	Teoretická část	16
2.1	Vymezení sociologické perspektivy.....	16
2.2	Alternativní kultura v Československu v období komunismu.....	18
	Samizdatová literatura	20
2.3	Subkultury.....	21
2.4	Český underground.....	23
	Teoretické vymezení a pojmové ujasnění.....	23
	Dobové definování aktérem – „manifest“ undergroundu	27
2.5	Vývoj českého undergroundu a utváření skupiny, v níž vznikla <i>RR</i>	30
3	Empirická část: <i>Revolver Revue</i>	35
3.1	Vznik <i>Revolver Revue</i> a její samizdatové období.....	35
3.1.1	Samizdatová <i>RR</i> „uvnitř“	36
	Zakladatelé a počáteční motivace	36
	Provoz časopisu	38
	Obsah	41
3.1.2	Společenský život kolem časopisu a <i>RR</i> jako součást širšího společenství před rokem 1989.....	42
3.1.3	Samizdatová <i>RR</i> směrem k veřejnosti	46
3.1.4	Veřejné ohlasy na činnost <i>RR</i> v jejím samizdatovém období	47

3.2	Polistopadové období: přechod do legality a důležité personální změny (1990–1994)	47
3.2.1	<i>RR „uvnitř“</i> (1990–1994)	48
	Složení redakce a provoz časopisu v 1. pol. 90. let	50
	Redakční strategie a obsah časopisu v 1. pol. 90. let.....	51
3.2.2	Společenský život kolem časopisu a <i>RR</i> jako součást širšího společenství (1990–1994)	55
3.2.3	<i>RR</i> směrem k veřejnosti (1990–1994).....	57
3.2.4	Veřejné ohlasy na činnost <i>RR</i> ve vybraných periodikách (1990–1994)	59
	Závěrem k <i>RR</i> v první polovině 90. let a k transformaci po roce 1989	63
3.3	Etapa vydávání <i>Kritické Přílohy Revolver Revue</i> (1995–2004).....	64
3.3.1	<i>RR „uvnitř“</i> (1995–2004)	65
	Složení redakce, redakční strategie a provoz časopisu	65
	<i>Kritická Příloha Revolver Revue</i>	67
	<i>Edice RR</i>	68
3.3.2	Společenský život kolem časopisu a <i>RR</i> jako součást širšího společenství (1995–2004)	69
3.3.3	<i>RR</i> směrem k veřejnosti (1995–2004).....	71
3.3.4	Veřejné ohlasy na činnost <i>RR</i> ve vybraných periodikách (1995–2004)	73
	Závěrem k období 1995–2004	77
3.4	<i>Revolver Revue</i> od konce vydávání <i>Kritické Přílohy</i> k současné situaci (2005–2012)..	78
3.4.1	<i>RR „uvnitř“</i> (2005–2012)	78
	Redakční strategie a provoz	79
	Úvahy redaktorů <i>RR</i> o budoucnosti časopisu	81
3.4.2	Společenský život kolem časopisu a <i>RR</i> jako součást širšího společenství (2005– 2012).....	83
3.4.3	<i>RR</i> směrem k veřejnosti (2005–2012).....	84
3.4.4	Veřejné ohlasy na činnost <i>RR</i> ve vybraných periodikách (2005–2012)	85
4	Závěr	87
5	Bibliografie	92
6	Přílohy.....	100

Abstrakt

Revolver Revue je kulturní časopis založený v roce 1985. Vznikl v rámci prostředí subkultury českého undergroundu, zpočátku vycházel ilegálně jako samizdat a byl jednou z aktivit alternativní kultury tehdejšího komunistického Československa. Po transformaci společenských poměrů v zemi se stal součástí oficiálního kulturního provozu a vychází dodnes. Následující text představuje pohled na *Revolver Revue* jako na společenský fenomén. Autor se snaží postihnout jeho hlavní prvky a vývoj, přičemž identifikuje a vysvětluje hlavní změny, ale i projevy kontinuity. Ve vzájemné provázanosti si všímá úrovní konkrétních aktérů, sociální skupiny, instituce, ale i společenského, politického a historického kontextu. Ústřední částí práce je představení kvalitativního empirického výzkumu založeného na analýze pořázených rozhovorů a na studiu dokumentů. Výstup byl proveden podle východisek a některých praktických postupů metody zakotvené teorie.

Abstract

Revolver Revue is a cultural periodical magazine founded in 1985. Initially, as a product of Czech underground subculture, of the former communist Czechoslovakia, *Revolver Revue* was deemed to be illegal samizdat material. After the transformation of the social and political environment in Czechoslovakia, *Revolver Revue* became a legal publication, and continues to be published today, in the Czech Republic. The following work is a study of *Revolver Revue* as a social phenomenon in which the author works towards capturing its main defining features and its developments over time, including its noteworthy changes as well as the continuity which the organization has seen. Also focused upon are the specific social groups related to *Revolver Revue*, the specific institutions and the interaction of important actors involved, all perceived through a political and historical context. This work is centred around qualitative empirical research based on analyses of interviews and on the study of related documents. The approach taken to this study was heavily influenced by Grounded Theory.

Klíčová slova

Revolver Revue, český underground, alternativní kultura, subkultura, kvalitativní výzkum, analýza rozhovoru, zakotvená teorie

Keywords

Revolver Revue, Czech underground, alternative culture, subculture, qualitative research, interview analysis, grounded theory

1 Úvod

1.1 Vymezení problému a hlavní cíle práce

Při pokusu nahlédnout na kulturní časopis *Revolver Revue* (dále také *RR*) sociologicky se nabízí hned několik perspektiv. Například se lze zaměřit na konkrétní sociální skupinu složenou z tvůrců časopisu, tzn. na seskupení lidí, které pojí společně vykonávaná činnost a vzájemná komunikace, a kteří zastávají vzájemně se doplňující role.¹ Případně je možné tvůrce časopisu chápat jako konkrétní jednotlivce, kteří do společné činnosti vstupují se specifickými zkušenostmi, pohnutkami, ambicemi. Tuto společně vykonávanou činnost každý z nich odlišně zakouší a interpretuje. Zároveň vedle toho prožívá i jiné situace, což může účast na společném podniku ovlivňovat. *Revolver Revue* však můžeme vnímat i jako instituci, což přenáší pozornost spíše na nadosobní úroveň, ke specifickým pravidlům a zvyklostem, na základě kterých funguje. Případně se můžeme zaměřit na kontext (historický, politický, společenský atd.), v němž je časopis situován, a sledovat, jaký mají tyto vnější podmínky dopad na jeho podobu a na ráz jeho fungování. Navíc všechny tyto čtyři úrovně lze sledovat v čase a hovořit tak o proměnách, či kontinuitě skupin tvůrců časopisu a jejich spolupracovníků, o historii a vývoji instituce *Revolver Revue*, o vývoji individuálních životních drah lidí, kteří jsou/byli s časopisem spjati, případně o vývoji kontextu, ve kterém je časopis zasazen. V předkládané práci se pokusím o syntézu těchto vrstev.

Hlavním cílem této práce je postihnout zásadní změny, vývojové tendence, ale i kontinuitu v historii časopisu *Revolver Revue*. Na ten nahlížím jako na společenský fenomén² a všímám si

¹ S pojmem „sociální skupina“ zde pracuji ve významu, který používal J. A. Quinn. Podle něho se jedná o seskupení dvou a více osob, které spojuje hraní koordinovaných a komplementárních, tedy vzájemně se doplňujících a podmiňujících rolí. Skládá se z částí, které mají strukturální a funkční kvality, jež ji odlišují od individuí, která skupinu tvoří. Jednotlivci jsou ve skupině vzájemně spojeni jazykovou a nonverbální komunikací, normami, vzájemnými očekáváními a společně vykonávanou činností [Velký sociologický slovník 1996: 995].

² Výrazem „fenomén“ neodkazuji k filozofickému fenomenologickému směru, ani k fenomenologické sociologii. Používám jej jako synonymum k pojmu „jev“. Jako vzájemně zaměnitelná chápu i přídavná jména „společenský“ a „sociální“. V textu pracuji jak se spojením „společenský/sociální fenomén“, tak i s výrazem „společenský/sociální jev“.

ve vzájemné součinnosti jeho aspektů jakožto instituce, sociální skupiny, ale i sdružení individuí a jevu podléhajícím společenskému, historickému a politickému kontextu, v němž se nachází. Za tímto účelem jsem provedl kvalitativní empirický výzkum, jehož jádrem bylo pořízení a analyzování rozhovorů se zakladateli *Revolver Revue*, s redaktory časopisu (současnými i bývalými), s jeho spolupracovníky, ale i vnějšími pozorovateli. Přičemž jsem se věnoval i studiu jiných zdrojů (časopisů *RR* a *Kritická Příloha Revolver Revue*³, ohlasů na činnost *RR* v médiích a dalším).

1.2 Struktura práce

Následující text obsahuje dvě hlavní části – teoretickou a empirickou. Ještě předtím však pohovořím o metodologii a ve stručnosti popíši, jak jsem při poznávání *Revolver Revue* postupoval. Představím hlavní východiska metody zakotvené teorie, kterými jsem se řídil. Rovněž jsem použil některé konkrétní postupy, které tento přístup zahrnuje. Vzhledem k povaze zkoumaného jevu, jsem se však rozhodl neprovádět výzkum a jeho prezentaci čistě v logice této metody. O těchto krocích se rovněž zmíním. Následně představím, s jakými údaji v empirické části pracuji.

Teoretickou část uvozuje pojednání o obecné sociologické perspektivě, na základě které je zkoumaný jev v předkládané práci sledován. Nejprve nastíníme sociologické dilema, jež spočívá v kladení otázky, zda na společenskou realitu nahlížet skrze prizma jednání, nebo struktury. Uvedeme, jak to souvisí s představovaným tématem, a pozastavíme se u konstruktivistického řešení této otázky. Následně pohovoříme o některých charakteristikách české alternativní kultury v období tzv. normalizace, v jehož pozdější fázi *Revolver Revue* vznikla. Jelikož časopis nejprve fungoval jako samizdat, zmíníme několik slov o samizdatové literatuře jako o konkrétním projevu tehdejší alternativní kultury. Alternativní kulturní aktivity se realizovaly i v rámci subkultury českého undergroundu. Té se budeme věnovat podrobněji a v návaznosti na to představíme konkrétní sociální skupinu, která na hodnoty, poetiku a tradice této subkultury českého undergroundu navazovala, a stala se její součástí. Její členové založili časopis *Revolver Revue*.

³ Dále v textu používám zkratky *Kritická Příloha RR*, *KP RR*, případně jen *KP*.

V empirické části se budu věnovat již přímo *Revolver Revue*. Důležitým aspektem záměru této práce je pojmání sledovaného jevu s ohledem na jeho situaci v čase a v kontextu společenského prostředí, ve kterém se vyskytoval a vyskytuje, proto o *Revolver Revue* pojednám chronologicky. Vzhledem k tomu, že v její historii existovala období, ve kterých se ráz jejího fungování lišil, považuji za vhodné pohovořit o ní periodizovaně.

Odděleně pojednám o těchto čtyřech etapách existence časopisu: 1. Vznik *Revolver Revue* a samizdatové období (1985–1989); 2. Polistopadové období – přechod do legality a důležité personální změny (1990–1994); 3. Etapa vydávání *Kritické Přílohy RR* (1995–2004); 4. *RR* po *Kritické Příloze* – až k současné situaci (2005–současnost). První z nich je jasně ohraničena vnějšími okolnostmi, „díky“ komunistickému režimu se tvůrci *RR* museli potýkat se značně odlišnými podmínkami než po roce 1989. V druhém období začala *RR* vycházet legálně, z celospolečenské transformace vyplývaly nové podmínky i pro její provoz. Mimo jiné došlo ke změnám v podobě, uspořádání, obsahu, financování, výrobním procesu a distribuci časopisu. Důležité byly i personální změny v tomto období. V roce 1995 začala redakce *RR* vydávat i druhý časopis – *Kritickou Přílohu RR*. Znamenalo to rozšíření objemu práce, kolem časopisu se začala soustředit řada nových autorů a přispěvatelů, také se proměňoval veřejný obraz *RR* formovaný a prezentovaný v jiných médiích, rovněž pozice *RR* v kontextu kulturního provozu doznávala jistých změn. Poslední období, které jsem zde vymezil, začíná ukončením vydávání *KP RR* a sahá až do současnosti.

Bylo by možné věnovat samostatnou studii pouze některým aspektům *RR* či jedné z etap její existence. Nicméně východiskem této práce je, že právě v dlouholeté existenci *RR* táhnoucí se napříč měnícími se podmínkami, ať už spjatými s pádem komunismu a následnou transformací české společnosti, nebo těmi pramenícími z proměn personálního složení a technického vývoje či jinými, se skrývá zajímavý zdroj informací. Pokus o podrobné kvalitativní vysvětlení situace sociální skupiny v takto dlouhém období by však nebyl realistický, zvláště ne v rozsahu magisterské práce, kdybychom si nenastavili nějaká limitující kritéria. Zaměřím se na čtyři témata a pojednám o nich postupně pro každé z vytyčených období. To také umožní srovnávání jednotlivých etap, sledování návaznosti či naopak odlišností.

Témata jsou následující: A) „*RR* uvnitř” – provoz časopisu, redakční strategie, personální složení; motivace a cíle redaktorů; B) Společenský život kolem časopisu a *RR* jako součást širšího společenství (komunity, instituce a jedinci s *RR* spolupracující, sympatizující, a povaha

existujících vazeb); C) *RR* směrem k veřejnosti – veřejná prohlášení členů redakce, rozhovory s tvůrci časopisu v jiných médiích a podobně; D) Veřejné ohlasy na činnost *RR* ve vybraných médiích; pokus o nastínění pozice *RR* v kulturním provozu.

1.3 Metodologie

Jádrem této práce je pojednání o *Revolver Revue* na základě údajů získaných z provedeného kvalitativního výzkumu, nyní představím některá metodologická východiska, na jejichž základě jsem jej prováděl a zpracovával. Strauss a Corbinová rozlišují tři typy kvalitativního výzkumu podle toho, jak badatelé přistupují k analýze získaných údajů. Pro první z nich je podle nich příznačná snaha prezentovat data v co nejčistší podobě. Data se v jeho rámci neanalyzují a prezentují se v co „nejčistší“ podobě jen za minimální interpretace. V druhém typu je také kladen důraz na co nejvěrnější představení zjištěného obrazu o zkoumané realitě, ovšem neprezentuje se tu veškerý získaný materiál. Výzkumník přistupuje k jeho selekci a prokládá jej vlastními interpretacemi. Třetím typem pak je tzv. zakotvená teorie (grounded theory, dále též GT), jejímž cílem je na základě výzkumu vytvořit teorii platnou pro konkrétně vymezený jev. K tomu slouží specifický soubor metod a analytických nástrojů. [Strauss, Corbinová 1999: 13]

V níže prezentovaném výzkumu jsem se pohyboval mezi druhým a třetím typem. Prezentuji spíše popis zkoumaného jevu, který prokládám vlastní interpretací. Nepracoval jsem přesně v souladu s analytickými postupy metody zakotvené teorie (ačkoliv některé z nich jsem použil, jak ukazují níže). Avšak sdílím hlavní východiska přístupu GT, mezi které patří následující:

- lidé aktivně utvářejí svět, ve kterém žijí => zaměření na vnímání aktérů
- zkušenosti a zážitky aktérů se se neustále vyvíjejí, stejně jako kontext, ve kterém se odehrávají
- je nutné neustále sledovat vzájemné vztahy mezi podmínkami a smyslem jednání
- kladení důrazu na komplexnost jevu
- součástí poznávání reality je i interakce mezi výzkumníkem a zkoumaným aktérem
- výzkumník se stává součástí zkoumaného terénu; jeho osobnost, znalosti a chápání jevu se projevují do interpretace

- neodborná literatura a další prameny jsou zcela legitimní zdroje údajů pro výzkum. Jsou užitečné například při získávání informací o organizaci, struktuře sledovaného jevu
- snaha chápat sledovaný jev jako proces – určení příčinných podmínek, popis jevu, určení jeho fází, kontextu, strategie jednajících, intervenujících podmínek, jednání, následků
- změna = takový vývoj podmínek, který způsobí výraznou proměnu strategie jednání nebo interakce, které jsou užívány k udržení jevu
- snaha vnímat mnohohrstevnatost podmiňujících vlivů – sledování několika úrovní: mezinárodní, národní, oblastní, institucionální, sub-institucionální, úroveň, kolektivu, skupiny a jednotlivce, interakční úroveň, úroveň jednání související s jevem (pozornost je věnovaná jak velice obecným aspektům jevu, tak i těm konkrétním, které se týkají jednotlivců)

[Strauss, Corbinová 1999; Mills et al. 2006; Sarantakos 1998; Charmaz 2006]

Konkrétně potom pracuji s perspektivou konstruktivistické verze Grounded Theory⁴ prosazovanou například Kathy Charmazovou [Charmaz 2006], která zdůrazňuje podíl výzkumníka na podobu reality vykreslené ve vytvořené teorii. Podle ní: „Data neposkytují průhled do reality. ‚Objevená‘ realita spíše vystupuje z procesu interakce a z dočasného kulturního a strukturálního kontextu, ve kterém se odehrává.“ (in Mills et al. 2006: 31) Východiska GT, zejména v této její verzi, jsou v souladu se sociologickou perspektivou, kterou zde používáme (viz výše). Na tomto základě lze věnovat pozornost jak jednání a interakci, tak vlivům a tlakům pramenícím ze struktury a z kontextu. Důraz je kladen i na subjektivní vnímání aktérů a na to, jak prožité události interpretují. Důležité je i to, že jev se v tomto přístupu nepojímá staticky. Je třeba sledovat jeho vývoj a pokusit se definovat jeho proměny. Touto logikou je veden i následující empirický výzkum.

Zároveň jsem použil i některé praktické postupy, které GT implikuje. To například znamená, že sledovaný jev nejprve poznáváme, postupně jsme schopni rozlišovat jeho důležité znaky, vlivy a intervenující podmínky. Podle toho následně určujeme, na co se budeme dále

⁴ Pro více informací o rozdílných přístupech k metodě zakotvené teorie viz např. [Breckenridge et al. 2012] či [Mills et al. 2006].

zaměřovat. Údaje porovnávané a analyzujeme po celou dobu jejich získávání. Použil jsem i první dva kroky analýzy dat, které jsou pro metodu zakotvené teorie typické – otevřené a axiální kódování. První z nich zahrnuje prvotní konceptualizaci a kategorizaci dat. V tom druhém potom údaje nově uspořádáváme podle následujícího schématu: podmiňující vlivy – kontext – strategie jednání – interakce – následky. Podle GT by mělo následovat selektivní kódování, při kterém se určí centrální kategorie a systematicky se zjišťuje, v jakém vztahu se má k ostatním kategoriím. [Strauss, Corbinová 1999] O *RR* jsem se rozhodl pojednat odděleně ve čtyřech obdobích její historie, protože každé z nich bylo určováno odlišným kontextem. Proto jsem k tomuto třetímu kroku analýzy již nepřistoupil a dal jsem přednost náhledu nezávislému na jedné centrální kategorii. Rovněž i ve výkladu je potom možné se v každém z těchto období věnovat specifickým podmínkám a specifickému fungování *RR*. Zároveň samozřejmě sleduji i vzájemnou kontinuitu těchto etap, stejně jako se snažím určit a vysvětlit jejich odlišnosti.

1.4 Analyzovaná data

Představovaný empirický výzkum je založený především na analýze rozhovorů. Pracoval jsem ovšem i s jinými materiály. Pochopitelně bylo nezbytné se seznámit se všemi čísly časopisů *Revolver Revue* a *Kritická Příloha Revolver Revue*. K doplnění přehledu o historii časopisu a o jeho aktérech jsem dále čerpal informace z oficiálních internetových stránek *Revolver Revue* [www.revolverrevue.cz, cit. 22. 6. 2012], z některých publikací [např.: Karlík 2012, Hořejší 2001, Machovec 2008, Weiss 2000] a z ohasů na činnost *RR* uveřejněných ve sdělovacích prostředcích. Tyto prameny jsem používal především k získání informací o autorské, tematické a hodnotové struktuře časopisu, případně k seznámení se s jeho historií a biografiemi jeho protagonistů. Sloužily mi spíše jako vědomostní podklad pro práci s rozhovory, neprováděl jsem jejich podrobnou diskurzivní či obsahovou analýzu, ačkoliv takové uchopení náhledu na *Revolver Revue* by beze sporu mohlo přinést zajímavé výsledky. Přesto některé informace z těchto pramenů v níže uvedeném pojednání představuji.

Rozhovory

Rozhovory jsem provedl s patnácti respondenty. Jsem si vědom toho, že pro skutečně důkladné poznání instituce *Revolver Revue* by bylo vhodné pořídit více materiálu, ovšem při

střízlivém uvažování zadaného rozsahu práce a časových možností pro sběr a analýzu rozhovorů se jevilo jako důležitější zaměřit se spíše na rozmanité složení respondentů tak, aby se vyjevily odlišné perspektivy, nežli na maximalizování jejich počtu. Mezi respondenty jsou jak zakladatelé časopisu⁵, tak členové redakce ze všech jeho období⁶, přispěvatelé či účastníci společenského života kolem *RR* v její samizdatové fázi⁷, v období *Kritické Přílohy*⁸, ale i v současnosti⁹, ale například i úspěšný současný spisovatel, jehož knihy vycházejí v rámci *Edice RR*¹⁰. Hovořil jsem však i s lidmi, kteří *RR* sledovali spíše zvnějšku¹¹.

Citace z rozhovorů, jež jsou vždy vyznačeny kurzívou a ukončeny zkratkou složenou z iniciál respondenta (viz seznam rozhovorů v soupisu použitých pramenů), jsou v některých případech zařazené přímo do textu. Tam kde by se však tímto narušila jeho přehlednost či plynulost, jsem umístil úryvky do samostatné přílohy: *Příloha A – úryvky z rozhovorů*, na kterou zpravidla odkazuji v poznámce pod čarou. Doporučuji čtenáři do příslušných citací z rozhovorů spolu s textem nahlížet, protože výpovědi respondentů zprostředkovávají poznání pojednávaného tématu nezastupitelným způsobem a vzhledem k tomu, že se jedná o rozhovory původní a dosud nepoužité, je to materiál v této práci nejcennější.

⁵ Ivan Lamper: novinář, zakladatel a editor časopisu *Respekt*; zakladatel *RR*; člen redakce 1985–1991.

Jáchym Topol: spisovatel; zakladatel *RR*; šéfredaktor 1991–1993; člen redakce 1985–1994.

Viktor Karlík: výtvarník; zakladatel *RR* a člen její redakce po celou dobu její existence; zakladatel a redaktor *Kritické Přílohy RR* (1995–2004); grafik obou časopisů i knih *Edice RR*.

⁶ Terezie Pokorná: šéfredaktorka *RR* (od roku 1993), editorka, literární a divadelní kritička; spoluzakladatelka a šéfredaktorka *Kritické Přílohy RR* (1995).

Marek Vajchr: literární kritik a překladatel, proděkan FAMU; člen současné redakce *Revolver Revue* (od roku 2005) patřil mezi pravidelné přispěvatele *Kritické Přílohy RR* (od jejího 8. čísla).

Michael Špirit: editor, literární historik a kritik, vyučuje v Ústavu bohemistických studií FF UK; redaktor *RR* a *KP RR* (v letech 1995–2001).

⁷ Ivan Pinkava: fotograf; občasný spolupracovník *RR*; účastník společenského života kolem *RR* – zejména v jejím samizdatovém období.

⁸ Ondřej Štindl: kulturní redaktor *Lidových novin*, zakladatel *Radia I*, filmový kritik, scénárista; patřil k pravidelným přispěvatelům do *Kritické Přílohy RR*.

⁹ Karel Haloun: grafik a výtvarník, vyučuje na VŠUP v Praze; současný spolupracovník *RR*, člen redakčního kruhu. Petr Onufér: překladatel, esejista, kritik, redaktor nakladatelství *Argo*; od roku 1999 spolupracuje s *Revolver Revue*; přispíval do *Kritické Přílohy RR*.

¹⁰ Martin Ryšavý: spisovatel, scénárista a režisér, vedoucí katedry scénáristiky na FAMU; současný spolupracovník *RR*; jeho knihy vycházejí v *Edici RR* (za dvě z nich získal ocenění Magnesia Litera).

¹¹ Martin Machovec: editor, literární kritik a překladatel, soustavně a dlouhodobě se věnuje české samizdatové literatuře a českému undergroundu; občasný spolupracovník *RR* po celou dobu její existence.

Jiří Peňás: kulturní redaktor *Lidových novin*; recenzoval *RR* v různých periodikách.

Martin C. Putna: literární kritik a historik, vyučuje na Fakultě humanitních studií UK; v 90. letech byl šéfredaktorem revue *Souvislosti*, kterou vydávalo Sdružení na podporu vydávání časopisů (v jehož rámci tehdy vycházela i *RR*).

Viktor Stoilov: v roce 1990 založil nakladatelství *Torst*, které dodnes vede; spolupracoval s mnohými lidmi spojenými s *RR*; zejména v 1. polovině 90. let k sobě *RR* a *Torst* měli velmi blízko.

Všechny rozhovory pořídil autor tohoto textu, a to při osobním setkání s respondenty (nikoliv korespondencí či telefonicky). Jedná se o rozhovory polostrukturované, přičemž připravená struktura byla velice volná. Jednotliví respondenti disponovali odlišným množstvím a typem informací, bylo tedy vhodné jim poskytnout prostor pro volné odpovědi a ty jednak zohledňovat v dalším průběhu rozhovoru, a jednak i při rozpravě s dalšími informátory. Z podobných důvodů se délky rozhovorů lišily a pohybovaly se cca od 30 do 90 minut.

Pro postup při analyzování a zveřejňování rozhovorů byl určující fakt, že není dost možná jejich anonymizace. Velká část dotazovaných patří či patřila k redakčnímu týmu časopisu, případně k jeho blízkým spolupracovníkům, a počet těchto lidí není natolik velký, aby nebylo možné výroky s danými aktéry pospojovat. Navíc se dotazovaní mezi sebou ve většině případů osobně znají, případně o sobě alespoň vědí, a neměli by tedy potíže se vzájemně identifikovat. Právě kvůli tomu, že mezi respondenty existují či existovaly četné provázanosti, navíc poskytnutím rozhovoru projevíli značnou míru ochoty a důvěry, je zde mým nadřazeným zájmem postupovat tak, abych do těchto vazeb nezasahoval, proto nebudu zveřejňovat celé přepisy rozhovorů, ani jejich nahrávky. Z podobných důvodů také nepoužívám doslovné přepisy rozhovorů, ačkoliv jsem si vědom, že se tím omezují některé možnosti jejich analýzy a dalšího studia. Při úpravě přepisů a užívání jejich úryvků jsem se snažil v maximální možné míře zachovat původní obsahy sdělení a zprostředkovat je čtenáři. Všichni dotazovaní s poskytnutím rozhovoru souhlasili a byli obeznámeni se záměrem, se kterým byl pořízen.

Při zvažování o zařazení úryvků z rozhovorů do výsledné práce bylo, kromě jejich relevance pro dané téma, důležité i to, zda se nejedná o informace, jež by mohly respondenta nějak poškodit. Důležité rovněž bylo, z jaké pozice byl výrok pronesen. V některých případech se jevila jako objektivnější vzpomínka přímého účastníka, někdy naopak komentář od člověka méně zainteresovaného. V některých případech pro zařazení citace rozhodovala její originalita, jindy bylo důležité, že se na podobném stanovisku shodlo více respondentů. Ještě je vhodné poznamenat, že rozložení úryvků z rozhovorů v práci není rovnoměrné. K některým tématům se mi povedlo nashromáždit více relevantních a publikovatelných komentářů, k některým méně. Nerovnoměrné je i zastoupení úryvků z výpovědí jednotlivých respondentů. Je například logické, že nejvíce jsem čerpal z rozhovoru s Viktorem Karlíkem, který je jedním ze zakladatelů časopisu a jako jediný působí v redakci po celou dobu jeho existence. Například vzpomínky Jáchyma Topola a Ivana Lampera se nejvíce vázaly k samizdatovému období atd. Je však nutné dodat, že

důležité byly výpovědi všech respondentů bez ohledu na jejich zveřejnění. Někdy potvrdily, co řekl někdo jiný, v jiných případech poukazovaly na témata, která v konečné práci neprezentují, ale jejich prodiskutování bylo přínosné pro hlubší vhled do problematiky a chápání širších souvislostí.

Obsah časopisů Revolver Revue a Kritické Přílohy RR

Větší pozornost obsahu časopisu *RR* budu věnovat v pojednání o jeho samizdatovém období, kdy se formoval, a o období první poloviny 90. let, kdy začal vycházet legálně. Přičemž se zaměřím na jeho strukturu, na autory příspěvků, na pojednávaná témata a na způsob jejich pojetí a podání. Vzhledem k počtu a obsáhlosti vydaných čísel obou časopisů zde neaspíruji na nějaké systematické a úplné představení obsahu. K dosažení cílů této práce to ani není nezbytné. V dalších obdobích se tedy zaměřím na jiné aspekty *Revolver Revue*. V případě časopisu *KP RR* budu věnovat pozornost spíše složení jeho příspěvkatelů, vlivu, který měl na fungování instituce *RR* a veřejným ohlasům, které vyvolával.

Ohlasy na Revolver Revue ve vybraných periodikách

Pro poskytnutí plastičtějšího obrazu *RR* jako instituce a pro pochopení její veřejné pozice a resonance je na místě alespoň částečně zprostředkovat, jak činnost *Revolver Revue* v různých obdobích vnímali komentátoři kulturního dění. Důsledná analýza ohlasů na *RR* v jiných médiích by byla rovněž příliš obsáhlá. Rozhodl jsem se představit a okomentovat především ohlasy uveřejněné v *Literárních novinách* a v kulturním časopise *Tvar*. Od vydání prvního legálního čísla *Revolver Revue* se v obou těchto periodikách pravidelně objevovaly komentáře o její činnosti a věnovaly se jí podrobněji, než tomu bylo v obecných denících či týdenících. Některé ohlasy měly sice pouze charakter přehledu obsahu aktuálního čísla *RR* nebo její *Kritické Přílohy*, jiné však obsahovaly i hodnotící stanoviska pisatelů, případně i některé informace o událostech, které s *RR* souvisely. Právě na tento typ příspěvků jsem se zaměřil a v příslušných kapitolách je ve stručnosti představuji.

2 Teoretická část

2.1 Vymezení sociologické perspektivy

Ambicí této práce je poznat konkrétní společenský jev – časopis *Revolver Revue*. K tomu se pokusíme dopracovat skrze porozumění motivům jejích aktérů, jejich vzájemným vztahům, sdíleným hodnotám, jejich jednání a volbám, ať už společným, či individuálním, činěným v kontextu vykonávání společné činnosti. Přitom věnujeme velkou pozornost tomu, jak toto vnímají samotní aktéři. Ovšem zároveň o aktérech uvažujeme i v rámci instituce *Revolver Revue* (zvyků, postupů, hodnot, rolí které zahrnuje). Tu pak zasazujeme do kontextu širší sociální reality (historický kontext, politické poměry, ostatní instituce a společenství atd.). Z širší sociální reality pramení příčinné i intervenující podmínky, se kterými se *RR* musí vyrovnávat. Ta však na tuto sociální realitu působí a ovlivňuje ji.

Při takovémto uvažování narážíme na jedno z dominantních dilemat sociologické teorie, jehož počátky lze sledovat již v klasické sociologii – a to v rozporu mezi holistickým pojetím Émila Durkheima na jedné straně a metodologickým individualismem Maxe Webera na straně druhé. V duchu „durkheimovské“ tradice bychom se při poznávání sociální reality měli zaměřovat na nadindividuální jevy, tzv. „sociální fakta“ [Keller 2004: 213]. Oproti tomu Weber zastával perspektivu, pro kterou je charakteristický důraz na jednající individua a na porozumění jejich jednání. [Keller 2004: 263] George Ritzer v těchto myšlenkových tradicích vidí základy dvou sociologických paradigmat: paradigmatu sociálních faktů a paradigmatu sociologické definice. Pro uvažování v rámci prvního z nich je typické kladení důrazu na sociální strukturu a nazírání na jednotlivce a sociální skupiny podle toho, jak fungují v rámci těchto struktur. Oproti tomu paradigma sociální definice považuje za základní to, jak aktéři sami definují svojí situaci, a jak se to dále promítá do jejich jednání. Do každého z těchto paradigmat lze zařadit mnoho sociologických směrů a myslitelů. [Ritzer 1996: 641]

Pro perspektivu, kterou je vedená tato práce a empirický výzkum, jenž představím níže, jsou však nejzajímavější koncepce myslitelů, kteří se snaží tato paradigmata a východiska, jež implikují, překročit, případně je propojují. Charles W. Mills ve své knize *Sociologická imaginace* zdůrazňuje, že při společenskovedním zkoumání je nutné brát v potaz složité vztahy

biografie a historie, udržovat úzké sepětí sledovaných společenských jevů a prostředí s jejich historickým kontextem a mít neustále na paměti jejich lidskou dimenzi. Zároveň bychom je však měli sledovat v kontextu sociálních struktur, ve kterých jsou organizovány [Mills 2008: 242–244]. Ritzer hovoří o skupině autorů (především amerických), kteří se snažili propojovat mikro a makro sociologickou perspektivu („micro-macro-integration“), mezi ně řadí např.: Colemana, Ritzera a Alexandra [Ritzer 1996: 489–525]. V Evropě se řada sociologů snažila o něco podobného (ne však totožného) při propojování perspektiv struktury a jednání („agency-structure integration“) [Tamtéž: 526–561]. Takové myšlení je typické například teorii strukturace Anthonyho Giddense [Giddens 1984].

Jiný způsob jak propojit zmiňované aspekty weberiánské a durkheimovské tradice představili ve své knize *Sociální konstrukce reality* Peter Berger s Thomasem Luckmannem. O společnosti hovoří jednak jako o objektivní realitě, jednak jako o realitě subjektivní. Základem jejich uvažování je to, že identity jednotlivců se utváří, udržují a vyvíjejí v rámci sociálních procesů, které jsou dány sociální strukturou, a to za vzájemné součinnosti organismu, individuálního vědomí, sociálních vztahů a sociální struktury. Jednotlivci potom zpětně ovlivňují, udržují, ale i přebudovávají sociální strukturu. Jedná se tedy o dialektický vztah mezi subjektivitou a objektivitou [Berger, Luckmann 1999: 170]. Klíčovými tématy jejich myšlení jsou: socializace, interakce a institucionalizace. Zásadní mechanismus při socializaci individua, utváření instituce i širší sociální reality je založen na tomto principu: subjektivní výklad situací a pohnutek k nim je externalizován prostřednictvím jednání a komunikace. Externalizované obsahy se stávají součástí objektivní reality. Odtud si je individua opět osvojují, internalizují. [Kabele 1996: 324]

Instituce podle Bergmana s Luckmannem určují typy činnosti, jejich vykonavatele i způsob jejich vykonávání. Mají svoji historii a není možné je pochopit bez porozumění procesu, který vedl k jejich vzniku. K institucionalizaci dochází „při vzájemné typizaci habitualizovaných činností určitým typem vykonavatelů těchto činností.“ [Berger, Luckmann 1999: 58]. Důležité je, že na počátku vzniku instituce je interakce konkrétních aktérů. V našem konkrétním případě to znamená potřebu porozumět vlivům a procesům, které předcházely vzniku časopisu, motivům a rozhodnutím, které jej provázely a vyústily v definování toho, jak časopis a jeho provoz ze začátku vypadal, jaké činnosti a role se v jeho rámci vytvořily, kdo a jak je vykonával. Zmíněná definice obsahuje výraz: „určitý typ vykonavatelů“. Aby bylo možné pochopit, „kdo“ byli

prvotní „vykonavatelé“, budu se nejprve podrobněji věnovat popisu konkrétní sociální skupiny, jejíž aktéři *Revolver Revue* založili a tvořili ji v období její institucionalizace, a tomu, v jakém sociálním prostředí se tato skupina utvářela a na jakou tradici navazovala. Materiál představený v empirické části by potom měl přispět k pochopení toho, jak se instituce časopisu *RR* vyvíjela, jací aktéři ji tvořili a jaké sociální skupiny se kolem ní organizovaly.

2.2 Alternativní kultura v Československu v období komunismu

Revolver Revue začala vycházet v roce 1985, vzešla z prostředí pražského undergroundu a do roku 1989 fungovala jako samizdatové periodikum. Byla součástí výseku tehdejší kultury, jemuž lze přiřadit hned několik přízvisek – neoficiální, paralelní, druhá, nezávislá, alternativní atd. V tomto textu se budeme držet pojmu alternativní kultura¹², který je obecný, neodkazuje pouze na realitu komunistického Československa, kdy bylo rozlišení na oficiální a neoficiální kulturu jednak relevantní, a jednak zřetelné. Můžeme jej používat pro označení jevů, jak v jiném lokálním a časovém kontextu, ale i v kontextu odlišného společensko-politického uspořádání, nežli je komunistický totalitní režim. Bude tak možné na pozadí tohoto pojmu sledovat *Revolver Revue* i v období po roce 1989, kdy vystoupila z ilegality a začala fungovat oficiálně. Navíc při určení a analýze toho, k čemu a jak je určitý jev, činnost či sociální skupina alternativní, můžeme, zároveň s poznáváním jevu samotného, poznávat i onen předmět vymezení. Na pozadí tohoto pojmu tak můžeme sledovat vývoj *Revolver Revue* v celé její historii sahající až do současnosti.

Nejprve se budeme věnovat období komunistického Československa, jednak se v tomto období narodili a dospívali tvůrci *Revolver Revue*, jež v něm vznikla a formovala se, a jednak tehdejší alternativní kultura není něco odděleného od té polistopadové, existuje jistá kontinuita i proces přeměny, navíc toto kulturní a sociální prostředí (a někteří jeho aktéři), sehrálo důležitou úlohu při revolučních událostech v roce 1989 i v období následujícím. Konkrétně se zde zaměříme na undergroundovou subkulturu, se kterou byla *Revolver Revue* ve svých počátcích bytostně spjatá. Je třeba zdůraznit, že by nebylo správné vnímat underground jako synonymum

¹² Shodně jako Alan, který také pracuje s termínem „alternativní kultura“, i my zde používáme pojem „kultura“ především v užším smyslu, tj. „pro označení tvůrčích intelektuálních a uměleckých aktivit a jejich sociálně-politického kontextu“ [Alan: 2001: 5–6], nikoliv v širokém antropologickém a sociologickém významu, jak jej například definoval Tylor: „složitý celek, který zahrnuje vědění, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti“ [Velký sociologický slovník 1996: 548].

tehdejší alternativní kultury. Jednak spektrum tehdejších alternativních aktivit a potažmo i komunit bylo širší a pestřejší, a to i přes značně utlačující působení komunistického režimu, a jednak bychom podobným pojmovým směřováním přehlíželi specifika, která v tomto spektru undergroundová subkultura vykazovala. Josef Alan, editor knihy *Alternativní kultura: příběh české společnosti 1945–1989*, která představuje zatím nejucelenější pokus o zmapování alternativních kulturních aktivit komunistického Československa v jejich značné pestrosti, považuje underground za jeden z jejich krajních pólů. Za jiný pól tehdejšího alternativního prostředí označuje disent [Alan 2001]. Undergroundu se podrobněji věnuji níže, stejně tak jako samizdatové literatuře, která vznikala prakticky v celém spektru tehdejší alternativní scény. Nyní vyslovme několik charakteristik alternativní kultury tak, jak ji definuje Alan.

Za jeden z významných rysů alternativní kultury v komunistickém Československu považuje její lokalizaci na okraji (sociálním, kulturním, ekonomickém, ale často i prostorovém), ke které docházelo pomocí různých mechanismů exkluze provázenými metodami represe, izolace, stigmatizace atd. Za motiv zde považuje snahu režimu o zachování statusu quo a obranu proti kreativním, inovativním a myšlení provokujícím jevům. V takové situaci však měli i exkludovaní tendenci izolovat se od ostatních, docházelo tak k podvojnému uzavírání. Další důvody marginalizace aktérů a seskupení alternativní scény, které Alan identifikuje, mají obecnější charakter. Prvním z nich vychází z romantické interpretace umělce a jeho postavení ve společnosti (jinakost, nonkonformita, bytí na okraji). Tím druhým je podle Alana orientace moderní společnosti na masovou spotřebu, která zachvátila i kulturu. Jakmile se tvůrce brání podřízením procesům komercializace a komodifikace, je buď automaticky vytěšňován na okraj, nebo tam dobrovolně utíká. Na periferii se pak setkávají lidé s podobnými motivy a hodnotami, a mohou se tak vytvářet společenství s alternativními hodnotovými a normativními řády. Mnohdy dochází k procesu, kdy se tato společenství vymezují vůči okolnímu světu, který reaguje např. tím, že je přehlíží, popírá, s nedůvěrou sleduje, či je přímo pronásleduje. Výsledkem pak je pokračující marginalizace takovýchto společenství. Dalším rysem alternativní kultury je, že podoba tvorby, která v jejím rámci vzniká, či chování jejích aktérů, tvůrců, se často liší od preferencí, vzorů a zvyků patřících ke kultuře pro masu, a je tak minoritní v tomto smyslu. Nezávislost na masovém publiku a pravidlech provozu masové kultury však může umělce osvobodit. Do popředí se dostává jeho osobitost, častěji se odváží k překračování žánrů a zaběhnutých praktik, k inovaci a kreativitě. Prostředí alternativní kultury je samozřejmě značně

diferenciováno, a to i co do míry a podoby jinakosti, izolovanosti a radikálního přístupu [Alan 2001: 23–28].

To byl tedy příklad možného teoretického uchopení alternativní kultury z období komunistického Československa, ta se v praxi realizovala různě. Pro představu o tom, jak se tak dělo v oblasti fotografie, viz např.: [Moucha 2001], ve výtvarném umění: [Klimešová 2001], v hudbě viz např.: [Vaněk 2010, Hlavsa 2001, Chadima 1992, Vlček 2001]. Vzhledem k samizdatovým počátkům *Revolver Revue* se však nyní pozastavme u tématu ineditní literatury.

Samizdatová literatura

Jiří Gruntorád za základní atributy samizdatu považuje to, že je opisován či jinak rozmnožován a spontánně šířen. Nutná je existence politické cenzury či hrozba jiné politické perzekuce. Potřeba autorů vyjádřit se převyšuje obavu z represe. Samotný termín „samizdat“ se objevil v Sovětském svazu a samizdatová literatura zde začínala vznikat krátce po Říjnové revoluci. S činností exilových nakladatelství se výraz postupně šířil i mimo hranice Sovětského svazu. Paradoxně se neujal v Polsku, kde však byla samizdatová literatura nejrozvinutější (počet časopisů, knižních edic, počet nákladů, technické vybavení, systém distribuce atd.). Používala se tam označení jako podzemní literatura či literatura druhého oběhu. U nás se kromě termínu samizdat používala označení jako – neoficiální, zakázaná, paralelní, podzemní, nezávislá či ineditní literatura. Za kořeny samizdatové literatury u nás lze považovat časopisy a letákové noviny vydávané během nacistické okupace, po roce 1948 pak šlo o materiál s protikomunistickou náplní. Dále vznikaly opisy pro katolickou potřebu či literární díla. S uvolněním poměrů a usnadněním oficiální publikace v 60. letech samizdatová produkce oslabila. Nástup normalizace po roce 1968 znamenal nový impulz pro rozvoj samizdatové literatury. V 70. letech bylo na 400 zakázaných autorů, vznikají ilegální opisy jejich děl a četné edice (*Edice Petlice* – Ludvík Vaculík, *Edice Expedice* – Václav Havel, *Krameriova expedice* – Vladimír Pistorius a mnoho dalších). Vznikají i časopisy (*Střední Evropa*, *Prostor*, *Vokno*, *Revolver Revue*, *Kritický sborník* atd.). Kvůli tvorbě a šíření samizdatové literatury byla řada lidí vězněna. I přes hrozbu perzekuce se však samizdatová činnost rozrůstala a podle Gruntoráda kromě jiného přispívala k přežívání ducha demokracie, tolerance, k zachování kulturní kontinuity, k záchraně jazyka a významnou úlohu měla i v náboženském životě [Gruntorád 2001].

Possetová uvádí, že „v první polovině sedmdesátých let v samizdatu převládaly politické texty a jednotlivě kolující rukopisy, avšak v druhé polovině sedmdesátých let nastupuje trend k literárnímu pojetí a periodicitě. Periodika vznikající od poloviny sedmdesátých let plnila důležitou funkci odchaotizování a uspořádání tzv. ‚divokého samizdatu‘, tedy jednotlivě kolujících textů.” [Posset 1993: 6–7]

V 80. letech docházelo ke zdokonalování, „profesionalizaci” samizdatové produkce, lepší se techniky tisku, systém distribuce byl propracovanější, publikace byly lépe uspořádané a kvalitněji zpracované. Rozvíjí se i stránka financování a zpoplatňování časopisů. „Zároveň se rozšířila nabídka: narůstá počet odborných časopisů (sociologie, pedagogika, ekologie, historie, divadlo, výtvarné umění...) a orgánů nezávislých iniciativ; stále častěji vycházejí překlady cizojazyčných děl a přetisky exilových publikací; nevydávají se jenom výslovně zakázané texty, ale i literatura autorů, kteří si vědomě zvolili samizdat (často debutanti z generace, nezatížené“ rokem 1968).” [Posset 1993: 10]¹³

Než věnujeme kapitulu českému undergroundu, hodnotám, zvykům a podmínkám existence této specifické subkultury, nejprve ve stručnosti ujasním, s jakým vymezením pojmu „subkultura“ zde pracuji. Také krátce zmíním dva poznatky ze zahraničních teorií, které později budou užitečné při výkladu proměny sociální skupiny soustředěné kolem RR v jejím samizdatovém období.

2.3 Subkultury

S pojmem *subkultura* zde pracuji v základním významu, který používá Giddens, totiž že je to konkrétní část populace, která se hlásí ke specifickým hodnotám a normám. [Giddens 1999: 563] Český underground jako subkulturu v tomto smyslu označil již Vaněk: „Český underground splňuje nejvíce kritérií, aby byl (podle Giddensovy specifikace) označen nejen za subkulturu, ale

¹³ Pro seznámení s tématem české samizdatové literatury dále viz např.: [Goetz – Stankiewicz 1992, Výzkumný ústav pro východní Evropu při Univerzitě Brémy 2002, Pilař 2002, Lopatka 1995; Alternativní kultura I. 1998, Alternativní kultura II. 2003].

za kontrakulturu, neboť jeho vnitřní normy opravdu kontrastovaly s normami dominantní kultury, kterou radikálně odmítal. Neomezoval přitom svoji kritiku pouze na některé oblasti oficiální kultury, ale cíleně směřoval k negaci celého zdejšího nejen politického, ale i společenského systému a životního stylu běžného člena české populace.” [Vaněk 2010: 58] Můžeme však použít i konkrétnější definici *subkultury* tak, jak jí předkládá Petrussek ve *Velkém sociologickém slovníku*: „soubor specifických norem, hodnot, vzorů chování a životní styl charakterizující určitou skupinu v rámci širšího společenství, příp. tzv. dominantní či hlavní kultury, jíž je tato skupina konstitutivní součástí. Termín s. se také vztahuje na specif. skupinu, která je tvůrkyní a nositelem zvláštních, odlišných norem, hodnot, vzorců chování a zejména životního stylu, i když se podílí na fungování širšího společenství. V každém případě je důležitým znakem s. viditelné odlišení od dominantní kultury.” [Velký sociologický slovník 1996: 1248] V případě českého undergroundu můžeme použít i další kulturologický a sociologický termín *kontrakultura*, jenž podle Petruska označuje „subkulturu, která vytváří a reprodukuje normy a hodnoty, jež ostře kontrastují s analogickými normami a hodnotami dominantní kultury: nejde tedy o pouhou odlišnost, ale o radikální odmítání, o vědomou kontradikci”. [Velký sociologický slovník 1996: 1248] O kontrakultuře v souvislosti s českým undergroundem hovořil například i Egon Bondy, jeden z jeho klíčových aktérů: „Československý underground 70. a 80. let byl významnou složkou neoficiální kultury a v jejím rámci měl mnoho prvků vyslovené kontrakultury.” [Bondy 2008: 61].

V sociologii se subkulturám věnovala již například Chicagská škola při výzkumech městského prostředí nebo třeba sociologové zkoumající deviantní chování. [Giddens 1999] Studium subkultur je však doménou kulturologie.¹⁴ V jejím rámci byla významná například subkulturální teorie vznikající v rámci CCCS (Centre for Contemporary Cultural Studies) na Birminghamské univerzitě v 70. letech, která se zakládala na studiu britských subkultur mládeže, a jež mimo jiné zdůrazňovala odlišnosti a specifika subkultur mládeže od tzv. kultury rodičů, jež se postupně s věkem smazávají. [Frith, Goodwin 2007, Gelder, Thornton 1997] Teorie Sarah Thorntonové, která se v některých důležitých bodech od CCCS odlišuje, mimo jiného hovoří o tzv. kulturách vkusu (taste cultures), čímž označuje jev, kdy se lidé sdružují např. na základě podobného hudebního vkusu, využívání stejných médií atd., následně mezi nimi vznikají hlubší

¹⁴ Pro seznámení s touto problematikou viz např.: [Frith, Goodwin 2007; Gelder, Thornton 1997, Hebdige 2003, Muggleton, Weinzierl 2003, Muggleton 2004, Thornton 1996]

vazby, které se promítají do jejich názorů, hodnot, postojů, preferencí a dále je formují. S tím je spjatý i termín „club cultures“, který zdůrazňuje vazby mezi mladými lidmi založenými využívání stejného teritoria a míst setkávání. [Thornton 1996].

Tyto teorie vznikly na základě zahraničních empirických výzkumů skupin mládeže, které se v mnohém lišily od těch českých v rámci opoziční kultury za komunismu. Ovšem zmiňované body se dotýkají obecněji specifík společenského života mladých lidí, který se odlišuje od rázu společenského života v pokročilejším věku. Obdobná vysvětlení, jakkoliv vypadají prostě, bude užitečné mít na paměti, až budeme hovořit o proměnách sociální skupiny soustředěné kolem samizdatové RR.

Nyní se ve výkladu opět vrátíme do českého prostředí a budeme se věnovat subkultuře českého undergroundu tak, aby bylo zřejmější, co znamená, řekneme-li, že časopis vzešel právě z tradice tohoto sociálního prostředí, lépe řečeno, že s ním byl ve svých počátcích velmi úzce provázán. Pochopení těchto souvislostí je důležité i orientování se v samotném výkladu o *Revolver Revue*.

2.4 Český underground

Teoretické vymezení a pojmové ujasnění

Pro představení českého undergroundu by bylo možné pojednávat například o specifickém výseku hudební, literární, výtvarné či jiné tvorby, jež produkovali undergroundoví autoři, případně popsat historii tohoto společenství.¹⁵ Naše téma žádá poněkud odlišný úhel pohledu. Jde nám zde spíše o popis undergroundu jako specifické subkultury, a tedy o normy, hodnoty, životní styl a vzory chování, jež jsou pro ni typické. Pokusím se přiblížit podstatu a „ducha“ tohoto specifického jevu české (československé)¹⁶ společnosti. Je nutné říci, že pojem

¹⁵ Pro seznámení se s těmito tématy viz např.: [Hlavsa 2001, Karlík 2012, Jirous 1997; Jirous 2007, Lopatka 1995, Machovec 2008, Pilař 2002, Stárek 2010, Vaněk 2010, Alternativní kultura I. 1998, Alternativní kultura II. 2003].

¹⁶ V souvislosti s undergroundem hovoříme o období Československého státu. Jádro tohoto společenství se nacházelo na území dnešní České republiky, navíc se zde snažíme o pochopení undergroundu (a jeho dopadu)

underground může mít nepřehledné množství významů v závislosti na daném historickém i místním kontextu či na úhlu pohledu, jež zvolíme. Kritéria pro to, co je a co není *underground*, mohou být různá. I když tu hovoříme přímo o českém *undergroundu*, i tak je potřeba tento pojem přesněji vymezit a jaksi „zkáznit“.

Český *underground* byl různorodým společenstvím, v němž je možné sledovat rozdíly místní i generační, postupně se i v jeho rámci vytvářely jednotlivé skupiny („party“), jež se mezi sebou v některých aspektech lišily. To však prozatím ponechme stranou. V obecném diskurzu, ale i v literatuře, která se *undergroundem* nebo nějakou jeho rovinou zabývá, totiž existují nejasnosti již v základním vymezení toho, „co“ vlastně pojmem *underground* označovat. Například v souvislosti s literaturou někteří autoři o *undergroundu* hovoří již přibližně od 50. let v souvislosti se skupinou kolem edice *Půlnoc* a podobně; činí tak například Martin Pilař [Pilař 2002]. Přikláním se zde však spíše k vymezení, které uvádí Martin Machovec – editor, literární kritik, který se specializuje na *undergroundovou* a *samizdatovou* literaturu – v knize *Pohledy zevnitř* [Machovec 2008]. Odlišuje kulturní aktivity „alternativní“ a „podzemní“. Ty „alternativní“ podle něho představují velmi široké pole kulturních projevů, jež nabourávají politické ideologie, případně jiná společenská dogmata či klišé. Toto pole má dvě úrovně. Jedna z nich, ta menší, se vyskytuje pod povrchem, je „podzemní“. V souvislosti s Československem v období mezi lety 1948 a 1989 Machovec pomocí tohoto termínu označuje všechny neoficiální, nepovolené, a tedy nelegální aktivity.¹⁷ Pojem „*underground*“ však používá pouze pro označení jedné konkrétní větve těchto podzemních činností, která se začala rozrůstat v roce 1969 kolem okruhu příznivců „nekomerční, zakazované a pronásledované rockové hudby a s ní spojené kulturní a hodnotové orientace, a to dokonce jen jednoho trendu v této hudbě a kultuře. Symbolem je tu skupina *The Plastic People of the Universe*¹⁸. (...) Posléze se ovšem tento okruh obohatil o množství kulturních aktivit, které horizont nekomerčního a tvůrčího rocku a jemu vlastních hodnotových preferencí značně přesahovaly.“ [Machovec 2008: 99]

Machovec tímto úzkým vymezením reguluje tendence míšení *undergroundu* s ostatními aktivitami na poli tzv. alternativní kultury, alternativního umění či různých nonkonformních

v kontextu české kultury, proto budu hovořit o „českém“ *undergroundu*, nikoliv „československém“ (tím však nevyklučuji ani neignoruji působení tohoto hnutí na slovenském území).

¹⁷ Machovec připomíná, že s politickým uvolněním na konci 60. let se hranice mezi oficiální a neoficiální kulturou nakrátko smazaly. Tehdejší svobodné kulturní aktivity, které později po nástupu normalizačního procesu propadly do ilegality, do značné míry určovaly podobu podzemní kultury. [Machovec 2008: 100]

¹⁸ Dále budu pro větší přehlednost textu používat zkratku *PPU*.

spolků, označuje tak konkrétní společenství, situuje pojem časově a jeho vymezení také pomáhá udržovat a chápat rozdíl mezi undergroundem a disentem. Ačkoliv se dráhy těchto dvou frakcí české opozice při cestách podzemím komunistického Československa mnohokrát křížily a propojovaly, je třeba je nesměšovat.

Vaněk například uvádí, že „tak jako establishment, běžní ‚středostavovští‘ obyvatelé země, lidé žijící konzumním stylem života, vyvolával v undergroundu nedůvěru a negativní reakce i disent, zejména pro své spojení s některými bývalými (tj. před rokem 1968) komunisty. Někteří představitelé undergroundu měli k disentu ambivalentní vztah kvůli jeho propojení s tzv. šedou zónou“. [Vaněk 2010: 59] Alan považuje underground a disent za dva krajní póly kulturní (umělecké, názorové, duchovní, tvůrčí) „jinakosti“ v období komunistického Československa, jež byly odlišně motivovány a strukturovány [Alan 2001]. Martin C. Putna hovoří o tom, že disent byla politická a kulturní elita v opozici, která měla něco, k čemu se mohla upínat – například minulost, kdy její členové veřejně působili, kdežto pro lidi z undergroundu bylo „podzemí“ přirozeným prostředím, lépe řečeno jiné nepoznali, museli ho tedy přijmout za své a naučit se v něm žít. [Putna 1993: 20] Odlišnosti pak existovaly i v estetice, způsobu setkávání, komunikace a podobně. Vztah disentu a undergroundu se v průběhu času proměňoval, stejně tak uvnitř obou společenství existovaly rozdílné postoje k tomu druhému.

Vrátíme-li se ještě k Machovcovu prostému, nicméně funkčnímu třídění, jeho další výhodou je, že usnadňuje sledování budoucí stopy undergroundu (a aktivit z něj pramenících) podle toho, jak se dále vyvíjelo a rozvětvovalo ono konkrétní společenství. Machovec se výrazně věnuje i předchůdcům a inspirátorům undergroundu, zejména Egonu Bondymu a skupině kolem edice Půlnoc, která působila v 50. letech. To je bezpochyby důležité, protože tento vliv byl pro podobu a činnost undergroundu značný, však se také Egon Bondy v 70. letech do undergroundového společenství osobně zapojil a patřil k jeho hlavním protagonistům, ovšem vzhledem ke komplexnosti celé věci a vzhledem k našemu tématu se zde těmto kořenům šířeji věnovat nemůžeme. Pozastavme se teď u toho, čím byl underground charakteristický.

Martin C. Putna hovoří o šesti charakteristikách českého undergroundu: 1) Nepřístupnost a neprostupnost – to souvisí se zmiňovaným ostrým oddělením mezi undergroundem a hlavním proudem (tzv. 1. kulturou) a nemožností účasti v obou těchto sférách. 2) Společná zkušenost – ta byla pro porozumění undergroundu a pro život v jeho rámci nezbytná. 3) Úsilí o gesamtkunstwerk – velmi často docházelo k propojování různých uměleckých disciplín

a forem. 4) Rehumanizace světa – význam, zainteresovanost a participace každého jednotlivce (umělce, diváka, čtenáře, šířitele samizdatu atd.). 5) Sebemytizace lidí – vzhledem k tomu, že každý člověk má ve společenství svoje místo a svoji důležitost, ostatním členům je známa i jeho historie a jeho osud, nezdědkakdy se kolem jednotlivých členů tvoří legendy, ty je možné sledovat i v básních, písních apod. (zprávy o věznění, společných činech a podobně) a s tím souvisí i další rys: 6) Esoteričnost – tvorba undergroundových autorů se často prolíná s šířením aktuálních informací a s komunikací uvnitř společenství. Nepočítá s nezasvěceným čtenářem [Putna 1993: 21–23].

Underground měl i svojí typickou poetiku, výrazové prostředky a estetické hodnoty. Mezi významné zdroje inspirace patřila například Skupina „42” či Bondyho tzv. totální realismus. Snaha o vyjadřování žité skutečnosti v její syrovosti. Nezdědkakdy jsou používány vulgarismy či prvky primitivismu. Alan hovoří o „osobité poetice naplněné slangem, vulgarismy, naturalistickými popisy sexuálních scén, estetikou ošklivosti atp.” [Alan 2001: 19] Ovšem na druhou stranu lze v tvorbě autorů patřících k undergroundu (ať už jde o básně, prózu, hudbu či výtvarné umění) cítit i prvky existencialismu, někdy je možné sledovat sklony k apokalyptickému myšlení, úzkosti, k náboženskému prožitku, používání archaické češtiny či vznešených výrazů z oblasti náboženství. Tyto prvky se často prolínají či vyskytují společně.

Ve svém pojednání o undergroundu a křesťanství Putna naráží na to, že lidé z undergroundu se k mnohým intelektuálním, duchovním a uměleckým směrům, dílům a vlivům dostali spíše, nežli lidé z většinové populace. Pohybovali se mimo oficiální struktury, jak myšlenkově, tak fakticky svým životním stylem a postavením ve společnosti. Na společenský okraj se v té době dostali i mnozí umělci, intelektuálové, či přímo celé duchovní, umělecké, vědecké směry. Na tomto společenském okraji se tedy setkávali a vzájemně ovlivňovali lidé různého světonázoru, původu a zaměření. Ačkoliv lidé z undergroundu často pocházeli z dělnického prostředí, měli ztížený či znemožněný přístup k oficiálnímu vzdělání, navíc byli komunistickým režimem mnohdy kriminalizováni, dostávali se do styku s četnými intelektuálními vlivy.

Není nedůležité ani to, že se aktéři undergroundu (vymezeného Machovcovou definicí, se kterou zde pracuji), na rozdíl od účastníků předchozích, ale i jiných soudobých, podzemních aktivit, k tomuto společenství sami hlásili a také jej, ale i sami sebe, pojmem underground nazývali, obecně můžeme říci, že toto společenství vykazuje značnou míru sebereflexe. Kromě toho je i hierarchizované a má svoje „nejvyšší autority” (skupiny PPU, DG 307, Egon Bondy,

Jiří Němec atd.). Zřejmě tou nejvýraznější byl Ivan Martin Jirous (zvaný Magor), který byl teoretikem hnutí undergroundu, ostatně tento pojem také začal používat.¹⁹ Jeho názory a postoje měly na podobu celé komunity značný vliv.²⁰ Některé jeho eseje měly dokonce charakter jakéhosi manifestu celého společenství a zabývaly se jeho definováním. Jsou tedy výmluvnými doklady zmiňované sebereflexe.

Dobové definování aktérem – „manifest“ undergroundu

Jedním z takových textů je *Zpráva o třetím českém hudebním obrození* z roku 1975²¹, kde Jirous jednak předkládá obecnou charakteristiku pojmu underground, a jednak popisuje podobu tehdejšího českého undergroundového společenství. V onom obecném vymezení mimo jiné uvádí: „Underground je duchovní pozice intelektuálů a umělců, kteří se vědomě kriticky vymezují vůči světu, ve kterém žijí. Je to vyhlášení boje establishmentu, zavedenému zřízení. Je to hnutí, které pracuje převážně s uměleckými prostředky, ale jehož představitelé si uvědomují, že umění není a nemá být konečným cílem snažení umělců. Underground vytvářejí lidé, kteří pochopili, že uvnitř legality se nedá nic změnit, a kteří ani neusilují do legality vstoupit.” [Jirous 1997: 196]

Již v tomto krátkém úryvku je obsaženo několik důležitých charakteristik: vědomá opozice vůči systému („establishmentu“), proklamace vědomí širších důsledků činění, uvědomované vyznávání specifického duchovního postoje, akceptování vlastní pozice v ilegality. Právě skutečnost ilegality je důležitým rysem, který československému undergroundu z období komunismu dává zvláštní ráz, autentičnost a v mnohém jej odlišuje od některých alternativních společenství ve společnostech s liberálním politickým zřízením. I Jirous dále hovoří o tom, že

¹⁹ „Konkrétně od setkání s *Primitives Group* (poznámka: kapela, ze které se později vyvinula skupina *The Plastic People of the Universe*) jsem tady začal vidět stopy toho, co jsem viděl, že je v Americe, ta ‚alternativní kultura‘, jak tomu dneska říkáme, nebo ‚the 2nd culture‘ nebo ‚jiná kultura‘, no a protože tady to bylo takový rozptýlený, stopový, tak tím že jsem jim řekl, že jsou vlastně ‚underground‘, to slovo jsem sem přenesl, tak ty lidi si začali uvědomovat svoji identitu” (Ivan Martin Jirous v rozhovoru pro dokumentární film *Od undergroundu k šedé zóně* - 5. díl z cyklu *Alternativní kultura* [Alternativní kultura I.].

²⁰ „V tomto směru pro ně (poznámka: myšleno pro mladé hudebníky z okruhu *PPU*) představoval Ivan Jirous nespornou autoritu, ať už šlo o jeho nápady, postoje, názory či kulturní rozhled. Jirous si mezi Plasty vydobyl nezpochybnitelnou pozici.” [Vaněk 2010: 253]

²¹ Na tom se shodnou mnozí aktéři undergroundu, ale i jeho pozorovatelé či historici a společenští vědci, kteří se jím zabývají retrospektivně. Viz např. [Topol 2008, Machovec 2008, Alan 2001, Vaněk 2010]. „Bondy (...) je autorem románu *Invalidní sourozenci*, který vzešel v samizdatu v roce 1974. Spolu s Jirousovým textem *Zpráva o třetím českém hudebním obrození* (z roku následujícího se stal významným formotvorným prvkem undergroundového prostředí.” [Veselý 2005: 112]

například na Západě mnohé z lidí, kteří zaujímali undergroundový postoj, postupně pohltila oficiální kultura, ovšem v komunistickém Československu toto prakticky možné nebylo, světy tzv. establishmentu a undergroundu byly jasně vymezeny a odděleny.

S tím souvisí i cíle, které Jirous českému undergroundu přičítá, hovoří o „vytvoření druhé kultury. Kultury, která bude naprosto nezávislá na oficiálních komunikačních kanálech a společenském ocenění a hierarchii hodnot, jak jimi vládne establishment. Kultury, která nemůže mít za cíl destrukci establishmentu, protože by se mu tím sama vehnala do náruče. Ale která zbaví ty, kdo se k ní budou chtít připojit, skepse, že se nedá nic dělat, a ukáže jim, že se toho dá udělat mnoho, když ti, kdo to dělají, chtějí málo pro sebe a víc pro druhé.” [Jirous 1997: 197–198]

Význam a praktický dopad Jirousova přístupu dobře vystihuje následující výrok Ivana Lampera, který byl součástí pražského undergroundového společenství v 80. letech a patřil mezi zakladatele *Revolver Revue* a mezi hlavní aktéry v jejím samizdatovém období:

Ten Magor to byl génius, Magor byl génius, který to posvětil. Myslím, že vedle Havla byl Magor pro přežití této komunity, této společnosti jako takové, že vyšla z toho... byl klíčový člověk. On tvrdí, že to byl Bondy a že to byli jiní, ale myslím, že on měl tu sílu, že on byl ten lídr, který dal význam tomu, že žijete v ,hrozný společnosti, máte strach, jste úplně bezmocnej, nasranej, chudej, prostě příslušník otrocký společnosti, ale tím jaký jste, že máte třeba dlouhý vlasy, tak jste významnej', máte význam. [I. L.]

V Jirousových vyjádřeních je patrné deklarování duchovního a etického postoje. To v textu najdeme i na několika dalších místech, například: „nezbytnými vlastnostmi těch, kteří si zvolili underground za svůj duchovní postoj a prostoj, je zběsilost a pokora. Komu tyto vlastnosti scházejí, nevydrží v undergroundu žít.” [Jirous 1997: 196] Na jiném místě autor hovoří přímo o „duchovním ghettu”.²²

Jirousovy formulace etického a duchovního rozměru ukazují, že český underground, spolu s hodnotovým rámcem, který jej zastřešoval a držel pohromadě, byl komunitou s hlubokou sebereflexí. To potvrzuje i ona druhá poloha Jirousova pojednávaného textu, která popisuje

²² Nechme stranou hodnocení myšlenek uvedených v této proklamaci (a v jí podobných), snad jen zmiňme, že k jistým jejím bodům, jako je nabádání k zavedení zcela oddělené kultury, latentní či explicitní kritika až odsudek většiny atd., existují i polemické, či přímo negativní ohlasy (viz např. [Fidelius 1993]). Vaněk uvádí např. polemiky Knížáka, Chadimy aj. [Vaněk 2010: 255].

konkrétní aktéry českého undergroundu (převážně hudební skupiny) a zasazuje je do tehdejšího společenského kontextu. Mohli bychom to shrnout jako pojednání o snaze o autentičnost, svobodný a pravdivý život i umělecký projev, neústupnost a zásadovost malé skupiny jedinců v podmínkách obecného a rozšiřujícího se trendu ustupování od zásad a svébytných pozic, které pramení jednak z působení komunistického režimu, jednak z všudypřítomného a stále silícího konzumerismu a komerčnosti. S Jirousovými myšlenkami koresponduje Machovcovo definování undergroundu, jenž je podle něj „především životním postojem, popřípadě světonázorovým stanoviskem, jistou – v daném okamžiku preferovanou – interpretací role člověka ve společnosti a ve světě, která má tendenci být vůči jiným interpretacím značně kritická až netolerantní.“ [Machovec 2008: 129]

Machovec zdůrazňuje to, že ačkoliv do undergroundu patřilo mnoho různých komunit, tak byly personálně propojeny a celé společenství „představovalo jakýsi mikrosvět, jakousi vnitřně strukturovanou a diferencovanou (byť navenek dosti uzavřenou) mikrospolečnost, která byla svou vnitřní bohatostí a různorodostí mezi ostatními, převážně daleko monotematictější, ‚jednooborověji‘ profilovanými podzemními komunitami dosti unikátní“. [Machovec 2008: 121–122] Tento rys pak považuje za „produkt snahy žít přirozeně, neodcizeně, ‚normálně‘ v patologické době, za ‚nenormálních‘ podmínek, je nositelem neodcizených (v tomto smyslu autentických) biofilních hodnot, je prostorem svobody, byť uzavřeným do ‚ghetta‘.“ [Tamtéž: 122]

Je vhodné podotknout, že undergroundové hnutí bylo zpočátku apolitické, zpolitizováno bylo až tehdejší režimem a jeho postupy (viz např. [Alan 2001: 19] či výpovědi aktérů undergroundu v dokumentárním filmu *Od undergroundu k šedé zóně* z cyklu *Alternativní kultura*). V polistopadovém veřejném diskurzu je underground pojednáván především v souvislosti s politikou a protikomunistickou opozicí (až v další řadě se pozornost věnuje undergroundové hudbě či literatuře). Tato politizace mnohdy poněkud zastiňuje fakt, že se jednalo v první řadě o životní styl, o světonázor, o snahu žít podle vlastní představy o tom, co je normální. Pod vlivem takového přístupu může snadno docházet k jakési mytizaci a heroizaci tohoto společenství a jeho členů (podobně jako v období komunismu docházelo naopak k jejich stigmatizaci²³) a k vytváření či nekritickému přejímání tomu odpovídajících stereotypů a klišé. Alan hovoří o něčem podobném: „po roce 1989, kdy se objevil sklon k černobílému vidění

²³ Viz Přílohu A – úryvek z rozhovoru č. 20. [V. K.].

minulosti a k tvorbě nových mýtů, získalo alternativní – a hlavně undergroundové a disidentské prostředí – jaksi automaticky pozitivní konotaci. Podívat se do naší nedávné minulosti věcným a střízlivým pohledem znamená nezakrývat oči před často ambivalentní povahou mnoha událostí či jevů.” [Alan 2001: 6] Abychom se i zde něčeho podobného vyvarovali, je na místě dodat možná banální poznámku, že v undergroundu našli útočiště různí lidé a na základě různých motivů. Neměli bychom je a priori stavět do pozice uvědomělých a ctnostných bojovníků proti všudypřítomnému bezpráví a zlu, i když někteří z nich tuto pozici skutečně zastávali či se jí alespoň blížili.

Mě dneska opravdu hrozně štve, když vidím nějaké vesměs zoufalé TV filmy o undergroundu a tam je vše nesnesitelně vážné a dobrodružné. On to v podstatě byl, z jiné strany viděno, také jeden naprosto úžasný mejdan, který měl své velké průšvihy, velké problémy, bylo to někdy docela složité, ale byla to strašně zvláštní romantická a zpětně i opravdu krásná doba. Zvlášť protože jste opravdu zažíval něco, co s sebou neslo skutečné ohrožení. [I. P.]

2.5 Vývoj českého undergroundu a utváření skupiny, v níž vznikla RR

Česká undergroundová subkultura se začala utvářet na konci 60. let a výrazněji se rozvíjela v letech sedmdesátých. *Revolver Revue* založili v roce 1985 mladí lidé, kteří u počátků undergroundu vzhledem ke svému nízkému věku nebyli. Stali se ovšem součástí tohoto hnutí. Jak se underground v mezidobí proměnil a kdo byli tito mladí lidé, v čem navazovali na své starší „soukmenovce”, a v čem se naopak lišili?

Příčin posunu a vývoje podoby undergroundového společenství bylo více. Jednou ze zásadních bylo sílení náporu ze strany StB. Nejvíce pozornosti vzbudil proces s lidmi z okruhu okolo kapely *PPU* v roce 1976, který byl impulzem pro založení *Charty 77* [Havel 1990: 50–55]. Poté dochází k bližším stykům mezi disentem a undergroundem. Výsledky a perzekuce nabývají na intenzitě [Veselý 2005:113]. Někteří lidé z undergroundu byli uvězněni, někteří byli nuceni emigrovat. Integrita undergroundového společenství byla narušena [Machovec 2008: 132]. Na konci 70. a na začátku 80. let se ovšem začínají objevovat nové skupinky mladých lidí, kteří se k undergroundu hlásí a jeho aktéry uznávají jako autority.

Jáchym Topol, zástupce této „nové generace”, vzpomíná:

*My jsme je strašně uznávali. Pro mě být na koncertě *Plastiků* by byl mystický zážitek. [J. T.]*

Na jiném místě uvedl: „Samozřejmě nás čím dál víc zajímala undergroundová bohéma. O modlách už jsem mluvil. Patřil mezi ně třeba Pavel Zajíček z DG.” [Weiss 2000: 33]

Zároveň však tito mladí lidé přinesli něco nového, posunuli či rozšířili charakter společenství. Jirous hovoří o dvou generacích undergroundu a rozdíl mezi nimi označuje za sociologický posun, kdy těžištěm oné druhé generace jsou „mladí intelektuálové s ostrou orientací”, nikoliv již bezprizorní dělníci a hudebníci, jako tomu bylo v letech sedmdesátých.²⁴ [Jirous 2008]. Mezi mladší generací undergroundu jsou i potomci disidentů, intelektuálů, například bratři Topolovi, z čehož mimo jiné pramenila i širší síť kontaktů. To opět trefně vystihuje Ivan Lamper:

Ty děti disidentů, když se povedly, tak měly přístup napříč různými skupinami. Protože disponovaly tím, co vlastně nikdo jiný neměl, a to je nějaká pověst. V té umlčené zemi měly nějakou historii. Ano, a to byla historie jejich tátů a já nevím čeho. [I. L.]

Další odlišnost této „nové generace” vyplývá právě z věku, tito lidé totiž – na rozdíl od starších příslušníků undergroundu, ale i od disidentů, mezi kterými bylo немало těch, kteří v 60. letech mohli oficiálně působit – se do normalizačního „podzemí” prakticky narodili. V roce 1968 byli malými dětmi a ve věku, kdy mohli začít nějak aktivně působit, nezažili jiné podmínky než ty normalizační (viz například [Veselý 2005: 114]). Používám zde rozlišení první a druhé generace pražského undergroundu, jak jejrazil Jirous, především jako nástroj k označení vývojového trendu, který uvnitř undergroundové subkultury probíhal od počátku 80. let. Ovšem i v tomto případě akcentuji nutnost obezřetnosti a vědomí, že situace byla různorodá a samozřejmě neexistovaly pouze dvě jasně ohraničené kategorie, které by tvořili aktéři vykazující jednotné charakteristiky.

Nyní přikročíme k pojednání o jedné konkrétní skupině, která se scházela v Praze, hlavně na Malé Straně, později na Smíchově. Právě z ní se postupně vyvinul okruh pozdějších tvůrců

²⁴ Zde si ovšem Jirous poněkud odporuje. Ve své *Zprávě o třetím českém hudebním obrození* z roku 1975, která se týkala první undergroundové generace, uvádí, že „underground je duchovní pozice umělců a intelektuálů (...)” [Jirous 1997: 196].

samizdatového časopisu *Jednou nohou*, posléze přejmenovaného na *Revolver Revue*²⁵, který je mnohými pozorovateli, ale i příslušníky první generace považován za nejvýraznější soubor představitelů druhé generace, či se někdy dokonce pojem „druhá generace pražského undergroundu“ vztahuje přímo na tento okruh. Jirous v této souvislosti napsal: „V roce 1985 – uprostřed nejmarsmičtějšího desetiletí reálného socialismu v Československu, vychází první číslo samizdatu *Revolver Revue*. V ní se s neskutečnou ostrostí a pronikavostí hlásí o slovo takzvaná druhá generace undergroundu. [Jirous 2008: 79]²⁶ Jednalo se o skupinu vrstevníků narozených na začátku 60. let, dospívali tedy na konci let 70., kdy začínali rozvíjet svůj společenský život, ale i kreativní činnost. Jeden z nich, Viktor Karlík, pozdější zakladatel *Revolver Revue*, v jejíž redakci působí dodnes, vzpomíná:

*V období tak 2. ročníku střední školy, kolem roku 79, jsem se seznámil s řadou lidí, kteří mě pak provázeli po celá 80. léta a s mnohými z nich se přátelím dodnes. Se spřízněnou skupinou kamarádů jsme založili sborník *Desítka X/Violit*. V té době, když člověk chtěl dělat něco takříkajíc svobodně a po svém, musel to dělat mimo jakékoliv struktury. Já v té době vůbec neznal slovo samizdat, ale samizdat jsme vlastně dělali [V. K.]*

Sborník *Desítka X*, jehož literární část nesla název *Violit*, vycházel v letech 1980–1981 a sdružoval deset autorů²⁷. A již zde se jednalo o časopis literárně-výtvarný, nikoliv

striktně zaměřený pouze na jednu uměleckou oblast, stejně jako tomu bylo a je v *Revolver Revue*. Ve své knize *Podzemní práce/Underground Work* Viktor Karlík uvedl, že práce na tomto samizdatovém sborníku pro něho znamenala přirozený způsob realizace svobodné tvorby, při níž si ujasnil, jakým směrem se chce ubírat v budoucnu, a s jakým přístupem [Karlík 2012]. *Desítka X/Violit* tedy byla jedním z „médií tvořivosti“ této skupiny přátel. Dalším pak byla samizdatová *Edice pro více* (Karlík, Kremlička atd.) a kapely *Psi Vojáci*, jejíž hlavní postavou byl Filip Topol (zpěv, piano), a *Národní třída* (Jáchym Topol, Viktor Karlík, Vít Kremlička atd.). Nejenže se v těchto aktivitách projevovala tvořivost zúčastněných, významné byly také pro společenský život a pospolitost skupiny, v neposlední řadě však byly důležité i pro navazování dalších

²⁵ Časopis se nejprve jmenoval *Jednou nohou*, v 5. a 6. čísle vedle tohoto titulu stál i název *Revolver Revue* a od 7. čísla byl proces přejmenování dokončen a původní titul *Jednou nohou* mizí. Jednalo se však o tentýž časopis. V zájmu přehlednosti budu používat označení *Revolver Revue* pro celou historii časopisu.

²⁶ Dále viz např. [Veselý 2205:114] aj.

²⁷ Výtvarná část: Viktor Karlík, Jan Mlynárik, Vítek Krůta, Marek Hlupý, Vít Brukner; Literární část: Jáchym Topol, Filip Topol, Vít Kremlička, David Sís, Martin Socha.

kontaktů a vzbuzování pozornosti vně této skupiny, a to především prostřednictvím *Psích Vojáků*. Jednalo se v zásadě o pozornost dvojí, jednak ze strany významných postav undergroundu, a jednak ze strany StB.

Velký zlom nastal někdy v roce 1981, kdy většina z nás maturovala, což znamenalo buď se dostat na vysokou školu, anebo hrozila vojna, pokud člověk neměl tzv. modrou knížku nebo odklad, například kvůli studiu. Zároveň v té době proběhl legendární koncert Psích vojáků ve Veltrusech, byl tajný, protože jinak to tehdy nešlo. Tam přijeli i lidé jako Dana Němcová, Petruška Šustrová, Magor, to se samozřejmě posléze StB dozvěděla a byl z toho velký problém, který nejvíc odnesl tehdy úplně mladičkový Filip Topol, kterého StB odvezla z prázdnin, a Jáchym Topol. Tlak StB pro ně musel být hodně nepříjemný, protože to byli tehdy hodně mladí kluci. (...) V té době došlo i k určitému rozpadu této naší úzké skupiny, jednak emigracemi, jednak vojnou, na kterou musel třeba Petr Kubín. Celé se to jistým způsobem rozpadlo, změnilo. Ale zároveň došlo k přirozenému propojení s tím starším undergroundem, jak se dnes říká, s „první generací pražského undergroundu“, intenzivně jsme se spřátelili s Magorem a s x jinými lidmi. V době střední školy, ale ještě i později, se náš život odehrával hlavně na Malé Straně. (...) Pak jsme se přesunuli na Prahu 5, na Klamovku a tak. [V. K.]

V Karlíkově vzpomínce nastíněný vnitřní vývoj, ilegality provázená útlakem ze strany StB (faktickým či hrozícím), z toho logicky plynoucí nekompromisní protirežimní postoj a „přirozené propojení se starším undergroundem“ – to byly významné prvky ovlivňující další směřování této „malostransko-smíchovské skupiny“²⁸, zároveň to byl také důležitý rámeček pro pozdější samizdatovou *Revolver Revue*. Zde je vhodné poznamenat, že se vskutku jednalo o propojení a sblížení se starším undergroundem, nikoliv však o splynutí s ním.

Důležité mi připadá, že jsme se v některých věcech jednak vůči tomu undergroundu, a jednak vůči disidentům vymezovali. [J. T.]

Jako ilustrace této situace může sloužit i srovnání *RR* s časopisem *Vokno*, který vycházel od roku 1979 a byl časopiseckým výstupem právě oné starší generace undergroundu.

²⁸Nejde o žádné oficiální či zavedené označení, používám ho zde, aby bylo jasné, že mluvím o konkrétní skupině vzájemně se scházejících, případně i tvořících lidí (dále také „Malostransko-smíchovský okruh“).

Vokno byl přesně ten časopis, který jsme uznávali, s chutí četli, ze kterého jsme si zároveň dělali srandu, zároveň jsme chtěli být lepší. Vokno dělali ty starší androši, my jsme se na to koukali tak, že oni se někde sejdou, vypijí ten soudek piva, recitují si tam nějaké ty básničky a myslí si, jaký jsou odboj a říkali jsme si: ‚Zato my, my máme kontakty s Polákama, to my tady s Východníma Němcema, to my děláme tu revoluci‘. Takže já si myslím, že takové to generační soupeření bylo naprosto zdravé a skvělé. Ale zároveň samozřejmě, když Čuňase zavřeli, tak jsme všichni byli nešťastní, všichni jsme podepisovali petice, drželi hladovky, takže ta solidarita byla jasná. [J. T.]²⁹

„Malostransko-smíchovský okruh“ se postupně vyvíjel, docházelo k dalším důležitým setkáním – například seznámení Jáchyma Topola s Egonem Bondym, který mu pak představil například Petra Placáka, J. H. Krchovského³⁰ a další mladé autory, kteří byli později součástí okruhu kolem samizdatové *Revolver Revue*. Zásadní bylo setkání Topola, Karlíka a dalších s Ivanem Lamperem, který se do Prahy přestěhoval ze Zlína. Lamper v té době tvořil samizdatovou edici *Mozková mrtvice* a připravoval sborníky *Cs. underground* [Horna Pigment 1984a, 1984b, 1985a, 1985b] a byl to on, kdo inicioval založení časopisu *Jednou nohou*, pozdější *Revolver Revue*.

²⁹ Dále viz Přílohu A – úryvky z rozhovorů č. 18 [J. T.] a č. 19. [V. K.].

³⁰ Viz [Weiss 2000: 36].

3 Empirická část: *Revolver Revue*

3.1 Vznik *Revolver Revue* a její samizdatové období

Historie *Revolver Revue* se začíná psát v roce 1985³¹, kdy vyšlo první číslo, tehdy ještě pod názvem *Jednou nohou*. Zakladateli byli Ivan Lamper, Jáchym Topol a Viktor Karlík a ti zároveň tvořili první redakční tým.

Viktor Karlík i Jáchym Topol v rozhovorech při vzpomínce na založení časopisu zdůrazňovali význam Ivana Lampera:

Klíčovým organizátorem a hnacím motorem toho celého projektu byl Ivan Lamper (...) My jsme ty samizdaty před tím dělali tak, že jsme to opisovali na stroji, což znamenalo jen omezené množství průklepů, a Ivan do toho přišel s praktickou znalostí a s ochotou věci skutečně realizovat na cyklostylu, tiskovém stroji. Byl vynikající organizátor a opravdu tomu dával strašně moc. [V. K.]

Ivan Lamper k nám nastoupil jako opravdu hlava, mozek a i technik tady té party. Vlastně on začal dělat RR, se mnou a s Viktorem. Díky němu jsme okamžitě jeli, abychom měli velký počet kusů, aby to bylo technicky dobré a abychom se každému z těch samizdatů vyrovnali a předešli je. [J. T.]

Zde je vzpomínka Ivana Lampera:

Bylo to velmi šťastné setkání v tom, že jsme si dodávali energii a že každý mohl přinést něco. Jáchym disponoval taky jednou z mimořádných věcí, že znal lidi a byl inteligentní, vnímavý a měl v tom také autorský záměr (...) Pro mě to mělo asi nějaký identifikační význam. Cítil jsem, že oni disponují něčím, co já nemám. Uměleckými talenty, znalostí lidí atd. Já jsem do toho dával jakýsi tlak, aby to nepřestalo. [I. L.]

³¹ Přípravy a práce na prvním čísle začínají již v druhé polovině roku 1984.

3.1.1 Samizdatová RR „uvnitř“

Zakladatelé a počáteční motivace

Chceme-li určit počáteční motivace a cíle při založení RR, je třeba rozlišovat jednak to, na jakém záměru se redaktoři shodli, a na němž se následně zakládala redakční strategie časopisu, a jednak rovinu individuální motivace jednotlivých redaktorů.

Všichni tři zakladatelé, zároveň první redaktoři, měli již před založením *Jednou nohou* zkušenosti s tvorbou samizdatu, jednalo se vždy pouze o několik výtisků, které kolovaly mezi přáteli, tak jak to bylo v tehdejší samizdatovém provozu běžné. Jednou z počátečních ambicí bylo právě tuto běžnou samizdatovou praxi překonat a tvořit periodikum ve větším nákladu (poslední samizdatová čísla dosáhla nákladu přibližně 500 kusů), které bude mít vlastní styl, jenž čtenáře zaujme, a nebude to pouze jakýsi sborník určený víceméně pro autory otištěných příspěvků.

Spisovatelé kolem Vaculíka a Havla dělali ten Obsah. To natukali deset čísel na stroji, ani to nesvázali, dali to do složky a to se rozdalo. Ale potom už ve slovníkových heslech a v rádiu to bylo bráno jako fakt, že to byl časopis. Ta naše v uvozovkách ambice byla dělat opravdu časopis, který si dává práci s tím, aby toho čtenáře jakoby lákal, aby ho překvapoval, aby ho inspiroval. Byl to pokus o týmovou práci a já jsem se snažil to k té týmové práci sunout. [I. L.]

Fungující časopis, který by se dostal k co největšímu počtu čtenářů, byl by určitým způsobem vyprofilovaný, ale přitom by se neuzavíral do úzké skupinky jeho autorů, oslovoval by a provokoval čtenáře, v tehdejší samizdatové produkci chyběl. Kromě jiného tento nedostatek umocňoval fakt, že v době vzniku RR nemohl vycházet do té doby zavedený časopis undergroundové subkultury *Vokno*, jehož tvůrci byli kvůli jeho vydávání vězněni. V roce 1992 Jáchym Topol v rozhovoru s tvůrci a *Revolver revue* a *Vokna* uvedl: „Možná jedním z pobočných důvodů založení RR byl pocit, že ten underground, i když jsme byli třeba o 10–15 let mladší, a tahle partička nikdy nebyla ten klasickej underground jako od těch Plastiků, což spousta různých recenzentů si plete, hází to do jednoho pytle, tak jeden z takovejch důvodů bylo, že jsme měli pocit, že jako by byl už úplně rozdrčený a ani nevycházelo *Vokno* a vznikla mezera, kterou je nutno zaplnit. To byl jeden pocit, a pak druhý byl taková ta normální

postpubertální touha svý plody někam dát”³² [<http://vokno.cunas.cz/vokno1/rozhovor1.html>. Cit. 21. 5. 2012].

Pro utváření specifického stylu časopisu *Revolver Revue* bylo důležité propojení osobností jeho tří zakladatelů, prvních redaktorů, kteří k věci přistupovali s odlišnými dispozicemi. Jak je zřejmé z jejich dnešních vzpomínek, z pozdějšího vývoje jejich směřování, ale i z vývoje událostí souvisejících s *RR*, každý z nich měl i poněkud rozdílné osobní motivace, v samizdatovém období byl však silnější společný zápal pro stejnou věc, a to i vlivem tehdejších společensko-politických podmínek, a oni se tak za tvořivé spolupráce upínali shodným směrem.

Iniciátorem založení časopisu a zároveň hlavním organizátorem a prvním šéfredaktorem, byl Ivan Lamper. Jeho ambice a dispozice můžeme zjednodušeně označit za novinářské a ve středu jeho zájmu stála spíše politika nežli kultura. Díky nekompromisně protikomunistickému postoji ovšem v tehdejší režim tyto své ambice nemohl oficiálně uplatňovat. Undergroundové společenství pro něho znamenalo svobodnější životní prostředí uvnitř společnosti přidušené totalitním režimem. Právě zde našel prostor pro seberealizaci. Podmínky a příležitosti byly omezené, ale právě to pro Lampera znamenalo výzvu, kterou bylo třeba překonat a hodlal se pokusit vytvářet časopis tak, aby ony ztížené podmínky byly co nejméně patrné. Dle jeho vzpomínek pro něho byla práce na *RR* mimo jiné i příležitostí pro hledání a budování osobní identity. Kromě redakční práce, podílu na strategii, stylu, organizaci a výrobě časopisu přispíval i některými recenzemi či kritickými texty, nejčastěji vystupoval pod pseudonymem Horna Pigment. Postupně se v časopise rozvíjela i část informativní a publicistická, na které se také podílel.³³

Jáchym Topol kromě organizační úlohy a spoluutváření redakční strategie přispíval do *RR* vlastní literární tvorbou (pod svým jménem nebo pod pseudonymem Jindra Tma), ale jeho zájem o literaturu se výrazně promítal do podoby časopisu celkově (výběr a shánění textů atd.). V jeho případě můžeme hovořit o dispozicích a ambicích spisovatele. Důležitá byla ovšem i jeho společenská pozice – jako syn dramatika, disidenta a signatáře *Charty 77* Josefa Topola, vnuk spisovatele Karla Schulze a bratr hudebníka Filipa Topola měl mnoho kontaktů, které byly důležité i pro *RR*, a to například při shánění financí, prostorů pro výrobu časopisu, při vytváření distribuční sítě, pro přístup k některým autorům, jejichž díla byla v *RR* otištěna, atd. Topol

³² Jáchym Topol v rozhovoru s tvůrci *Vokna* a *Revolver Revue* vedeného Vilémem Prečanem v roce 1992. Dostupné z: [<http://vokno.cunas.cz/vokno1/rozhovor1.html>. Cit. 6. 5. 2012].

³³ Viz Příloha A – úryvky z rozhovorů – č. 12. [I. L.]

například zprostředkoval kontakt s Václavem Havlem, jenž byl první, kdo *RR* podpořil finančně, zároveň poskytl již do prvního čísla svůj příspěvek *Šest poznámek o kultuře*, jeho texty či ukázky z her se v samizdatové *RR* objevily hned několikrát.

Viktor Karlík, další ze zakladatelů, se staral o grafickou podobu časopisu. Karlík k časopisu přistupoval především jako výtvarník. Již dříve měl zkušenosti s tvorbou samizdatů, zároveň provozoval vlastní samizdatovou *Edici pro více*. Jako jediný je členem redakce po celou dobu existence *RR*, díky němu nesou všechna čísla časopisu, ale i knihy vydané v *Edici RR* stejný výtvarný „rukopis“.³⁴

Je však dlužno říci, že takovéto kategorizace dispozic a motivací jednotlivých redaktorů jsou zjednodušující, protože úloha každého z nich byla rozmanitá a podíl na podobě a tvorbě časopisu tyto kategorie přesahoval. Projekt *RR* byl od samého počátku snahou o týmovou práci, a zároveň už samotný fakt, že se jednalo o samizdat, tudíž o neoficiální a nelegální časopis, navíc s poměrně vysokými ambicemi, s ohledem na dané podmínky, znamenal, že závisel především na osobním nasazení a svépomoci jeho tvůrců a vyžadoval jejich účast na téměř celém procesu „výroby“ každého čísla. Rozdílné dispozice jeho zakladatelů byly pro časopis přesto důležité, protože přispívaly k jeho originalitě, rozmanitosti a tvořivému náboji, jenž z něj vyzářoval, a později se také vyjevily při změně politicko-společenských podmínek po pádu komunistického režimu, kdy se otevřely nové příležitosti, jak tyto dispozice uplatnit.

Provoz časopisu

Časopis vycházel nepravidelně, dvakrát až třikrát ročně.³⁵ První číslo vyšlo v únoru 1985 v nákladu 50 kusů, bylo věnováno Ivanovi M. Jirousovi, který byl v té době vězněn. Již od prvního čísla se časopis prodával, což bylo podle tehdejších zákonů považováno za nedovolené obohacování a bylo to ilegální. Cena prvního čísla byla 25,- Kčs. Ovšem nepsaným pravidlem bylo půjčovat časopis dál.³⁶

Ivan (poznámka: myšleno Ivan Lamper) byl něčím takový ten přesvědčivý fundamentalista, když nám něco půjčil k přečtení, téměř nebylo možné mu to po týdnu vrátit s tím, že to člověk nepůjčil aspoň třem lidem. [I. P.]

³⁴ Viz Příloha B – Obálky *Revolver revue*, Obálky *Kritické Přílohy Revolver Revue* a Obálky knih z *Edice RR*.

³⁵ V roce 1985 vyšla dvě čísla, v letech 1986, 1987 a 1988 tři (příčemž 3. a 4. číslo bylo vydané v jednom svazku) a v roce 1989 vyšla opět čísla dvě.

³⁶ Viz Příloha A – úryvky z rozhovorů č. 7.[I. P.] a č. 8. [I. P.].

Myslím, že jsem jedno samizdatové číslo vlastnil, jedno z těch posledních. Ale jinak jsem to měl vždy půjčené přes Martina Weisse, který jim myslím tehdy něco překládal, takže on ho měl a vím, že půjčoval s tím, že byl takový interní příkaz, úmysl, aby se to dostalo co nejvíce k lidem, mimo jiné i z tohoto důvodu jsem se k tomu dostal. [J. P.]

Redakci z počátku tvořili Lamper, Topol a Karlík. Blízkými spolupracovníky byli Ludvík Hradílek a výtvarník Marek Hlupý (úzká spolupráce od 3. čísla, člen redakce od 9. čísla) Postupně do redakce přibývají: publicista a překladatel Alexandr Vondra (od 5. čísla), výtvarník Joska Skalník (od 10. čísla) a publicista, překladatel Zbyněk Petráček (od 11. čísla) [Dětáková 1996].

Příprava a realizace *Revolver Revue* byla značně ztěžována a ztrpčována nástrahami a komplikacemi³⁷ plynoucími z illegality, přesto se postupně stávala vysoce organizovanou činností s pravidelnými redakčními schůzkami. Značnou míru organizovanosti, ale i kreativity a improvizace si kromě obsahové stránky časopisu vyžadovala už samotná jeho výroba a distribuce. Časopis, mnohdy i jednotlivé fáze jediného čísla, vznikal pod neustálým rizikem policejního zásahu na mnoha místech. Jednalo se například o byt, tzv. „ateliér“ Ivana Lampera U Lužického semináře, ateliér Viktora Karlíka na Smíchově, byt Jáchyma Topola Pod Klikovkou, dům v Thunovské ulici, ve kterém sehnal prostor pro výrobu Josef Topol, byt Marka Hlupého, dům Magdaleny Písařicové, vila rodiny Hradílkových, dům Hochmannových (v roce 1989 ho StB zapálila), dílna na výrobu samizdatů v Musílkově ulici RR (v roce 1989).³⁸ Proces výroby byl rozčleněn do mnoha částí, přičemž časopis byl nejohroženější ve finální fázi, kdy se sešival, ořezával a připravoval k distribuci, všechny výtisky totiž byly soustředěny na jednom místě a při případné policejní kontrole by bylo ztraceno celé číslo. Ze stejného nebezpečí vyplývaly i první fáze distribuce, kdy první výtisky byly co nejrychleji (zpravidla v noci) rozneseny z místa výroby na smluvené adresy, nečekalo se, až budou hotovy všechny, několik kusů bylo prostřednictvím disidentů, kteří měli kontakty v zahraničí, vysláno do ciziny. Dále byla místa po Praze (například byt Němcových v Ječné ulici, byt Petrušky Šustrové, byt Václava

³⁷ Viz např. autentickou výpověď Ivana Lampera v Příloze A – úryvek z rozhovoru č. 11. [I. L.].

³⁸ Viz Přílohu A – úryvek z rozhovoru č. 6. [V. K.].

Havla), kam se dodávalo více výtisků, tam si je vyzvedávali další lidé. Každý z tvůrců pak dodával určitý počet svazků svým známým.³⁹

Revolver Revue byla určována i technickými možnostmi.⁴⁰ Počáteční čísla jsou tištěna pomocí cyklostylu (starý tiskový stroj, pomocí něhož bylo možné pořídit pouze omezený počet kopií), obálka 7. čísla (1987) byla vytvořena ilegálně v tiskárně a vnitřní část byla částečně tištěna jehličkovou tiskárnou, 9. číslo (1988) bylo poprvé celé oříznuto a bylo v něm použito logo tzv. Košířské Madony⁴¹, která je symbolem *RR* dodnes. V 10. čísle se poprvé objevují ofsetové reprodukce. A poslední dvě samizdatová čísla (12) jsou již na černo realizována v tiskárně, a to v nákladu 500 kusů. [Hořejší 2001]

V roce 1986 sloučením Karlíkovy Edice pro více a Lamperovy edice Mozková mrtvice vzniká *RR editions*, později *Edice RR*, která existuje dodnes a vedlejší činností „značky“ *Revolver Revue* je tedy i vydávání knih. Jako první titul v *Edici RR* vyšla sbírka básní Jáchyma Topola nazvaná *Miluju tě k zbláznění*.⁴² V roce 1989 část redakce zakládá další samizdatový časopis (nikoliv jako součást *RR*) s názvem *Sport* (iniciátorem byl Ivan Lamper), který je orientován hlavně na publicistiku a reflexi politické situace.

V posledních třech samizdatových číslech *RR* je možné sledovat nový prvek. Zatímco předtím se v časopise místo jmen jeho tvůrců objevovaly pouze sarkastické pseudonymy. Od 11. čísla nejenže Topol, Lamper a Vondra uveřejňují svá jména, ale dokonce uvádějí i pravdivé adresy svých bydlíšť.⁴³ Jáchym Topol na otázku, proč se k tomuto kroku rozhodli, uvedl:

Uveřejnění jmen a adres pro nás znamenalo velký a důležitý krok. Byla to jakási symbolická rukavice vržená přímo do ksichtu policajtům a celému tomu hnusnému režimu' – ,tak si nás teda najděte a zavřete!' Taky už jsme – mám na mysli redakci a okruh okolo ní – cítili jisté sebevědomí, svoji sílu. Zřejmě jsme se chtěli přidat k tomu už známému disidentskému chóru, fóru – holt jsme byli dorůstající generace a možná podvědomě jsme se svou prací chtěli i vymežit a upozornit na sebe – to i v tom disentu – ,hohoho, jsme tady i my!'

³⁹ Viz Přílohu A – úryvky z rozhovorů č. 9 [V. K.] a č. 10 [J. T.].

⁴⁰ Důležitost technických možností, přístupu k nim, ale i vývoje technologií obecně (tisková, kopírovací zařízení, počítače atd.) pro *RR* v rozhovoru zvláště akcentoval Viktor Karlík. Pro podrobnější popis technického provedení a pro jiné faktografické informace týkající se provozu samizdatové *RR* viz úvod k bibliografii *RR* Zuzany Dětákové uveřejněné ve 31. čísle *RR* [Dětáková 1996].

⁴¹ Fotografie ženy, která je označovaná jako Košířská Madona, původně vznikla pro reklamní účely a jejím autorem byl Fred Kramer. Fotografie byla vystavena v hospodě Na Klamovce, kde ji spatřili autoři *RR* a od roku 1988 si ji začali používat jako logo časopisu.

⁴² Viz Příloha B – *Dokumenty* a zde obálky knih vydaných v *Edici RR*.

⁴³ Viz Přílohu B – *Dokumenty* a zde fotografii obsahu 11. čísla *RR*.

Bylo v tom určitě trochu zoufalého řevu – ale zároveň si spíš zpětně uvědomuju, že jsme nejspíš cítili ten přicházející rozklad, prostě a jednoduše – bolševik už nebyl tak ‚silnej‘, už to nebyla sedmdesátá léta, nemluvě o těch padesátých. Počítal jsem, že můžu dostat třeba, já nevím, půl roku, dva roky... ale každopádně už ne pět nebo deset. A to mi v tom romantickém zápalu přišlo docela fajn, vrátil bych se jako hrdina! [J. T.]

Obsah

Nyní si krátce představme některé základní rysy obsahu samizdatové *RR*. Ten se postupně formoval. V prvním čísle vyšla na 66 (nečíslovaných) stránkách pouze díla českých autorů⁴⁴, s dalšími čísly ovšem přibývá překladová literatura⁴⁵, některé překlady byly pořízeny přímo pro *RR* (M. Paloušem, M. Weissem, I. Lamperem atd.), jiné byly převzaty odjinud. Publikování tuzemských autorů však stále zůstává zásadní součástí časopisu.⁴⁶ Od 6. čísla se na jeho stránkách objevují rozhovory – pravidelná rubrika *rr interview* (M. Hlavsa, T. Ducháček, M. Palouš, S. Devátý, J. Císařovský, O. Stankovičová, A. Stankovič, R. Stone, H. Pinter atd.).

Od 5. čísla⁴⁷ přibývá publicistická složka s informacemi o politickém a kulturním dění (název této rubriky se proměňoval, většinou šlo o titul (či o různé variace jeho částí): *články – úvahy – polemiky – recenze – informace – rr reports – dopisy*), i v této části jsou přeloženy také zahraniční texty. Mimo jiné se zde objevily zprávy o politické situaci v Polsku (7. číslo), Maďarsku, Afgánistánu, SSSR (10. čísla), Rumunsku (12. a 13. číslo), v Číně (13. číslo). V rubrice *Dokumenty* byly například otištěny fotografie týkající se situace v Severní Koreji (10. číslo) či zachycující události během tzv. Palachova týdne (12. číslo). Rozsah posledních samizdatových čísel přesahuje 300 stránek (11. číslo mělo dokonce 450 stran). V časopise byly uveřejňovány texty zakázaných autorů a často se jednalo o příspěvky týkající se tabuizovaných témat (v tehdejší kontextu), jako jsou závislosti, smrt, erotika, homosexualita, protirežimní

⁴⁴ *Šest poznámek o kultuře* od Václava Havla, *Magorova labutí píseň* Ivana M. Jirouse, básně Víta Kremličky, Jáchyma Topola a J. H. Krchovského, jako *Románová příloha Jednou Nohou (Čtení do vany)* byla zařazena próza Egona Bondyho *Nový věk*. Viz *Přílohu B – Dokumenty* a zde fotografii obsahu 1. čísla *RR*.

⁴⁵ Např.: L.- F. Céline, H. Miller, S. Beckett, H. Arendt, H. P. Lovecraft, J.R.R. Tolkien, A. Warhol, I. B. Singer, H. Pinter, T. Waits, G. Herling-Grudziński, V. Jerofejev, W. Gombrowitz, Ch. Bukowski atd.

⁴⁶ Z českých autorů byli na stránkách samizdatové *RR* publikováni např.: Z. Hejda, L. Klíma, P. Zajíček, P. Lampl, J. Černá, V. Boudník, T. Boučková, V. Havel, Josef Topol, Jáchym Topol, J. K. Krchovský, J. Kolář, F. Tichá, V. Rambousek, V. Bauman, J. Chaloupecký, M. Palouš, J. Spurný, J. Novák, P. Placák, V. Kremlička, I. M. Jirous, E. Bondy, F. Pánek, J. Orten, K. K. Kuchyňka, M. Socha V. Brabenec, M. Benteková, I. Wernisch, a další.

⁴⁷ Viz *Přílohu B – Dokumenty* a zde fotografii obsahu 5. čísla *RR*.

politické názory, lidská práva atd. Celkově můžeme hovořit o zvýšeném zájmu o jevy pohybující se na „periferii společenské přijatelnosti“. V příloze druhého čísla byla uveřejněna díla romských autorů, což také svědčí o otevřenosti a nezájmu dotýkat se pouze témat odpovídajících vkusu majoritní společnosti.

3.1.2 Společenský život kolem časopisu a RR jako součást širšího společenství před rokem 1989

Kromě samotného vydávání časopisu a působení na společenské prostředí sdružující se kolem aktérů a institucí tehdejších opozičních aktivit a nezávislé kultury touto cestou, utvářel se společenský život i přímo kolem *Revolver Revue*.⁴⁸ Jednak se její tvůrci přátelili, redakční schůze a jiná setkání související s tvorbou časopisu zpravidla tedy provázela i setkání nad tento rámec (v hospodě, v bytě někoho ze zúčastněných atd.), jednak *Revolver Revue* přímo pořádala společenské akce. Jednalo se o kulturní akce jako výstavy, koncerty, ale i o protestní akce (například hned na začátku roku 1985 lidé z *RR* organizovali pochod „Pocta Magorovi“ na protest proti věznění Ivana M. Jirouse) či fotbalové zápasy. Redakce *RR* také začala udělovat Cenu *Revolver Revue*, jejíž tradice přetrvává dodnes. Laureáty této ceny jsou spisovatelé, hudebníci, výtvarníci apod., kteří podle redakce významně přispívají ke kulturnímu životu. V tomto období byli oceněni hudebník Tony Ducháček a spisovatel Zbyněk Hejda. Udílení cen rovněž znamenalo (a stále znamená) společenskou událost, kterou provází setkání lidí ze společenského okruhu *RR* a přátel daného laureáta.

Současná redaktorka Terezie Pokorná, která v samizdatovém období nepatřila přímo k tvůrcům časopisu, ale účastnila se společenského života kolem časopisu, uvádí:

Na Revolver jsem se tehdy napojila jako na jednu z x aktivit, spíš mě zajímali lidé kolem tohoto časopisu, setkávala jsem se s nimi v hospodě, na společenských událostech a postupně jsem sem tam s něčím vypomohla. Ale že bych tehdy nějak zasahovala do koncepce Revolveru a že by pro mě tehdy Revolver představoval třeba nějakou metu nebo vrchol těch alternativních aktivit, to určitě ne. [T. P.]

⁴⁸ Viz Přílohu A – úryvky z rozhovorů č. 14 [J. P.], č. 15 [I. P.], č. 16 [T. P.], č. 17 [T. P.]. Dále též viz publikaci *15 let Revolver Revue*, kde jsou mimo jiného i fotografie ze společenského života samizdatové *RR* či kapitola věnovaná laureátům Cen *RR* [Hořejší 2001].

Fotograf Ivan Pinkava, který se s tvůrci samizdatové *RR* také přátelil, vzpomíná na jistou společenskou prestiž, která se k *RR* vázala:

*Samozřejmě to byla v jistém smyslu i společenská prestiž, když jste patřil do okruhu, kdo *RR* má, protože nemá cenu zakrývat, že bylo i ješitnou ctí patřit mezi těch pár lidí, u kterých se vědělo, že se jim může věřit a že k revue mají přístup. Prostě lehké šimrání ješitnosti samozřejmě fungovalo u všech okolo, i když někteří třeba budou tvrdit, že ne. [I. P.]*

Lidi spojené s *Revolver Revue* v tomto období můžeme rozdělit do několika kategorií:

- 1) Zakladatelé a redaktoři (Ivan Lamper, Viktor Karlík, Jáchym Topol, Marek Hlupý, Zbyněk Petráček, Joska Skalník; Alexandr Vondra, Ludvík Hradílek).
- 2) Okruh spolutvůrců a spolupracovníků (např. Karel Cudlín, Michal Singer, Jan Zhoř, Vít Brukner, Olga Hochmannová, Magdalena Písařovicová, Martin Weiss, Barbara Veselá; Anna Fárová, Gábina Fárová, Lucie Váchová, Jiří Reichel, Eliška Meisnerová; distribuční síť).
- 3) Postupně se dá hovořit o kmenových mladých autorech *RR* (Vít Kremlička, Jiří H. Krchovský, Petr Placák, Jáchym Topol atd.).
- 4) Volně spolupracující autoři, sympatizanti a účastníci společenského života kolem *RR* (Petr Kubín, Ivan Pinkava, Andrej „Nikolaj“ Stankovič, Stanislav Devátý, Petr Uhl, Ivan M. Jirous, Martin Palouš, Václav Havel, Egon Bondy atd., Milena Grušová; Filip Topol a skupina Psí vojáci, skupina Garáž a mnoho dalších).

Nyní se pokusíme okruh kolem tvůrců a spolupracovníků samizdatové *RR* zasadit do kontextu širšího společenství, tj. na které další komunity, společenské skupiny, ale i jedince měla *RR* vazby, a v čem spočívaly. Značná část těch, kteří patřili k *RR* vzešla z výše zmíněného „malostransko-smíchovského okruhu“ – kreativně založených, vůči komunismu jasně opozičně smýšlejících vrstevníků, kteří se narodili na začátku 60. let (bratři Topolovi, Karlík, Kremlička, Hlupý atd.) – který byl úzce napojen na „starší“ underground (Jirous, Stárek, časopis *Vokno*, *PPU*, Zajíček, Bondy, Stankovič, Pánek atd.), a to jak z hlediska setkávání a přátelení, tak z hlediska jisté umělecké a myšlenkové spřízněnosti, vyznávání podobných vzorů (v literatuře,

v hudbě, ve výtvarném umění atd.), sdílení některých estetických hodnot či výrazových prostředků. Z českých vzorů šlo například o skupinu kolem edice *Půlnoc*, *Skupinu 42*, Vladimíra Boudníka, Ladislava Klímu, Jakuba Demla, z těch zahraničních to byli například beatníci, prokletí básníci, Céline atd. Společným znakem těchto, ale i dalších inspirujících autorů či skupin autorů byla jistá kontroverze a situace na „periferii“, a to jak ve smyslu stylu tvorby, tak co se týče jejich společenské pozice (ačkoliv někteří z nich se poměrně výrazně etablovali, například někteří beatníci).

„Malostransko-smíchovský“ okruh se do jisté míry překrýval se skupinou lidí, kteří se sdružovali kolem kapel *Psí Vojáci*, *Národní třída* či scházejících se v hospodě na Klamovce. Blízké vazby fungovaly i mezi *RR* a kapelou *Garáž* (zpěvák Tony Ducháček je laureát *Ceny RR*, obálka 8. čísla *RR* nese jeho podobiznu a ve stejném čísle s ním vyšel rozhovor, zakladatel a tehdejší baskytarista Ivo Pospíšil rovněž patřil mezi blízké přátelé tvůrců *RR* a pomáhal i při její tvorbě, kytarista Jan Macháček byl spolužákem Jáchyma Topola na gymnáziu a s lidmi z *RR* se scházel). Dále existovalo i propojení s *Jazzovou sekcí*, k tomu Viktor Karlík dodává:

Zlom nastal také, když jsme se seznámili s Joskou Skalníkem. Ten do toho vnesl, co znal z Jazzové sekce, tedy i nějaké pokoutní tisknutí už na offsetu a jinými masovějšími tiskovými technikami. [V. K.]

Zároveň existovaly i vazby na disent (Václav Havel, Josef Topol, Petr Uhl, Martin Palouš atd.). Důležitým znakem všech těchto seskupení je příslušnost k politické opozici vůči komunistickému režimu a existence mimo oficiální struktury.

Na stránkách samizdatové *RR* se objevovalo mnoho reklam na knihy, časopisy, nakladatelství či jiné aktivity tehdejší nezávislé kultury. Jednalo se například o tituly edice *Mozková mrtvice*, exilového nakladatelství *Sixty-eight Publishers* či o jiné, především samizdatové a exilové knihy, českých, ale i zahraničních autorů. Dále to bylo mnoho reklam na české samizdatové časopisy: *Střední Evropa*, *Pražské komunikace*, *Jazzstop*, *Fragment*, *Kritický sborník*, *O divadle*, *Informace o Chartě*, filozofický časopis *PARalelní Akta Filozofie (PARAF)*, *150 000 slov*, *Vokno*, *Host* atd. či na exilový časopis *Revue K*, který vydával Jiří Kolář v Paříži. Celá řada reklam patřila i polským časopisům, jednak samizdatům (*Kultura niezalezna*, *brulion*, *Arka*, *Karta* aj.), jednak exilovým časopisům (*Kultura*, *Zeszyty Literackie*, *Zeszyty Historyczne* atd.) nebo také polskému nezávislému nakladatelství *Nowa*.

Když se blížíme k roku '89, rok '88, '89, jak se vlastně vše radikalizuje, jak vznikají různé iniciativy, vznikají Lidový noviny a Videožurnál, tak v tom Revolveru byla taková snaha ty věci ukazovat v plné šíři, tak proto jsme tehdy tiskli takové ty reklamy na konkurenci, aby jsme ukázali, že ten život je širší. [V. K.]

Vazby *Revolver Revue* se neomezovaly pouze na prostor Československa a, ačkoliv byly možnosti kontaktu se zahraničím, ať už fyzického či informačního, značně omezené, tvůrci *RR* se tento handicap snažili překonávat, a kontakt se zahraničím probíhal hned v několika rovinách. Je možné jmenovat 4 hlavní: inspirace, spolupráce, literární překlady a zprostředkovávání informací. Některé zdroje inspirace pocházely ze západních zemí, kde existovala svobodná žurnalistika a literární tvorba, což v podmínkách nesvobody slova poskytovalo cenné impulzy, ale možná ještě přímější inspirace mířila ze zemí, kde byla podobná společensko-politická situace jako v Československu a lidé pokoušející se vytvářet či zprostředkovávat nezávislou tvorbu a kulturu se tam museli potýkat s podobnými podmínkami, jejich zkušenosti a cesty, které razili, byly pro tvůrce *RR* velice cenné. Šlo tedy o ostatní země východního bloku, zejména však Polsko, kde byla podzemní a samizdatová činnost nejrozvinutější⁴⁹ a tvůrce *RR* nejvíce oslovovala⁵⁰. S takovouto inspirací souvisela i motivace „být jako oni, ba dokonce lepší“. Docházelo však i k přímé spolupráci s lidmi ze zahraničí či s českými exulanty. Šlo například o finanční podporu⁵¹, technickou pomoc (pašování tiskových strojů⁵²), získávání výukového materiálu (např. učebnice žurnalistiky), výměna literatury (včetně šíření *RR* a v ní prezentovaných příspěvků do zahraničí) atd.⁵³ Postupně nabývala na významu a v časopise zaujímala větší prostor překladová literatura. Tištěna zde byla díla, která tehdy nemohla být oficiálně publikována. Fakt režimem potlačované možnosti kontaktu se zahraničím přispíval i k nedostatku kvalitních informací o zahraničních událostech v Československu. Toto si tvůrci *RR* uvědomovali a v omezené míře se snažili i tuto situaci zlepšit. Bez zajímavosti není ani to, že na

⁴⁹ Viz např. „Největšího rozkvětu dosáhl samizdat v Polsku, ačkoliv Polsko je snad jedinou zemí, kde se samotný termín neprosadil. (...) Koncem sedmdesátých let nadešla pro polskou opozici skutečná renesance a kromě množství podzemních časopisů vznikala i knižní nakladatelství s rozsáhlými tiskovými možnostmi. Tisícové knižní náklady a desítky tisíc ofsetem tištěných novin a časopisů byly tehdy běžné. Naopak třeba v Bulharsku byl samizdat věcí několika intelektuálů a v Rumunsku, kde se psací stroje evidovaly podobně jako zbraně, šlo vysloveně o sebevražednou záležitost.“ [Gruntorád 2001: 493]

⁵⁰ Viz Přílohu A – úryvek z rozhovoru č. 1 [J. T.] a č. 2 [V. K.].

⁵¹ Viz Přílohu A – úryvek z rozhovoru č. 6 [V. K.].

⁵² Viz Přílohu A – úryvek z rozhovoru č. 3 [V. K.].

⁵³ Viz Přílohu A – úryvek z rozhovoru č. 5 [J. T.].

konci samizdatových čísel byla shrnutí obsahu v cizích jazycích. V jednotlivých číslech se složení zastoupených jazyků lišilo, ale objevovala se zde angličtina, němčina, ruština, maďarština, francouzština.

Revolver Revue tedy byla součástí souboru alternativních forem života a kultury v komunistickém Československu. Toto prostředí bylo značně diferencováno, mnohé skupiny byly odděleny – místně, na základě jiného přístupu, jiné náplně činnosti, odlišných prostředků atd., jiné o sobě vůbec nevěděly. Naproti tomu samozřejmě docházelo i k prolínání a spolupráci některých z nich. *Revolver Revue* byla součástí undergroundu, přesněji řečeno pražského undergroundu, subkultury, která byla jednou z částí tehdejší alternativní kultury. Ovšem v rámci undergroundu představovala specifickou skupinu, „mladší generaci“, s úzkými vazbami na tu „starší“, od které se však v některých hodnotových, estetických i praktických bodech odlišovala či vymezovala. *RR* měla však vazby na disent (rodinné, ale i v rovině spolupráce). Ovšem i zde kromě spolupráce a inspirace docházelo i k vymezování. Vazby k dalším skupinám či jednotlivcům se samozřejmě dále prodlužovaly prostřednictvím sociálních kontaktů jednotlivých tvůrců, ale rozšiřovaly se i v důsledku působení časopisu (jednalo se i o vazby do zahraničí). K tomu docházelo jednak ve formě navazování spolupráce, a jednak se tvůrci *RR* snažili omezovat izolovanost jednotlivých aktivit v rámci alternativní kultury a informovat o nich své čtenáře.

3.1.3 Samizdatová *RR* směrem k veřejnosti

Činnost *Revolver Revue* se v jejím samizdatovém období odehrávala pouze v rámci úzkého výseku společnosti, jež můžeme označit za alternativní, neoficiální a opoziční, a z něhož se rekrutovalo společenství, ke kterému *RR* náležela. K širší veřejnosti činnost *RR* nedoléhala, stejně tak širší veřejnost prakticky neměla přístup k *RR*. Ačkoliv jedním z hesel časopisu bylo „off ghetto magazine“, *RR* k širší veřejnosti ani nesměřovala.

Že jsme se vymezovali vůči tomu oficiálnímu, proti tomu socialistickému, proti mainstreamu, jak se dneska říká, to byla samozřejmost, o tom se vůbec nemluvalo. Představa, že bych svoje básně vydal v nějakém oficiálním časopise, byla nemožná, úplně směšná. My jsme z hlediska těch oficiálních orgánů vůbec neexistovali a naši existenci dokazovala vlastně jen policie. [J. T.]

Toto jasné oddělení existovalo ze čtyř hlavních důvodů, které se sebou vzájemně souvisejí: a) příslušnost *RR* k politické a kulturní opozici; b) ilegalita časopisu; c) jeho obsah a styl; d) možnosti výroby a distribuce.

K jistému „vykročení z ghetta” ovšem došlo, a to v tom smyslu že se nejednalo o časopis pouze pro underground (jako tomu bylo například v případě *Vokna*), stejně tak nešlo ani o časopis pro úzkou skupinku okruhu jeho autorů, jak tomu v samizdatové produkci často bývalo (zejména v té disidentské), ale měl ambici oslovit čtenáře rozmanitého ražení. Rovněž i žánrově to byl časopis rozmanitější a otevřenější než řada jiných samizdatových periodik.

3.1.4 Veřejné ohlasy na činnost *RR* v jejím samizdatovém období

Jak již bylo řečeno, v tomto období *RR* nemohla oficiálně působit a pochopitelně ji tedy nepředstavovala žádná oficiální média, širší veřejnosti tedy nebyla známa a nelze hovořit ani o nějaké její pozici v oficiálním kulturním provozu. Její činnost byla sledována pouze v rámci neoficiální kultury, případně policií. Širší pozornosti se samizdatové *Revolver Revue* začalo dostávat až retrospektivně po roce 1989, ať už jako historické etapě „po listopadu” pokračující *RR*, nebo například v souvislosti se zájmem o opoziční aktivity z období komunismu či v souvislosti se zájmem o ty tvůrce samizdatové *RR*, kteří se po roce 1989 prosadili (jako autoři, novináři, politici atd.), případně prostřednictvím bádání bohemistů a literárních vědců.

3.2 Polistopadové období: přechod do legality a důležité personální změny (1990–1994)

Nahlédneme-li na samizdatovou *Revolver Revue* jako na instituci, je možné určit 5 základních funkcí, které plnila: 1) Vydávání časopisu; 2) Zdroj seberealizace, „*RR* jako životní styl” – hluboká propojenost práce na *Revolver Revue* s osobním životem; 3) Umožnění publikace autorům, kteří by za tehdejších podmínek publikovat nemohli (zároveň tedy šlo i o zdroj podpory a motivace k další práci těchto autorů); 4) Fungování jako součást opozičních aktivit (vytvoření fungující instituce nezávislé kultury); 5) Organizace kulturních akcí a společenského života.

Tyto funkce měly jednak svůj aktuální význam v tehdejší době, a jednak nabývaly nového rozměru po roce 1989, kdy padl komunistický režim, uvolnily se poměry a docházelo

k transformaci československé společnosti. Kromě ostatních svobod byly nastoleny svobody slova a podnikání, navíc vznikla velká poptávka po informacích, po svobodné žurnalistice. Díky tomu, že ani absence těchto svobod, ilegality – „nepohodlí“ a nebezpečí z ní pramenící – tvůrce *RR* před rokem 89 nezastavila a podařilo se jim utvořit a postupně dále zdokonalovat zavedený časopis (i když v limitovaném prostředí), disponovali velice cennými dovednostmi a zkušenostmi, nejen s vedením nezávislého kulturního časopisu, ale i z oblasti žurnalistiky obecně, a v neposlední řadě schopnostmi organizačními. V tomto smyslu měly na nově vznikajícím otevřeném poli značnou výhodu.⁵⁴ Vydávání *RR* pokračovalo i po roce 1989, navíc z okruhu jeho tvůrců vzniká nejprve *Nezávislé tiskové středisko (NTS)*, které během revoluce vydávalo noviny *Informační servis*, z nichž se vyvinul časopis *Respekt*, někteří další spolupracovníci *RR* působí v jiných médiích. Nejenže tvůrci časopisu nabyli řadu takovýchto praktických dovedností, důležité bylo, že činnost v *RR* pro ně znamenala i uspokojování potřeby seberealizace a byla úzce propojena s jejich osobním životem. Ivan Lamper v rozhovoru hovořil dokonce o významu při hledání osobní identity.

Po roce 1989 nastává nová situace také pro autory z řad *RR*, najednou mohou oficiálně publikovat, ve většině případů to předtím nezažili a ani s touto možností nepočítali. Významné byly i zbývající dvě funkce, které jsem zmínil – součást opozičních aktivit, účast na společenském životě kolem *RR* a kontakty z toho plynoucí. Opozice z období komunismu se najednou přelévala ve vůdčí společenskou, ale i politickou vrstvu, přesněji řečeno pouze její část – ta která o to měla zájem a podnikala potřebné kroky – nicméně příslušnost k tomuto „ex-opozičnímu“ prostředí status v nových podmínkách posilovala. Objevovalo se však i mnoho nových problémů. Například při vůli v pokračování v účasti na nezávislé kultuře a v jejím dalším utváření v proměněných podmínkách vyvstaly nové překážky. Předně bylo nutné je identifikovat, a následně hledat způsoby, jak jim čelit.

3.2.1 *RR* „uvnitř“ (1990–1994)

Redakce *RR* se aktivně účastnila revolučních událostí v roce 1989, založila *Nezávislé tiskové středisko (NTS)*⁵⁵ se sídlem nejprve v bytě Alexandra Vondry, posléze v galerii U Řečických

⁵⁴ Viz Přílohu A – úryvek z rozhovoru č. 13 [I. L].

⁵⁵ Jáchym Topol v rozhovoru s Tomášem Weissem v této souvislosti vzpomíná: „První sídlo redakce (*poznámka: myšleno NTS*) bylo v bytě Saši Vondry, tam vznikala první letákový zpravodaj formátu A4. Později jsme se přesunuli

a vydávala *Informační servis* – noviny s cílem co nejrychleji šířit informace o tehdejších revolučních událostech⁵⁶. Z *Informačního servisu* se následně vyvíjí časopis *Respekt* – nezávislý politický a publicistický týdeník – jehož první číslo vyšlo v březnu roku 1990. Hlavním zakladatelem *Respektu* byl Ivan Lamper, ale zpočátku zde pracovali i ostatní lidé z *RR*, a přestože *Revolver Revue* od svého začátku vycházela za krajně nepříznivých podmínek (v ilegality, se špatným zázemím atd.), existence časopisu byla patrně nejvíce ohrožena právě v období přechodu do legality. První legální (celkově 14.) číslo vyšlo v prosinci 1990, rok po posledním samizdatovém vydání, což byla nejdelší přestávka mezi dvěma čísly v historii *RR*⁵⁷ a jeho náklad byl rovněž v historii *RR* ojediněle vysoký, činil 15 000 výtisků.

Viktor Karlík k těmto událostem uvádí:

Když bych to zase zjednodušil, tak je takový paradox, že časopis byl nejvíce ohrožen, když nastaly svobodné poměry. Redakce se najednou úplně rozpadla. Kluci, kteří začali pracovat v tištěných médiích, byli posedlí budováním nové republiky a novinářinou. I mě ten Respekt načas strašně pohltil. Až se s odstupem skutečně až sobě divím. To byly galeje, člověk to neuměl, všechno se to rodilo. Bylo to něco úplně nového, najednou v nějaké partě lidí dělejte regulérní týdeník. Tehdy jsem ten Respekt dělal i kvůli tomu, že jsem si myslel, že i tady se budou věci vzájemně podporovat. Tehdy byl slogan: „Revolver Revue – kulturní zázemí Respektu”. Vize byla taková, že Respekt bude díky vysokému nákladu a širšímu zaměření vydělávat prachy, které budou dotovat Revolver a knížky. Což se na chvíli i trošku povedlo, ale pak se to dařit přestalo.

[V. K.]

do galerie U Řečických. Skoro jsme nespali a v neuvěřitelném chaosu se snažili psát a tisknout. Představ si třeba ověřování zpráv v takový vřavě. Pořád tam chodily nějaký delegace z venkova a chtěli po nás, ať jim vysvětlíme, co se děje. (...) Já dřepěl v Nezávislém tiskovém servisu a ještě s několika osobama dával dohromady archiv. Lidi nám nosili všelijaký rezoluce, prohlášení o založení občanských fór v místech, kde bydleli nebo pracovali a my to třídili. (...) Pomalu jsem taky začal pracovat jako reportér. Moje první reportáž byla o společným vystoupení Havla s Dubčekem na slavném melantrišském balkonu. Večer jsem reportáž narychlo napsal, v noci se vytiskla a ráno jí bylo polepený celý centrum města. Zvláštní pocit pro člověka, jehož věci četlo do té doby nanejvýš pár stovek lidí. (...) Já jen běhal mezi Laternou a Špalíčkem, ověřoval nějaký informace a toužil v klidu dělat *Revolver Revue*. Lamper, Ruml, Petráček a další jsme neustále dělali jen jedno – psali o tom, co se děje, a snažili se dostat zprávy mezi lidi. Změnou bylo jen přestěhování od Řečických do Bolzanovy ulice a založení *Respektu*. Jako jeho spoluzakladatel jsem se stal kmenovým redaktorem a dělal, co mě zajímalo a co jsem buď už uměl, nebo se chtěl za pochodu naučit.” [Weiss 2000: 71–72]

⁵⁶ Viz Přílohu A – úryvek z rozhovorů č. 21 [T. P.].

⁵⁷ Viz vzpomínku Michaela Špirita, který tehdy byl pouze vnějším pozorovatelem, později se však stal členem redakce *RR*. Viz Přílohu A – úryvek z rozhovorů č. 23. [M. Š.].

Složení redakce a provoz časopisu v 1. pol. 90. let

Oba časopisy, *Revolver Revue* i *Respekt*⁵⁸, tedy nejprve fungovaly souběžně a složení jejich redakcí se do značné míry překrývalo, obě sídlily v Praze v Bolzanově ulici. První legální čísla *RR* vydávalo *NTS*, případně *Respekt*, od 21. čísla (rok 1993) *RR* vychází v rámci *Sdružení na podporu vydávání časopisů*. Redakci 1. oficiálního (celkově 14. čísla) tvořili: Marek Hlupý, Ludvík Hradílek, Viktor Karlík, Ivan Lamper, Zbyněk Petráček, Michal Singer, Miroslav Šimáček, Jáchym Topol, Barbara Veselá a Martin Weiss. Od následujícího čísla se Jáchym Topol ujímá pozice šéfredaktora, jako zástupkyně šéfredaktora figuruje Terezie Pokorná. Na třetím oficiálním čísle se již nepodílí Ivan Lamper, který redakci *RR* opouští. Průběžně dochází i k dalším personálním změnám. V roce 1993 (od 23. čísla) Jáchyma Topola na šéfredaktorském postu střídá Terezie Pokorná (ta je šéfredaktorkou dodnes). Redakci spolu s ní tvoří Karlík a Topol a v tiráži je uváděn i redakční kruh (do roku 1995), který se také postupně proměňuje. V roce 1994 se sídlo redakce stěhuje z Bolzanovy do Jindřišské ulice (kde sídlí dodnes), ve stejném roce z redakce odchází Jáchym Topol, jehož od začátku roku 1995 nahradil bohemista, literární historik a editor Michael Špirit.

Původní tvůrčí tým *RR* ze samizdatového období se tedy postupně rozpadal. Do značné míry to pramenilo z toho, že se jeho členům v přeměňujících se společenských poměrech otevíraly nové možnosti, přičemž za těchto podmínek se u klíčových postav více než předtím projevil odlišnost v osobních dispozicích a ambicích, o kterých jsem se zmínil výše při pojednání o samizdatové *RR*. Jeden ze zakladatelů, Ivan Lamper, se začal plně zabývat žurnalistikou a vedením časopisu *Respekt*. Jáchym Topol se stále intenzivněji věnoval vlastní literární tvorbě, se kterou se v nových podmínkách začínal prosazovat. Zpočátku ji s činností v *RR* skloubil, posléze ji však redukuje a nakonec i opouští. Ze zakladatelů v redakci i nadále zůstal pouze Viktor Karlík, který vedle toho rozvíjel i vlastní výtvarnou činnost. Rovněž i další z redaktorů či spolupracovníků samizdatové *RR* časopis postupně opouštějí. Například Alexandr Vondra se začal plně angažovat v politice, nejprve byl zahraničně-politickým poradcem Václava Havla – nově zvoleného prezidenta – později vykonával různé další funkce ve vysoké politice (mimo jiné působil jako ministr zahraničních věcí, velvyslanec ČR v USA a v současnosti je ministrem obrany). Zbyněk Petráček s *Revolver Revue* stále spolupracoval i v první polovině 90. let, vedle

⁵⁸ Viz Přílohu A – úryvek z rozhovorů č. 22 [J. P.].

toho se věnoval žurnalistice, žurnalistikou se zabývali i další – například Martin Weiss, Ludvík Hradílek (jako fotograf), jiní dále rozvíjeli vlastní uměleckou činnost, například Joska Skalník, Marek Hlupý (výtvarníci) atd.

Přechod na legální provoz časopisu provázela i změna financování, výroby a distribuce. Časopis se již samozřejmě tiskl profesionálně v tiskárně (již poslední dvě samizdatová čísla byla načerno realizována v tiskárně), legální přístup ke kvalitnímu technickému vybavení se promítl i do podoby časopisu. Bylo možné dále zdokonalovat jeho grafickou úpravu, ale také snáze reprodukovat ukázky výtvarných děl či fotografie, výtvarné umění v tomto období začalo časopisu dostávat větší prostor a od 19. čísla *Revolver Revue* nese podtitul „Časopis pro literaturu a výtvarné období“. Ačkoliv ustaly problémy pramenící z ilegality, v podmínkách nově nastoleného tržního systému vznikaly potíže související například s financováním. To bylo realizováno vlastními zdroji (výdělkem) či zdroji vydavatele, příležitostnými příspěvky sponzorů a časopis se také napojil na systém čerpání státních grantů, což je výrazná proměna, srovnáme-li to se stavem předchozím, kdy byl časopis přímo protizákonný.

Redakční strategie a obsah⁵⁹ časopisu v 1. pol. 90. let

V úvodníku 14. čísla, které bylo prvním legálním vydáním *Revolver Revue*, hovoří za redakci Zbyněk Petráček, krátce představuje dosavadní činnost *RR*, její aktuální situaci, ale i některé programové body týkající se dalšího směřování časopisu. Tehdy redakci tvořily téměř všechny klíčové postavy ze samizdatového období *RR*, úvodník tedy představuje ukázkou toho, jak tito lidé časopis vnímali v roce 1990, v kontextu tehdejší porevoluční situace, a hlavně jak jej chtěli prezentovat. Petráček ve svém vyjádření mimo jiné reflektuje: proměnu technických možností *RR*, nutnost redakce uvažovat ekonomicky, proměnu a rozrůstání oblasti periodik a žurnalistiky obecně; hovoří o specifičnosti *RR* (jak v kontextu samizdatové produkce, tak v nových porevolučních podmínkách), ale i o partikulárnosti záběru časopisu, která vyplývá hlavně z důrazu na subjektivní výběr a úsudek tvůrců časopisu; zmiňuje se o „kmenových“ autorech *RR*; deklaruje, že pro tvůrce *RR* je zásadní autenticita a nezávislost prezentovaných děl

⁵⁹ Zde prezentované pojednání o obsahu časopisu je zkratkovité, aspiruje pouze na postihnutí základních rysů. Pro podrobný soupis obsahu z tohoto období viz bibliografii Zuzany Děťákové zveřejněnou v *Revolver Revue* č. 31 [Děťáková 1996] či rubriku bibliografie na internetových stránkách *Revolver Revue* [<http://www.revolverrevue.cz>. Cit. 31. 5. 2012].

a umění celkově, a že věnují pozornost autorům i tématům stojícím mimo většinovou pozornost; projevuje sympatie k „angažovanému umění”. [Petráček 1990]

Petráček na stejném místě avizoval některé změny, ke kterým v časopise po jeho legalizaci došlo. Mezi ně patřilo: omezení členění obsahu na pevné rubriky, hlavně v neprospěch faktografické části (vzhledem k novým možnostem týdeníkové žurnalistiky); opětovné otištění některých textů ze samizdatových čísel *RR* (z důvodů jejich nedostupnosti); výraznější profilování výtvarné části redakce (*Studia RR*) a to například publikováním celistvých portrétů osobností výtvarníků a fotografů; změny v překladové části (z důvodu nemožnosti hradit autorská práva zavedeným zahraničním autorům); zintenzivnění vydavatelské činnosti knižní edice *RR* [Petráček 1990].

K nastíněným odlišnostem bychom mohli dále přiřadit větší důraz na redakční práci v nových podmínkách a celkově vyšší nároky na formální preciznost a profesionalitu časopisu. Rovněž i možnosti získávání textů se poněkud změnily, a to jak v případě zahraničních autorů, tak i těch tuzemských. Autorům dříve napojeným na *RR* nově naskytovala celá řada nových příležitostí, jak svá díla publikovat. Na druhou stranu se po pádu komunismu redakci *RR* otevřely cesty k objevování zajímavých autorů, kteří nebyli veřejnosti známí, ačkoliv by si jejich díla pozornost zasloužila, alespoň podle názoru redaktorů *RR*. Šlo jak o autory za minulého režimu zakázané, tak o tvůrce, kteří se rozhodli, že v politicko-společenském prostředí, které tu v době jejich působení panovalo, budou raději tvořit v ústraní, případně šlo o umělce, kteří byli aktivní v první polovině 20. století, avšak jejich tvorba později upadla v zapomnění.

Takováto „objevitelská” či „znovuobjevitelská” činnost a následné představování většinou starších (v některých případech již zesnulých) autorů veřejnosti se stala jedním z typických aspektů obsahu časopisu, potažmo i celkové činnosti *RR* (pořádání výstav, literárních večerů, udílení Ceny *RR* atd.), a to právě zejména v první polovině 90. let. Někdy šlo přímo o objevení neznámého autora, jindy se jednalo o připomenutí autora „zapadlého” či o první publikování dosud nevydaných částí díla.⁶⁰ V jiných případech byla otisknuta tvorba autorů, kteří dříve

⁶⁰ Zde jmenujme například výtvarníky Pavla Brázdu, Hanese Reegeny, Aléna Diviše, Ivana Sobotku, Karla Černého, Zdeňka Tůmu, Svatopluka Máchala, Zdeňka Pešánka či Jaroslava Rotbauera, fotografa Jiřího Tomana či spisovatele Jiřího Plačka, Fráňu Kučeru nebo Ludmilu Maceškovou (píšíci pod pseudonymem Jan Kameník).

publikovali v rámci samizdatu či exilových vydání⁶¹, přičemž mnozí z nich se objevili již na stránkách samizdatové *RR*.

Revolver Revue pokračovala i v 90. letech v publikování děl mladých autorů, jednak sledovala a publikovala tvorbu svých „kmenových“ autorů, a jednak i dalších osobností, jež byly tehdy aktuální.⁶² I nadále se na stránkách *RR* objevovali také zahraniční autoři.⁶³ Často se jednalo o zakázané či jinak potlačované tvůrce, ať už politicky – např. autoři z Číny, Vietnamu, Tibetu, či řekněme společensky (kvůli způsobu života, charakteru tvorby, případně její prezentace). Jindy to byli autoři méně známí nebo u nás dosud nedostatečně představeni.

Jedním z typických prvků obsahu *RR* se v tomto období stávají obsáhlé bloky zaměřené na jedno téma (zárodky této formy je možné sledovat už v samizdatové *RR*), k jehož představení je využívána kombinace obrazových a textových materiálů, často tyto bloky tvoří příspěvky několika autorů (v podobě vzpomínek, názorů, fotografií, grafik, esejí atd.). Některé byly věnovány konkrétnímu autorovi či tvůrčím skupinám⁶⁴. Jindy se jednalo o bloky věnované specifickému tématu⁶⁵, případně konkrétnímu místu (čtvrti, městu)⁶⁶. V jiných případech byla touto formou představena politická a kulturní situace v některé zahraniční oblasti⁶⁷. Často byl sledován přímo vztah moci a kultury či umění. Například v příspěvcích tohoto typu se v časopise nadále objevovala informační a publicistická složka, která byla součástí samizdatové *RR*, avšak zejména z důvodů vzniku specializovaných periodik a jiných médií a postupného proměňování složení redakce, tvořila tato součást menší díl z celkového obsahu časopisu než před rokem 1990.

⁶¹ Například: výtvarník Jan Šafránek, sochař Zbyněk Sekal, spisovatelé Jan Novák, Václav Bauman, Jindřich Chaloupecký, Marie Benetková, Jan Hanč, Egon Bondy, Jana Krejcarová, básníci Ivan Wernisch, Fanda Pánek, Martin Socha, Zbyněk Hejda, Luděk Marks, I. M. Jirous, básnička a grafička Naděžda Plíšková atd.

⁶² Jan Balabán, Michal Ajvaz, Petr Halmay, Jaroslav Formánek, František Skála, B. K. S., Ondřej Štindl atd. Kmenoví tvůrce *RR*: Jáchym Topol, Petr Placák, Vít Kremlička, J.H.Krchovský.

⁶³ Kupříkladu: Raymond Carver, Viktor Jerofějev, Ja-Ting, H.P.Lovecraft, J.A.Phillips, Nguyen Chi Tchien, Doan Van Toai, Jerzy Kosiński, Borislav Pekič, Jausz Rudnicki, Vladimír Sorokin, myslitelka Simone Weilová, orientalistka Alexandra David-Néelová atd..

⁶⁴ Např.: autorský okruh edice *Půlnoc* (č. 15), Alén Diviš (č. 17), L.-F.Céline (č. 18), Naděžda Plíšková (č. 20), Lu Sün (č. 21), Viktor Pivovarov (č. 22), Jiří Toman (č. 25), tehdy aktuální ruští autoři (č. 25), Jan Hanč (č. 26), Jan Lopatka (č. 26) atd.

⁶⁵ Např.: pohřbívání v Čechách (č. 26); skautingu (č. 27); povolání kulisáků – k čemuž se například vyjadřují: M. Hlavsa, I. Pospíšil, T. Ducháček, H. Albertová, I. Rajmont (č. 24), Anketa na téma umění a obživa (mimo jiné tázáni: J. H. Krchovský, I. Pinkava, K. Cudlín, P. Placák, V. Kremlička atd.) (č. 20); O fenoménu české písně hovoří například Ondřej Štindl, Jindřich Pokorný a Jan Rejžek. (č. 23).

⁶⁶ Smíchov (č. 19), Žižkov (č. 25), Ostrava (č. 24) Teplice (č. 27).

⁶⁷ Zde můžeme jmenovat například bloky věnované Vietnamu (č. 16), válce v Afghánistánu, Tibetu (č. 17), Filipínám (č. 18), Kambodži (č. 19), Ukrajině (č. 22), čínské zakázané literatuře (č. 17), kulturní revoluci v Číně (č. 23), Somálsku (č. 25) atd.

Ze samizdatu přetrvává rubrika rozhovorů *RR interview*⁶⁸, od 23. čísla začíná cyklus *Sedm*, v jehož rámci si oslovená osobnost vybrala sedm literárních či výtvarných děl, a ke každému z nich uvedla komentář⁶⁹. V čísle 24 je pak zaveden další volný cyklus nazvaný *Pro RR*, v němž oslovený autor dostává k dispozici několik stránek časopisu a může s nimi naložit podle svého uvážení.⁷⁰

Po roce 1989 vychází několik titulů v rámci Edice *RR*, jednalo se o knihy Anatolije Marčenka, Pavla Řezníčka, Oty Rambouska (všechny tři vyšly v roce 1990), Víta Kremličky (1991) a katalog k výstavě Pavla Brázdy a Věry Novákové⁷¹.

Odlišnosti (či posuny) *Revolver Revue* z období 1990–1994 od té samizdatové na základě obsahu je možné shrnout do několika hlavních bodů. 1) Zatímco v samizdatovém období se jednalo o generační časopis⁷², v polistopadovém období už tomu tak není. Generačním časopisem zde míním jednak to, že před rokem 1989 časopis tvořili mladí lidé přibližně kolem věku 25–30 let, což se projevovalo i na obsahu, způsobu jeho podání, stylu vyjadřování i vzhledu časopisu, a jednak to že větší část autorů, jejichž díla byla v časopise otištěna, rovněž patřila k mladší generaci (nicméně je nutno říci, že od samého začátku byla v časopise patrná úcta k myšlenkově spřízněným starším autorům). Na začátku 90. let byli tvůrci již o několik let starší, kladli velký důraz na vyhledávání autorů z minulosti a prezentování starších méně známých autorů, zároveň poskytovali prostor i autorům mladším, než byli oni sami. Na stránkách časopisu se tedy vedle sebe objevovali mladí debutanti, třicátníci, zástupci střední, ale i příslušníci té nejstarší generace. 2) Z časopisu ubývá specifický humor, hravost a dravost jdoucí ruku v ruce s jakousi elegantní uvolněností, která byla přítomná v samizdatových vydáních (v podobě dikce některých článků, humorných reklam, upozornění redakce). 3) Časopis je „odbornější“ a podléhá důslednější

⁶⁸ Ve které byli zpovídáni: Jacques Rupnik (č. 14), Josef Topol (č. 16) David Vávra, Lumír Tuček a Tomáš Vorel (č. 17), Jaromír Zemina (č. 18); Dmitrij Savickij (č. 19), Jan Novák (č. 21), Viktor Pivovarov (č. 22), Ondřej Štindl (č. 23), Stanislav Podhrázký (č. 24), Jiřina Hauková (č. 25); Petr Placák (č. 27).

⁶⁹ Ve zde sledovaném období se účastnili: Sergej Machonin (č. 23), Zbyněk Hejda (č. 24), Andrej „Nikolaj“ Stankovič (č. 25), Jiří Kuběna (č. 26), Ivan Diviš (č. 27).

⁷⁰ Zde se představili: Pavel Brázda (č. 24), Viktor Pivovarov (č. 25); Robert Portel (č. 26), Petr Nikl a František Petrák (č. 27).

⁷¹ Viz Přílohu B – Dokumenty a zde obálky knih vydaných v Edici *RR*.

⁷² O samizdatové *RR* hovoří jako o generačním časopise i někteří z dotazovaných. Viz Přílohu A: úryvky z rozhovorů č. 25 [K. H.], č. 26 [V. S.], č. 27 [M. Š.].

redakční práci. Ačkoliv nešlo vysloveně o odborný magazín, narůstá důraz na precizní zpracování představených témat, které mají často dokumentární charakter. Ve větším rozsahu než v samizdatu se v něm objevovaly texty blížíící se oblasti literární vědy, historie, dějin umění.

4) Výrazné prolínání literatury a výtvarného umění.

Na druhé straně je však možné v mnohém sledovat kontinuitu. Časopis pokračuje v příklonu k svobodomyšlným a nekonvenčním autorům, kteří se z různých důvodů pohybují mimo hlavní proud, a to charakterem své tvorby, její prezentace, zájmem publika, možnostmi publikace, případně ideově či stylem života. Rovněž přetrvává zájem o lidská práva a upozorňování na jejich porušování a projevování solidarity k těm, kteří jím trpí. Je přítomno i přímé navazování na předchozí období v udržování pozornosti ke stejným vzorům – příslušníci tzv. 1. generace českého undergroundu; skupina kolem edice *Půlnoc*; *Skupina 42*; Zbyněk Hejda; Céline atd. Pokračuje i vydávání tzv. kmenových autorů, kteří se kolem *RR* soustřeďují již od jejího začátku. Zároveň je patrné, že obsah časopisu i v tomto období vychází čistě z preferencí a výběru redakčního týmu, případně v součinnosti s jeho spolupracovníky, a tedy že se i nadále jedná o časopis v tomto smyslu nezávislý.

3.2.2 Společenský život kolem časopisu a *RR* jako součást širšího společenství (1990–1994)

Soustředění společenského života kolem časopisu jsem označil za jednu z funkcí *Revolver Revue* v jejím samizdatovém období. Ta samozřejmě pokračovala i v letech devadesátých, ovšem také v této oblasti došlo k některým změnám. V osmdesátých letech se společenský život kolem časopisu omezoval, a vzhledem k podmínkám jeho tehdejší existence se také musel omezovat, víceméně pouze na okruh lidí, kteří byli s *RR* přímo spjatí, lépe řečeno na okruh tvůrců, přispěvatelů a jejich přátel. Po roce 1989 jednak pokračovalo společenské setkávání na této privátní úrovni (vedle vyloženě soukromých podniků, často při příležitosti redakčních porad či jiných organizačních schůzí), ale *RR* zároveň začíná pořádat i oficiální akce určené pro veřejnost. Oslava vydání 14. čísla (prvního nesamizdatového) se uskutečnilo na konci roku 1990 v pražské *Lucerně*, neslo název *Zlatá Klamovka*. Dále *RR* pořádala výstavy výtvarníků či fotografů, které na stránkách časopisu prezentovala (Alén Diviš, Pavel Brázda, Věra Nováková, Ivan Sobotka, Viktor Karlík, Ivan Lutterer, Jan Malý, Jiří Poláček), a setkání, tzv. *Večery Revolver Revue*, která zpravidla zahrnovala vystoupení některého z autorů okruhu *RR*, koncert „spřízněné“ kapely,

často byla spojena s vydáním nového čísla časopisu či knihy z *Edice RR*, případně s předáváním *Ceny RR*. V první polovině 90. let se jejími laureáty stali: básnířka Jana Krejcarová (posmrtně), malíř Pavel Brázda, básník J. H. Krchovský, tvůrčí seskupení *B.K.S.* a galerista Jan Placák.

Oficiální setkání pořádaná *RR* se v tomto období uskutečnila například v *Divadle Na zábradlí*, v hospodě Na Václavce, ale i mimo Prahu (Olomouc, Klatovy, Cheb) či v zahraničí (Budapešť, Berlín). Vzhledem k tomu, že *RR* v této době věnovala hodně pozornosti starším tvůrcům a autorům z různých společenských prostředí, tedy i složení účastníků společenských akcí, které těmto osobnostem byly často věnovány, navíc byly veřejné, bylo v tomto smyslu rozmanitější, nežli tomu bylo v období předchozím.

Dobovým svědectvím o programu i atmosféře jednoho z *Večerů Revolver Revue* je článek Vladimíra Procházky uveřejněný v *Divadelních novinách*, autor v něm popisuje setkání, které se uskutečnilo v *Divadle Na Zábradlí* (5. 11. 1992). Z programu jmenuje: vernisáž k vystaveným grafikám Viktora Karlíka, jež slovem uvedl Zbyněk Hejda; projekci dokumentárního filmu Petra Václava a Jáchyma Topola o vietnamských dělnících; herci Divadla Na Zábradlí předčítali části z tvorby Raymonda Carvera; vystoupení Filipa Topola; předání *Ceny Revolver Revue* J. H. Krchovskému; po hlavním programu zněly sálem zhudebněné úryvky projevů Václava Havla. Pisatel nešetřil slovy popisujícími pozitivní subjektivní zážitek, který charakterizoval označením „večer autentických zážitků“ [Procházka 1992].

V samizdatovém období *Revolver Revue* patřila do subkultury undergroundu, přesněji řečeno, byla s ní velmi úzce spjatá. Zároveň měla významné vazby na širší společenství tvořené jinými skupinami či jednotlivci tehdejší neoficiální kultury, která byla jasně oddělena od sféry oficiální, v nových podmínkách již takovéto jednoznačné rozdělení dvou sfér neexistovalo. Navíc soudržnost členů řady skupin předlistopadové nezávislé kultury mnohdy vzala za své. To je možné vysvětlovat na základě specifických podmínek tehdejšího Československa. Tedy působením měnícího se politicko-společenského rámce, novými příležitostmi, díky kterým mnoho aktérů alternativní kultury předchozího období směřovalo do různých oblastí (žurnalistika, politika, soukromé podnikání, vlastní umělecká činnost atd.), a tedy i do odlišných společenských prostředí. Dále bychom však měli brát v potaz otázku individuálního vývoje

životních drah jednotlivých aktérů, vývoj jejich ambicí a podobně osobnostním vývojem, ambicemi, motivacemi a dalšími faktory. Zde je možné vzpomenout některé myšlenky z teorií subkultur, jež jsme představili výše. Zatímco některé vazby před rokem 1989 jistě byly výrazně ovlivněny či určeny společnou pozicí vymezování se vůči komunistickému režimu a tedy pohybem v prostoru opozičního a „podzemního“ prostředí a za využívání možností a prostředků, které v něm panovaly, přičemž tyto okolnosti měly vliv i na silnější soudržnost skupiny. V jiných případech se ovšem jednalo i o spříznění založené na podobných principech, o kterých hovoří Thorntonová v souvislosti s termíny *taste cultures* a *club cultures* [Thornton 1996, Gelder, Thornton 1997] – podobný hudební vkus, navštěvování stejných kulturních akcí, trávení času v stejných prostředích či prostě na přátelských vazbách. Po roce 1989 se lidé soustředění kolem *RR* už blížili k věku kolem 30 let, s větší naléhavostí vyvstávaly osobní závazky, pracovní povinnosti či ambice a podobně, zkrátka proměna podoby společenského života souvisela i s věkem.

Širší společenství, ke kterému *RR* patřila v samizdatovém období, se rekrutovalo z undergroundu, tehdejších alternativních kulturních aktivit a politické opozice. V první polovině 90. let se stala součástí tehdejšího oficiálního kulturního provozu, zpočátku za úzkého propojení s časopisem *Respekt*, postupně se od něho oddělila. Ačkoliv mnoho vazeb z předchozího období pokračuje, *RR* se dostává do styku i s novými institucemi. S některými „oborově“ spřízněnými podniky v tomto období dochází i k bližší provázanosti (například s nakladatelstvím *Torst*).

3.2.3 *RR* směrem k veřejnosti (1990–1994)

Od roku 1990 již *Revolver Revue* nebyla ilegálním časopisem šířeným pouze uvnitř poměrně úzkého výseku veřejnosti omezeného na prostředí politické opozice a kulturní alternativy ostře oddělené od oficiální kulturní produkce. Najednou se před redakcí otevírá možnost oslovit širokou veřejnost. V této kapitole se tedy v krátkosti podíváme, jaké prostředky v této nové situaci volila.

Nejprve se ještě jednou vraťme k úvodníku 14. čísla, jenž je důležitým dokumentem i v této souvislosti. Petráček zde mimo jiného představuje *RR* pro čtenáře, kteří se s ní v samizdatovém

období nesetkali a shrnuje některé její cíle a programové body, za které označuje: „reflexi naší autentické kultury na pozadí obdobných směrů ve světě”, tedy její zasazení do náležitého kontextu; ačkoliv časopis nikdy nereprezentoval, ani nebude, celé spektrum nezávislé kultury, postupně se kolem něho vytvořil okruh autorů, kteří podle redaktorů splňují kritéria autenticity a zajímavosti (tematicky či zpracováním). Jednalo se o představitele mladší generace (Kremlička, Krchovský, Placák, Topol), kteří do podzemí vstoupili z vlastního rozhodnutí – kvůli praktické nemožnosti jiné cesty k publikaci, ale i o starší či zesnulé literáty (Bauman, Hejda, Jirous, Kolář, Krejcarová) – ti kvůli své svébytnosti nepronikli k veřejnosti; *RR* se vyhýbala proudům, kterým se věnovala jiná samizdatová a exilová periodika; jako klad *RR* Petráček vidí to, že časopis může i po revoluci pokračovat ve vlastní linii (oproti novým časopisům, nebo oproti těm, které nově navazují na svoji činnost před rokem 1968); k překladům uvádí, že šlo částečně o zaplňování mezery po časopisu Světové literatura z 60. let, ale také o zprostředkování poznání a vazby mezi tvůrci nezávislé kultury (hlavně z východního bloku), přičemž v kontextu samizdatových periodik toto považuje za ojedinělé; Petráček hovoří i o přítomnosti cílevědomého prorůstání politiky a kultury v rámci *RR* a úvodník zakončuje prohlášením: „Kdo chce získat široký přehled o průřezu domácího i zahraničního literárního dění, necht’ se laskavě obrátí na příslušně specializované časopisy. Komu jde však o autentickou tvorbu, ne vždy stojící v ohnisku zájmů nakladatelů, ale zajímavou aktuálností námětu či opravdovostí výpovědi, pro toho je tu *RR*.” [Petráček 1990: 5–6].

Další čísla časopisu vyjádření redakce neuvozovala. Redakce se tedy nesnažila k veřejnosti nějak explicitně promlouvat. Několikrát se k ní obrátila s prosbou o finanční pomoc při realizaci nějakého zamýšleného projektu (například představení tvorby Aléna Diviše či Jana Hanče). Jiný kontakt s veřejností se uskutečňoval během kulturních a společenských akcí, které *RR* pořádala. Rozhovory se členy redakce se několikrát objevily v médiích.

Na začátku roku 1992 vyšel v *Lidových novinách* rozhovor Vlastimila Ježka s Jáchymem Topolem, tehdejším šéfredaktorem *RR*, s názvem *Stále v ghettu*. Topol hovořil o snaze redakce hledat dosud neobjevená témata a dávat prostor z různých důvodů perzekuovaným autorům, přičemž u výtvarného umění se činnost *RR* upínala spíše ke znovuobjevování zapomenutých autorů. Dále vyslovil názor, že v umění nelze utéct angažovanosti a že dobré dílo vždy nějak vyjadřuje atmosféru doby, ve které vzniklo. Kritizoval českou sebestřednost zdejších intelektuálů, kteří se tak uzavírají do ghetta, takovému přístupu se chce *RR* vyhnout a českou

perspektivu se snaží překračovat a dávat prostor i myšlení v jiném kontextu. *RR* se podle Topola nespecializovala na prvotiny, ale jejím záměrem bylo tisknout „hotové“ výtvoř. Dále uvedl: „*RR* je rozhodně časopis ‚party‘ a vyjadřuje přesvědčení nebo vkus, náhled lidí, kteří jsou si blízcí“. Na otázku, zda se nebojí kostnatění časopisu, odpověděl, že by byl raději, kdyby *RR* zanikla, než aby „zمامutovatěla“ [Ježek 1992].

V dubnu 1992 se uskutečnila debata s tvůrci časopisů *Revolver Revue* a *Vokno*, otázky připravil Vilém Prečan. Týkala se převážně samizdatového období a srovnávání obou časopisů. Topol uvedl, že i když časopis v samizdatovém období tiskl řadu kvalitních překladů, těžiště bylo v české literatuře. K práci na časopise v té době byl potřebný určitý fanatismus, označuje to přímo za životní styl. Také vzpomíná tehdejší menší důraz na redakční práci. *Vokno* podle něho bylo více časopisem vyloženě pro underground, který měl svůj folklór, *RR* se snažila tisknout hlavně zajímavá díla a četli ji spíše intelektuálové. Petráček poznamenává, že *Vokno* se ve srovnání s *RR* výrazněji vydělovalo od společnosti a dle jeho názoru jsou cenné tehdejší kontakty *RR* s Poláky. Karlík k samizdatovému období kromě jiného uvádí, že si z té doby cení rozhovorů uvedených v rámci *RR interview* a *RR* byla v samizdatu ojedinelá i tím, že uveřejňovala reklamy na knížky [dostupné z: <http://vokno.cunas.cz/vokno1/rozhovor1.html>. Cit. 21. 5. 2012.].

3.2.4 Veřejné ohlasy na činnost *RR* ve vybraných periodikách (1990–1994)

Se zařazením *RR* do oficiálního kulturního života a provozu souvisela i reflexe časopisu v jiných médiích určených širší veřejnosti, jev před rokem 1990 nepoznaný. Jak jsem avizoval v úvodu, na podrobnou analýzu této reflexe zde bohužel nemáme prostor, avšak alespoň pro získání představ, jak tato nová pozornost vypadala, se nyní podíváme na ohlasy uvedené v kulturním časopise *Tvar* a v *Literárních novinách*.

V roce 1991 se na stránkách *Tvaru* k *RR* vyjádřil nejprve Pavel Kosatík, označil ji za „slavný leč neznámý časopis“, krátce ji představil a shrnul obsah prvního legálního, tehdy aktuálního čísla. Nehýřil chválami, některé příspěvky označil za neaktuální, a například zařazení paměti Oty Rambouska považoval za nešťastné, naopak vyzdvihl povídky J. A. Phillipsové. Přístupu *RR*, který charakterizoval v úvodníku čísla Petráček, dával Kosatík do budoucna naději vzhledem k „veletočím čtenářského vkusu“, které předjímal [Kosatík 1991].

Podrobnou analýzu časopisu napsal Josef Chuchma, jenž se následně k *RR* vyjadřoval po celá 90. léta, ale i v dekadě následující (a to především v *MF Dnes*). Za motiv své recenze uvedl

pocítění potřeby recenzovat tlusté žurnály, a to jako celky, nikoliv pouze jejich části, předpokládal totiž, že takto obsáhlé časopisy měly v té době šanci na úspěch pouze v případě, že měly nezaměnitelný charakter a dávaly smysl jako celek. I on se vyjádřil k Petráčkovu úvodníku 14. čísla, pojmy v něm použité – autentická kultura, hlavní proudy, nezávislá kultura – považoval za vágní, a navíc podle něho není jasné, co znamenaly v novém společenském a kulturním prostředí, které tehdy v Československu krátce panovalo. Za určující atribut *RR* Chuchma označil mravní, etickou, sociální a někdy i estetickou vyhrocenost, jež přitom není nějak jednostranně politicky profilována. Časopisu přiznal čtivost a zajímavost. Zatímco 14. číslo vnímal jako přechodné, členitější, faktografické a více politické, následující číslo, v době vydání článku aktuální, viděl jako usazené a kulturnější. *RR* se podle něho nacházela v prostoru mezi hlavními proudy (tím míní „svět velkých kšeftů, kapitálu, establishmentu, rychlých a povrchních zážitků“) a druhou kulturou (to jsou dle Chuchmy „nadoraz žité a tvořené akty se sníženou adaptabilitou, které rozšiřují a zároveň popírají prostor kultury“), ve kterém musí probíhat komunikace (nikoliv sblížování) obou sfér. Oproti časopisu *Vokno* považoval *RR* za soustředěnější a méně „dryáčnickou“. Pozitivně se vyjadřoval ke grafické úpravě a ocenil publikování samizdatových autorů, kritizoval uvádění ukázek z plánovaných knih [Chuchma 1991].

Rovněž v *Literárních novinách* ve stejném roce vyšel podrobný popis a rozbor *Revolver Revue*; pod názvem *Literatura jako zbraň* jej napsal Vladimír Just, který s časopisem později spolupracoval. Nejprve hovořil o tvůrcích *RR*, a to jako o „generaci *RR*, *Sportu a Respektu*“ (pozn.: myšleno časopisů), kteří se v období komunismu dobrovolně rozhodli pro vstup do kulturního a společenského podzemí a pro samizdatovou tvorbu. V samizdatové *RR* spatřoval mravní i vzdělanostní základ rodící se polistopadové publicistiky (její větve, kterou reprezentuje ostrostí se vyznačující *Respekt*), a formovaly se zde hodnoty, preference i slabosti jejich aktérů. Za základní znak většiny obsahu *RR* Just považuje provokativnost, časté je i borcení a ignorování obecně sdílených norem, morálky, chování či formy, bourání jazykových, rasových (např.: soustavné sledování židovské problematiky a jiných menšin), náboženských, literárních, disidentských a především pak politických tabu. Ze zdařilého a sveřepého prolínání umění a politiky podle Justa v samizdatovém období pramenil nejzajímavější obsah *RR*. Zároveň zdůraznil, že je nutné, aby časopis našel novou cestu, jak fungovat v odlišných polistopadových

podmínkách. Ukázkou zdařilého příkladu podle něho je představení malíře Pavla Brázdy ve 14. čísle, jež označil za objevné, provokující, vhodně uspořádané a zpracované [Just 1991].

Téměř o rok později Karolína Steinhauserová uvedla, že si nemyslí, že by většina z autorů prezentovaných v *RR* měla problém publikovat jinde, jak se často uvádělo. Vyslovuje však názor, že časopis je stále originálnější spíše kvůli opravdovosti prezentovaného materiálu. Ocenila pocit odpovědnosti vůči světu, který je v *RR* přítomný například v poukazování na nespravedlnost i tam, kde se to člověka na první pohled netýká. Hovořila o „ostrém a plastickém” náhledu *RR* na svět [Steinhauserová 1992].

Ve *Tvaru* se v letech 1992 a 1993 *Revolver Revue* věnoval opět Kosatík. Jednalo se především o věcné recenze částí aktuálního čísla časopisu, jež pisatel považoval za nejzajímavější. [Kosatík 1992a, 1992b, 1992c, 1993a] Ke změně došlo v článku uveřejněném na konci roku 1993, který Kosatík nazval *Na oraz* (předchozí jeho recenze *RR* se jmenovaly *Na doraz*). V něm se věnoval 23. číslu *Revolveru*, které ve srovnání s těmi předešlými považoval za výrazně slabší a méně promyšlené. Jako jednu z možných příčin připustil personální změny v redakci (na postu šéfredaktora místo Topola nastoupila Pokorná), ale hlavně ve svazku postrádal kvalitní texty, jež podle jeho názoru nahradily „obrazové experimenty a marginálie”, které se mu nezamlouvaly, příspěvky považoval za nudné či nepovedeně uchopené [Kosatík 1993b].

V *Literárních novinách* se stejnému číslu *RR* věnoval Vladimír Just, jehož článek se však nesl v duchu naprosto odlišném. Nešetřil chválami. Nejprve poznamenal, že kromě literatury a výtvarného umění je toto číslo věnováno i historii a hudbě. A dále hovořil především o bloku věnovanému Velké proletářské kulturní revoluci v Číně a o souboru příspěvků o československé normalizační populární hudbě. Obě témata podle něho poukazují na „erbovní zhovadilosti” dvou komunistických režimů, které ještě před nedávnem přijímaly milióny mladých lidí. U druhého tématu mimo jiné poznamenal, že je u nás choulostivé a že se ho hudební publicisté štítí a pojednání o něm by mělo vyjít v daleko vyšším nákladu. Ocenil ostrou dikci textů [Just 1993].

Dále byly v *Literárních novinách* otištěny některé věcné recenze prosté hodnotících výroků [Červenková 1993, Pokorný 1994]. Teresa Mantyk představila polský výbor z prvních 18 čísel *RR*, který v samostatné publikaci vydal krakovský časopis *brulion* [Mantyk 1993]. Just ve svém pozitivně laděném ohlednutí za 24. číslem *RR* vyzdvihl to, že v časopise věnují pozornost minoritám a nerespektují hranice mezi vysokým a nízkým uměním [Just 1994]. Jan Gabriel ve

článku nazvaném *Opět ostře nabitý Revolver* psal o *RR* č. 26, kterou pochválil, přičemž zmínil své rozpaky nad předchozími dvěma čísly. Negativně hodnotil pouze blok věnovaný zesnulému literárnímu kritikovi Janu Lopatkovi. Zmínil finanční potíže, které ohrožují existenci časopisu [Gabriel 1994]. Budoucí člen redakce *RR* Michael Špirit, který se podílel již na 26. čísle, v němž připravil blok o Janu Hančovi a soubor vzpomínek na J. Lopatku, se vůči Gabrielově textu výrazně ohradil (rovněž v *Lit. novinách*). Jednak kritizoval některé faktografické nepřesnosti, jednak upozornil na nesrozumitelnost Gabrielova vyjadřování [Špirit 1994].

V roce 1994 v *Tvaru* uvažoval nad 25. číslem *RR* Petr A. Blažek v článku *Rozpaky nad Revolver Revue*. Nejprve uvedl, že v té době byla *RR* považována za nejmóraznější český literární časopis, poukázal na suverenitu jejího provedení a vzhledu, díky kterému revue působí zavedeně a smysluplně. Dále se však zamýšlí nad zmenšujícím se rozsahem její literární části (a nad mírou relevance a zajímavosti literárních příspěvků) a vznáší otázku, zda se stále ještě jedná o literární časopis, přičemž hovoří o obecnějším úpadku kratších časopiseckých literárních útvarů, který se potvrzuje i v *Revolver Revue* [Blažek 1994]. V podobném duchu pokračuje i Kosatík v souvislosti s následujícím číslem, na konci svého pojednávání, klade otázku, zda bude mít *RR* ještě v budoucnu smysl, případně v čem bude spočívat [Kosatík 1994].

Samozřejmě je nutné mít na paměti subjektivitu pisatelů, stejně tak i specifický styl časopisů, ve kterých byly příspěvky otištěny, ovšem jak *Tvar*, tak *Literární noviny* patřily v reflexi kulturního dění k relevantním periodikům, proto zde představené články lze považovat za vyslovení části tehdejšího veřejného vnímání *RR*, které také dále formovaly. Ohlasy na činnost *RR* se v první polovině 90. let hojně objevovaly i v denním tisku: v *Lidových novinách*, *MF Dnes*, *Českém deníku* atd.⁷³ Kromě obsahu časopisu se v médiích objevovaly zprávy o finančním ohrožení kulturních magazínů, a to především v posledních dvou ze zde sledovaných pěti let.

Lze tedy konstatovat, že ze samizdatové *Revolver Revue*, která byla výrazným, uznávaným a v mnoha aspektech originálním časopisem v rámci nezávislé, opoziční, alternativní kultury druhé poloviny osmdesátých let, se v nových společenských a politických poměrech po roce 1990 stal výrazný a veřejně reflektovaný kulturní časopis oficiální české kulturní scény, v jejímž rámci měl postavení vyostřeného, obsahem, formou, přístupem i světonázorem se vymykajícího fenoménu. Zatímco v prvních dvou, třech polistopadových letech byla *RR* veřejnosti spíše

⁷³ Viz rubriku *Ohlasy* na oficiálních stránkách *RR*: [http://www.revolverrevue.cz/ohlasy. Cit. 1. 6. 2012].

představována, recenzenti se více pozastavovali nad jejími obecnými charakteristikami a jejich články byly vesměs pozitivně laděné (výjimkou je například Kosatíkův příspěvek ve *Tvaru* z roku 1991, který byl spíše polemický [Kosatík 1991]), od roku 1992, 1993 začíná být prezentována jako zavedený časopis a je sledován spíše její obsah, objevují se i rozpačité, či přímo kritické recenze.

Závěrem k RR v první polovině 90. let a k transformaci po roce 1989

Výše jsem hovořil o pěti základních funkcích, které v druhé polovině osmdesátých let vykonávala instituce *Revolver Revue*. Ta nejzákladnější – vydávání časopisu – samozřejmě přetrvává i v devadesátých letech, i když za pozměněné podoby. Druhá – uspokojování potřeb seberealizace tvůrců časopisu, „RR jako životní styl” – pro řadu lidí, pro které toto platilo před rokem 1989, už tomu tak v první polovině 90. let nebylo. O takovéto hluboké propojenosti práce na *Revolver Revue* s osobním životem můžeme hovořit u členů redakčního týmu, který se ustálil na konci tohoto období. Třetí – umožnění publikace autorům, kteří nemohli, a za tehdejších podmínek ani nechtěli, publikovat oficiálně – samozřejmě byla pozměněna, protože se změnil společenský kontext a tvůrcům se otevřely nové možnosti, jak svá díla zveřejnit, a jak působit oficiálně. V jistém smyslu však přístup obsažený v této funkci zůstal zachován, například v podobě „znovuobjevování zapadlých” autorů, o němž jsme hovořili výše, či v projevování sympatií a poskytování prostoru tvůrcům, kteří byli z různých důvodů upozadováni. V některých případech se v *RR* objevovali i autoři, kteří by patrně neměli potíže svá díla zveřejňovat jinde, ovšem z různých důvodů spolupráci s *RR* upřednostňovali, mohlo se jednat například o existující vazby ze samizdatového období, sympatie k přístupu, podobě, tematickému, názorovému a hodnotovému profilu *RR*, o osobní kontakty, a v neposlední řadě měl časopis jistou prestiž, alespoň v rámci oblasti, ve které se pohyboval.

Co se týče čtvrté funkce – součást opozičních aktivit a fungující instituce nezávislé kultury – zde je určující, že s pádem komunismu a s nastolením demokratického zřízení mizí ona jasně vymezená opoziční kultura, kdy opozice znamenala aktivní nesouhlas s komunistickým režimem, rovněž vyvstává otázka, „co” vlastně představuje v nových podmínkách „nezávislou kulturu” či „alternativní kulturu”. *Revolver Revue* je v novém kontextu součástí oficiální kultury, ovšem v jejím rámci představuje zástupce jistého krajního výseku, svým obsahem a přístupem provokuje, často poukazuje na nedostatky segmentu většinového, oslovuje menší skupinu

čtenářů, její činnost se věnuje tématům, která se v „masovějších“ médiích neobjevují, případně jsou jinak pojednána. Ovšem stále je součástí oficiální kultury, částečně je financována z příspěvků Ministerstva kultury a v této souvislosti vyvstává otázka, nakolik je tedy nezávislá. Po analýze obsahu časopisu je však možno říci, že jako hlavní kritérium pro volbu obsahu, podání a redakční strategii celkově se jeví preference redaktorů, případně v součinnosti s jejich spolupracovníky. O nezávislosti tedy lze hovořit v tomto smyslu. Napojení na grantový systém se tedy jeví spíše jako prostředek k realizaci vlastního záměru nežli jako upadnutí do sféry vnějšího vlivu.

Plnění poslední funkce – organizace společenského života – i nadále pokračovalo. Můžeme hovořit jednak o víceméně soukromých setkávání určených pro uzavřený okruh lidí, kteří na akcích přímo participovali či měli k „participantům“ vazby – aktivita v tomto smyslu byla výraznější v samizdatovém období (kvůli politickým a společenským podmínkám, větší sevřenosti okruhu lidí soustředěného okolo *RR*, ale i vzhledem k jejich nižšímu věku, menšímu počtu a hloubce závazků) – a jednak o společenských akcích určených veřejnosti, taková činnost byla po roce 1989 pro *RR* novou možností, kterou výrazně rozvíjela.

3.3 Etapa vydávání Kritické Přílohy Revolver Revue (1995–2004)

Společenská transformace probíhající na začátku 90. let pro *RR* kromě výhod a nových možností znamenala i mnoho nových potíží (financování; narušení soudržnosti společenství, ve kterém byla *RR* po prvních pět let své existence ukotvena; vnitřní personální změny; nutnost úpravy redakční strategie vzhledem k novým vnějším podmínkám;). Proměnou ale pochopitelně procházela celá oblast české kultury, její provoz, tvorba, způsob její prezentace, ale i reflexe. To se samozřejmě silně týkalo i tvůrců *Revolver Revue*, kteří byli aktéry, a zároveň pozorovateli tohoto prostředí. V polovině devadesátých let negativní dojmy redaktorů *RR* ze stavu oblasti kultury vyústily v potřebu situaci soustavně komentovat, výrazné nedostatky mimo jiné spatřovali v oblasti kritické reflexe umění, médií, potažmo i některých společenských a politických jevů, a proto se rozhodli pro založení druhého časopisu, zaměřeného právě na tuto oblast. Nesl název *Kritická Příloha Revolver Revue* a jeho první číslo vyšlo na začátku roku 1995. *KP RR* vycházela třikrát ročně, se stejnou četností byla v „obkročném“ rytmu vydávána i samotná *RR*. Tříčlenná redakce tedy nově, místo tří, vydávala šest časopisů ročně.

Vydávání *KP RR*, které trvalo až do roku 2004, znamenalo pro *RR* mnoho změn, šlo jak o proměny provozní, ale dále se to projevilo i na složení autorů, kteří se kolem *RR* soustředili, na podobu reflexe *RR* v ostatních médiích nebo na jejím postavení v kulturním provozu. Zkrátka celkový obraz *Revolver Revue* počal být vnímán především v souvislosti s činností prezentovanou v *KP*.

O začátcích *Kritické Přílohy* Viktor Karlík uvedl:

Projekt KP jsme s Terezií Pokornou začali připravovat, ještě když v redakci byl Jáchym. Pracovali jsme na tom paralelně s Revolverem. Na pomoc jsme si pak přizvali Michaela Špirita. Když začala KP vycházet, tak to myslím nás i Revolver dost změnilo. Když začnete v Čechách vydávat časopis zaměřený pouze na kritiku, okamžitě někoho naštvete, okamžitě dochází k nějakým střetům, a to poznamenalo celých těch deset let kolem KP a potažmo Revolveru a ještě dodnes to nějak přetrvává. Spousta lidí nepřekouslo, že tam o nich vyšlo něco kritického. Byl to trochu takový ohňostroj. [V. K.]

3.3.1 *RR* „uvnitř“ (1995–2004)

Složení redakce, redakční strategie a provoz časopisu

Redakci tedy od začátku roku 1995 tvořili: šéfredaktorka Terezie Pokorná, Viktor Karlík a Michael Špirit, v tomto složení setrvává až do roku 2001, kdy Michaela Špirita, který přijal nabídku stipendia v Heidelbergu, vystřídal Robert Krumphanzl, kritik, editor, spisovatel a zakladatel nakladatelství *Triáda*. Dále se kolem redakce soustředil i širší redakční kruh, jehož členové se podíleli na přípravě jednotlivých čísel obou časopisů. Vydávání *Kritické Přílohy* znamenalo pro *Revolver Revue* významnou změnu a bylo určující pro její celkový charakter i postavení v kulturním provozu, proto se nyní krátce zaměříme na to, jaké motivy vedly redakci k založení tohoto nového časopisu a na počáteční představy o jeho podobě a provozu.

O pohnutkách, jež založení *KP* předcházely a o ambicích, jež jej provázely, se v následujícím úryvku z rozhovoru zmiňuje Michael Špirit:

Viktorův nápad založení KP mě okamžitě zaujal a se souhlasem ke spolupráci jsem neváhal, té nabídky jsem si vážil, a v té době jsem pociťoval jednak nedostatek záruky, že se člověk v kontextu nějakého periodika bude cítit dobře, a jednak hmatatelný úbytek prostoru pro kritickou reflexi v českých tištěných médiích. Deníky zanikaly jeden za druhým a například

Literární noviny v roce 1994–95 byly jiné, než v roce 1991–92. Tyto důvody tvořily základ pro argument, že když to nejde nikde jinde, zkusíme to sami a měli jsme do toho strašnou chuť, byli jsme plni energie, i když je nutno poznamenat, že zároveň jsme byli permanentně šíleně unaveni, té práce bylo opravdu strašně moc. [M. Š.]

Tehdejší podobu kulturních rubrik deníků a nedostatek kritického myšlení o kultuře a společnosti obecně v rozhovorech označili za hlavní podněty k založení Kritické Přílohy i její další dva zakladatelé T. Pokorná a V. Karlík, stejně tak i dnešní člen redakce Marek Vajchr, v jehož případě se jedná o zprostředkované vyjádření⁷⁴. Michael Špirit dále hovoří o zdrojích inspirace KP, o věkovém rozložení přispěvatelů, přičemž jmenuje významné osobnosti, s nimiž KP ve svých počátcích navázala spolupráci:

Nechali jsme se inspirovat tím Lopatkovým přístupem, který jsme s Terezií zažili předtím v Respektu, to znamená vytvořit si kolem toho periodika nějaký konstantní okruh spolupracovníků, který nevyklučoval, že budeme oslovovat další a další lidi. Nikoliv na základě nějakého programu, ale úplně intuitivně, nás zajímali jednak naši vrstevníci, jednak dokonce i lidé mladší, než jsme tehdy byli my, nám bylo kolem třiceti. Současně jsme ale chtěli získat pro spolupráci i autory – dnes by se asi řeklo seniory – ale my jsme to vnímali tak, že to jsou ti nejlepší autoři, kteří tady byli. Mezi ně například patřili: Josef Vohryzek, Miloslav Žilina, Růžena Grebeníčková, Zbyněk Hejda. To byli lidé, kterým bylo tehdy 70 nebo 75 a my jsme vůbec nepocítovali, že by to znamenalo nějakou překážku. Když už mluvím o věkovém rozvrstvení, tak jsme v tom roce 1995 nespolečně spolupracovali s velkým počtem padesátníků. Nechci to říkat úplně paušálně, ale v rámci disciplíny literární vědy, u Terezie to byla teatrologie, měl člověk bližší k tehdejší sedmdesátníkům, než k lidem třeba o 10, 15 let starším, než je on sám, kteří se etablovali během normalizace. [M. Š.]

Jak podrobněji zmiňuji níže v kapitole o veřejných ohlasech na RR, častým argumentem kritiků časopisu a jeho protagonistů byl právě silný příklon k určitým starším osobnostem, oproti tomu jakési apriorní distancování od lidí, kteří během komunismu fungovali v rámci nějakých institucí spojených s režimem nebo se podle redakce RR jinak zkompromitovali.

Špirit ještě dodává několik slov k zamýšlenému uspořádání KP:

⁷⁴ Viz Přílohu A: úryvek z rozhovoru č. 32. [M. V].

Na začátku jsme si řekli, že ta koncepce musí být co nejjednodušší. Celkem jasně bylo dáno, že tam budou příspěvky o literatuře, výtvarném umění, filmu a divadle, dále vyplynulo, že se tam objevovaly i další oblasti, jako je televize, publicistika, prostě společnost. Jestliže si správně vzpomínám, tak si Viktor prosadil, aby oddíl o výtvarném umění byl první, myslím, že to bylo kvůli jeho dobře promyšlené grafické úpravě, kdy každý díl uvozoval výřez z té Košířské Madony a Viktor logicky chtěl, aby tím prvním bylo oko. „Oko vidí, dívá se na něco“ – to symbolizovalo výtvarné umění, pak následovala ústa, jako slovesnost, dále to bylo ucho, divadlo. Řekli jsme si tedy pouze to, že chceme dobré texty a bylo dáno, jak to budeme strukturovat. [M. Š.]

Myslím si, že v té době, kdy jsem tam byl, se redakce sevřela do těch tří lidí, kteří však neustále komunikovali s nějakým širším okruhem spolupracovníků, který pro ně byl nějak inspirativní. Martin Hybler, Andrej Stankovič, Zbyněk Hejda, Sergej Machonin, Miloslav Žilina. Teď nemyslím jenom tu autorskou spolupráci, ale my jsme s těmi lidmi chodili do hospody a oni nám říkali, jak se jim ta čísla líbí, nebo nelíbí. Ale zároveň si vzpomínám, že v době, kdy jsme měli redakční hodiny, jsme se v redakci třeba zavírali, protože jsme potřebovali pracovat, nesnášeli jsme návštěvy lidí, i těch kterých jsme si vážili, když si přišli jen tak popovídat. [M. Š.]

Kritická Příloha Revolver Revue

Rozsah *Kritické Přílohy* se u většiny čísel pohyboval mezi 150 a 200 stránkami. Příspěvky v *KP* měly nejčastěji formu několikastránkové eseje, recenze či úvahy, objevují se zde i rozhovory. Uspořádání bylo nejprve vedeno tematicky a od 19. čísla žánrově. Při tematickém členění v časopise byly zastoupeny tyto oddíly: *Výtvarné umění; Literatura; Divadlo, film; Společnost, tisk*; (v některých číslech byly názvy mírně upraveny podle toho, jakým tématům se věnovaly příspěvky v nich zařazené). Již od druhého čísla se objevuje rubrika *Ohlasy, polemiky*, v níž reagovali lidé, o nichž v předchozích číslech *KP* otiskla příspěvek. Struktura podle žánru sestávala z oddílů nazvaných: *Studie, eseje; Panorama; Recenze, referáty; Rozhovory; Couleur; Dokumenty; Ohlasy*;

Ačkoliv někteří autoři přispěli do *KP* pouze jednou, jiní několikrát, avšak nepravidelně, časopis měl i své pravidelné pisatele. Od začátku jimi byli: Martin Hybler (po celou dobu existence časopisu), Vladimír Just (do 16. čísla); Tomáš Glanc (články zabývající se především Ruskou literaturou a kulturou obecně; od č. 14 pravidelná rubrika *Ruská kronika*), Petr Dudek

(do 14. čísla); Terezie Pokorná, Andrej Stankovič (do své smrti v roce 2001; č. 21); Michael Špirit (přestávka mezi 10. a 21. číslem); Ondřej Štindl (pravidelně do 20. čísla); od 2. čísla architekt Zdeněk Lukeš (až do konce); Adam Drda (od 2. do 18. čísla), Jan Rejžek (do č. 9), Bohuslav Blažek (do č. 18); později se pak přidali: Jiří Cieslar (od 3. do 16. čísla); Libuše Heczková (č. 3 do č. 13), Robert Silverio (5.–18. č.), Zdeněk Vašíček (č. 6–30), Robert Krumphanzl, Miloš Doležal, Marta Ljubková (divadlo), Marek Vajchr, Veronika Tuckerová (převážně glosy o umělecké scéně v New Yorku).

Nepravidelně přispívali např. Jindřich Pokorný, Petr Placák, Emanuel Mandler, Viktor Pivovarov, Antonín Kosík, Martin Machovec, Pavla Pečínková, Petr Onufer⁷⁵. Ze začátku s *Kritickou Přílohou RR* spolupracovaly velké osobnosti literární kritiky, příslušníci tehdejší nejstarší generace, Sergej Machonin, Miloslav Žilina, Růžena Grebeníčková či Josef Vohryzek, vzhledem k jejich vysokému věku však spolupráce nemohla trvat příliš dlouho. Někteří autoři, kteří nejprve přispěli do KP, začali posléze spolupracovat s časopisem *Revolver Revue*. Autorsky byly oba časopisy obousměrně propojené.

Edice RR

Vydávání knih v *Edici RR* bylo v tomto období málo četné. Velký vliv na tom měl objem práce, se kterým se málo početný kolektiv tvůrců RR musel vyrovnávat při souběžném vydávání dvou časopisů. Mezi lety 1995 a 2004 vyšlo šest knížek: sbírka básnické tvorby Víta Kremličky ze samizdatového období *Staré zpěvy* (rok vydání: 1997); *Zápisky o Vladimíru Boudníkovi* od Vladislava Merhauta (1997); svazek *15 let Revolver Revue*, sestavený Tamarou Hořejší, shrnuje dosavadní historii časopisu, obsahuje soupis dosavadních čísel s krátkými anotacemi, kapitolu o laureátech *Ceny RR*, anketu k patnáctiletému výročí *RR* a mnoho fotografií (2001); *Dvě prosy* Iva Vodsed'álka (2004); *Testament* – přeložený knižní rozhovor s polským spisovatelem Witoldem Gombrowiczem (2004); *Černé práce/Black Works* – soubor linoritů Viktora Karlíka doplněný autorskými komentáři a esejí Zbyňka Hejdy v českém a anglickém jazyce (2004)⁷⁶.

Je evidentní, že knihy vydávané v *Edici RR* doplňují časopis. Vít Kremlička je s *RR* spjatý od jejího začátku a jeho práce v ní vycházely a vycházejí velmi často, v roce 2011 mu byla udělena *Cena RR*. Vladimír Boudník, jenž tvořil především v 50. a 60. letech, patří

⁷⁵ Petr Onufer o začátku spolupráce s časopisem – Příloha A: úryvek z rozhovorů č. 33.

⁷⁶ Viz Přílohu B – Dokumenty a zde obálky knih vydaných v *Edici RR*.

k výtvarníkům, ke kterým RR odkazuje již od svých samizdatových počátků. Vladislav Merhaut, Boudníkův přítel a archivář jeho tvorby, s RR spolupracoval vícekrát, přispěl jak do RR, tak do KP RR. Ivo Vodsedálek, jenž v 50. letech spolu s Egonem Bondym a Janou Krejcarovou utvářel samizdatovou edici *Půlnoc*, se rovněž řadí ke starším autorům, k nimž se RR odkazuje od svých počátků, od 90. let s časopisem spolupracoval, v roce 1995 byl představen v rubrice *Sedm*, v další dekádě RR otiskla ukázky z jeho tvorby a v roce 2007 se stal laureátem *Ceny RR*. Také spisovateli Witoldu Gombrowiczovi se RR věnuje dlouhodobě, ukázky z jeho deníku vyšly již v 9. čísle (samizdat), po knize *Testament*, vyšly v *Edici RR* další čtyři svazky s jeho dílem⁷⁷. Nikoliv v rámci *Edice RR*, ale jako přílohu čísla, které vyšlo v období 20. Výročí Charty 77, publikovala *Revolver Revue* knížku *Anticharta*, pojednávající o choulostivém tématu českého kulturního prostředí.

3.3.2 Společenský život kolem časopisu a RR jako součást širšího společenství (1995–2004)

Také v tomto období *Revolver Revue* pokračuje v pořádání akcí pro veřejnost, literárních večerů, výstav, každoročních udílení *Ceny RR*. V roce 1995 se v *Divadle Archa* uskutečnil 1. společný ples *Revolver Revue* a nakladatelství *Torst*. Vladimír Just, který s RR v této době spolupracoval, v *Literárních novinách* uvedl: „(...) Zdá se, že do této Archy bude vždycky možno utéci před stoupající hladinou obecného nevkusu a komerce. Podobnou zárukou, jež vzdoruje zhoubným až dosaváde časům, je neumořitelné nakladatelství *Torst* a čtvrtletník *Revolver Revue*, jenž má nejnověji dokonce tu bezprecedentní drzost, že se rozrostl o kritického dvojníka. Tyto tři neuvěřitelné instituce spojily koncem ledna t. r. své síly, aby uspořádaly 1. PLES REVOLVER REVUE A NAKLADATELSTVÍ TORST V ARŠE.” [Just 1995]

Podle zúčastněných to byla velice podařená událost:

*Nevylučuji idealizaci té vzpomínky, ale ten první ples byl oslnivý. Každý, kdo do té Archy přišel, nějak souvisel s oběma firmami. Tehdy byli *Torst* i *Revolver* hodně programově protnutý. [M. Š.]*

Následující rok se uskutečnilo pokračování. S tím ovšem pořadatelé již nebyli tolik spokojení a další opakování se již nekonalo.

⁷⁷ Viz Přílohu A – úryvek z rozhovorů č. 36. [V. S.].

Vzpomínám si, že u toho druhého plesu jsme byli naštvaní, protože tam našly stovky lidí, kteří neměli nic společného ani s Torstem, ani s Revolverem, jen věděli, že vloni to byla velká akce. Takže z té organizace jsme byli akorát otráveni a vyčerpáni. [M. Š.]

V roce 1995 byla RR hostem na knižním veletrhu v Lipsku, průvodní přednášku o časopise pronesl Martin Machovec. Ve stejném roce proběhl v činoherním klubu vzpomínkový večer na výtvarníka Libora Fáru (ve 28. čísle mu byl věnován vzpomínkový blok). Ve zlínském zámku proběhla výstava *Z výtvarného světa Revolver Revue*. V roce 1998 v Paláci Akropolis Ivan Král se skupinou Ban Bang Band uspořádal *Koncert pro Revolver Revue*. V tomtéž roce se uskutečnil *Večer RR* v Bratislavě. V následujícím roce v pražské *Galerii Litera* proběhla výstava Viktora Karlíka s názvem *Centrum Periferie*. V roce 2001 se v *Týnské literární kavárně* konalo setkání k 15. výročí *Revolver Revue*. *Večer Revolver Revue* v *Činoherním klubu* byl věnován Miloslavu Žilinovi, přispěvateli do *KP RR*, který v roce 1999 zemřel (vzpomínkový blok vyšel v č. 46). V roce 2003 se v pražské *Galerii Navrátil* a později ve zlínské výstavní síni *Archa* uskutečnila výstava variací na logo *RR*, *Košířskou Madonu*. Kromě zmíněných akcí se v pojednávaném období uskutečnila celá řada *Večerů RR*, a to například v *Divadle Archa*, v hospodách *Na Slamníku* a *Na Václavce*, v *Galerii Litera*, ve *Studiu Paměť* atd. [www.revolverrevue.cz. Cit. 5. 6. 2012].

Každý rok byla na jednom ze setkání udělena tradiční *Cena RR*. Mezi lety 1995 a 2004 ji postupně získali⁷⁸: galerista Jan Placák, kritik a překladatel Miloslav Žilina, výtvarník Rudolf Dzurko, kritik Martin Hybler, výtvarníci Ivan Sobotka, Viktor Pivovarov, básník a kritik Andrej Stankovič, kritik a filosof Zdeněk Vašíček (oba za rok 2000), kritička Ludmila Vachtová, spisovatel Ivan Matoušek a básník Jaromír Zelenka (oba za rok 2002), za rok 2003 a 2004 cena nebyla udělena [www.revolverrevue.cz. Cit. 5. 6. 2012].

Kromě těchto oficiálních akcí se ovšem soustředil společenský život i kolem redakce a okruhu jejích spolupracovníků.

V KP jsem měl na starosti rubriku Výtvarné umění, což znamenalo, že jsem vykonával do jisté míry redakční práci. Texty jsem neredigoval, to vždycky dělala Tereza nebo kolega Špirit, posléze Robert Krumphanzl. Spíš jsem vymýšlel témata, domlouval lidi, objednával u nich příspěvky a urgoval je, aby je dodali. Myslím si, že jsem o výtvarném umění „donutil“ psát řadů

⁷⁸ *Cena RR* je vždy udělována za předchozí rok.

lidí, kteří o něm běžně nepsali. A také musím říct, že kolem Kritické Přílohy vznikl intenzivní společenský život. To bylo skvělé. S autory jsme chodili pravidelně do hospody a tak. Zkrátka to kolem toho časopisu žilo, hlavně v jeho počátcích. To bylo pěkný. [V. K.]

Zvláště ty první roky, třeba těch prvních 10 čísel KP a do cca 35. čísla velkého Revolveru, se nesly v duchu velkého entusiasmů toho okruhu redakce a přispěvatelů, setkávali jsme se skutečně intenzivně. Nescházeli jsme se v nějakém velkém počtu, seděli jsme třeba v osmi, ale všichni se všemi měli o čem mluvit. To nevyklučovalo takové masové podniky, jako byl ten první ples. [M. Š.]

Postupně jsem se s redakcí skamarádil a přešlo to z úrovně pracovní na rovinu osobní. S těmi lidmi se dodnes rád vídám. Což si myslím, že je jeden z rysů tohoto časopisu – nejenže se vytváří společenství spřízněných autorů a lidí, co mají podobný náhled na svět, ale mnohdy to časem přejde do té osobní roviny. To samozřejmě někdy vede i k opačnému efektu, že když se někdo někam posune, tak na to mohou doplatit i ty osobní vztahy. [P. O.]⁷⁹

Důležité bylo i přátelství mezi členy redakce, které kromě významu pro jejich osobní život, bylo určující i pro práci na časopise a další aktivity RR.

V mých vzpomínkách je silné přátelství a porozumění v základních otázkách, zároveň polemiky o konkrétní podobu jednotlivých věcí. Myslím si, že by to celé nefungovalo, tak to vidím já, nemůžu mluvit za Terezii a Viktora, když bychom si nebyli tak lidsky blízcí. Pro mě osobně to bylo nesmírně inspirující prostředí. Skvělé bylo, že jsme byli schopni se na sebe kvůli nějaké věci naštvat, ale nakonec to vždycky dospělo k věcnému rozhodnutí – zařadit, či nezařadit příspěvek, počkat s ním, přeskupit obsah čísla apod. Nikdy jsme si přitom neudělali nic tak zlého osobního, že by to nemohlo dále fungovat. Zároveň jsme si ale uchovávali celkem ostré oddělování času pracovního a času volného, který jsme společně také často trávili. [M. Š.]

3.3.3 RR směrem k veřejnosti (1995–2004)

V *Literárních novinách* rozmlouval Vladimír Just s Terezii Pokornou a Michaelem Špiritem o tehdy aktuálním prvním čísle *Kritické Přílohy* (do něhož mimochodem také přispěl).

⁷⁹ Dále viz také další Onuferův názor týkající se důležitosti osobních vztahů v RR: Příloha A: úryvek z rozhovorů č. 35 [P. O.].

V tomto článku je možné sledovat, jak členové redakce prezentovali veřejnosti nový časopis a důvody k jeho založení. Mimochodem uvedli, že na začátku nebyly v popředí úvahy o penězích a první číslo mohlo být zároveň posledním, o dotacích Ministerstva kultury na jeho podporu se tehdy teprve rozhodovalo, přesto by ve stejném roce rádi připravili alespoň dvě další. Hlavním podnětem byl pocit nespokojenosti a nedostatečnosti s reflexí umění v médiích. Toto dobové prohlášení se tedy shoduje s tím, co z úst Špirita, Pokorné a Karlíka zaznívá dnes. Dále zmínili, že polemiky v *RR* vycházely již v samizdatovém období, od čehož redakce v roce '90 ustoupila, jelikož předpokládala, že se tomu v patřičném rozsahu a podobě budou věnovat jiné tiskoviny, což se podle jejich názoru nestalo. Avizovali, že se nechtějí vymezovat generačně, ani nechtějí vyhlášovat nějaký program. Stojí o autory a příspěvky nepodléhající většinovým náladám a drží si vlastní kritický odstup, které však zároveň budou promyšlené a srozumitelné. [Just 1995]

Nepočítáme-li několik odpovědí členů redakce na ohlasy týkající se činnosti *KP*, další výrazné veřejné prohlášení se týkalo potíží s financováním. Ve 23. čísle *KP* byl otištěn „Otevřený dopis ministru kultury ČR Pavlu Dostálovi“ (ten se objevil i v mnoha jiných médiích). V něm představitelé několika periodik (*RR*, *Tvar*, *Host*, *Literární noviny*, *Souvislosti*, *Babylon*, *Prostor*, *Dobrá adresa*, *Pěší zóna*) upozorňují ministra kultury na kritickou situaci českých literárních časopisů, kdy některým z nich hrozí zánik, a žádají navýšení státních dotací. Za zmínku stojí, jak zde zástupci časopisů specifikovali důležitost oblasti, ve které působí: „Není pochyb o tom, že literární časopisy jsou důležitou součástí národní kultury a významně se podílejí na vytváření naší kulturní identity. Jejich zánik by byl vážným zásahem do kontinuity české literatury i kultury jako takové.“ (Pokorná et.al. 2002) V následujícím čísle je otištěno oznámení, že *RR* je z důvodů vážné ekonomické situace nucena rozprodávat archivní čísla *RR* (od 14. čísla) a *KP RR* (od 1. čísla). Zároveň však na stejném místě stojí, že redakce poskytne téměř kompletní ročníky obou časopisů zdarma knihovnám postiženým povodněmi, které toho roku Českou republiku zasáhly.

V souvislosti s koncem vydávání *KP* byl v Lidových novinách uveřejněn rozhovor s Terezíí Pokornou. Uvedla, že *KP* neskončila pouze z ekonomických důvodů. Mimo jiné bylo určující i to, že dva časopisy vyžadovaly mnoho energie. Vyřkla též poznámku o nepříznivém hodnotovém stavu české kultury a upozornila na špatnou úroveň kulturních rubrik deníků a týdeníků. Jako své parametry pro psaní a kritiku jmenovala: perfektní znalost věci;

promyšlenost; srozumitelnost; jestliže autor něco prezentuje jako svůj názor, musí to být skutečně názor jeho vlastní; nutnost přiznat vlivy; potřeba ctít žánr; v polemice je nezbytné držet se věci; důsledná redakční práce. [in Iwaschita 2004]

3.3.4 Veřejné ohlasy na činnost *RR* ve vybraných periodikách (1995–2004)

Začneme s ohlasy na *RR* ve *Tvaru*. Pavel Janoušek se ohradil proti článku Michaela Špirita s názvem *Legrace v Tvaru* uveřejněného v 1. čísle *Kritické Přílohy*, ve kterém Špirit kritizuje *Tvar* za číslo časopisu ponechané příspěvkům jediného autora – Vladimíra Novotného. Janoušek se brání zejména proti Špiritovým narážkám týkajícím se financování *Tvaru*, nelíbí se mu ovšem i některé body jeho kritiky časopisu jako takového, ale i ty týkající se osoby Vladimíra Novotného [Janoušek 1995]. Již zde je možné sledovat nevraživost mezi oběma časopisy, která je patrná i po další léta.

Kosatík ve své recenzi zmiňuje, že *RR* zřejmě vzniká ve spěchu. V recenzi č. 27 říká, že se *RR* v posledních pěti číslech ustálila ve svém „tónu a stylu“. Objevování „skutečné literární a umělecké kontinuity padesátých a šedesátých let“. [Kosatík 1995a] V recenzi na 29. číslo pozitivně hovoří o „výtvarných margináliích“ [Kosatík 1995a], což je zajímavé, protože o dva roky dříve se ke stejnému prvku (také jej stejně nazval) a nárůstu jeho výskytu v časopise vyjádřil negativně [Kosatík 1993b].

Bílek hovoří o kritériích *KP*. Nejprve o tom, že existence takového časopisu – okázale bořícího tolik zavedená klišé – je vhodná, avšak *KP* si zároveň v mnohém přímo říká o polemiku. V *KP* je podle jeho názoru místo vztahu „text – vnímatel“ exponován vztah „autor – vnímatel“. Text figuruje pouze jako prostředník. Dále poznamenává, že *KP* klade nároky na morálku autora. Text je jakýmsi svědectvím, čeho se autor dopustil. Přičemž jen nepoctiví autoři do textu míchají něco jiného, než je autorské „já“ [Bílek 1996].

Miroslav Zelinský v *Tvaru* uveřejnil rozsáhlý příspěvek parodující styl Z. Dětákové – příspěvatelky *RR* [Zelinský 1997]. Ondřej Horák referoval o diskuzním setkání na téma literárních časopisů, konkrétně pak o části věnované *Revolver Revue*. Vystoupili Miroslav Zelinský a Jiří Homoláč. Druhý jmenovaný *RR* a hlavně *KP* přičetl „odmítání autorské sebeinterpretace, konstruování ohlasu – míšení kritiky s metakritikou a podivil se (v negativním slova smyslu) nad tím, že kritici *KP* mají odvahu říci: Toto nemá být – toto není umění – toto má být.“ [Horák 1999a] Hned v dalším čísle *Tvaru* Ondřej Horák kritizoval *KP* a přístup její

redakce, potažmo jejího redakčního kruhu. Zmínil hojnost ohlasů na *KP*, což vysvětlil tím, že „téměř každý se s fenoménem *KP* potřebuje vyrovnávat“. Například poukázal na podobné hodnotové přístupy všech přispěvatelů. [Horák 1999b] Pavel Janoušek se ohradil proti tvrzení Adama Drdy o nespravedlivém přerozdělování příspěvků Ministerstva kultury, ze kterého podle něho měl profitovat *Tvar* na úkor *Sdružení na podporu vydávání časopisů* (mimo jiné vydávajícího *RR* a *KP RR*) [Janoušek 1999].

Božena Správcová předložila rozsáhlou analýzu *Kritické Přílohy*, respektive toho jak pojednává o české literatuře (v prvních 14 číslech). Upozorňuje na důrazně hodnotící příspěvky, a to většinou negativně, do čehož vstupuje i jakési morální hodnocení recenzovaných autorů, například podle jejich aktivity a postoje během komunistického režimu, podle toho kde a jak publikují v současnosti, s jakými lidmi jsou ve styku. Často se v časopise objevuje a priori negativní hodnocení „slavných“ autorů či děl. Přispěvatelé přistupují k referované tvorbě s předem stanovenými měřítky a posuzují, zda se do nich autoři vešli (např. L. Heczková). Pro příspěvky Marka Vajchra jsou podle Správcové typické tyto znaky: suverenita, neskromné nárokování schopnosti posuzovat kvalitu literatury, suverénní anticipace, jak dané dílo působí na „čtenáře“ a nedostatek sebereflexe. Styl Michaela Špirita podle ní vystihuje neotřesitelné sebevědomí, psychologizování, převedení počátečního odhadu autorova záměru do polohy pravdy, pečlivost, přesnost, píle – pozitivní vlastnosti, se kterými však Špirit nezdědkakdy účelově manipuluje. Za nejpilnějšího, nejdůslednějšího a nejvěcnějšího recenzenta české literatury v *KP* Správcová považuje Martina Hyblera. V *KP* se podle ní často objevuje jazyková analýza jako prostředek kritiky. [Správcová 2000].

Ondřej Horák, dříve ke *KP* kritický, v ohlasu na její 18. číslo poznamenal, že alespoň v části věnované literatuře „dospěla“. [Horák 2001] Michal Jareš hovoří o monotónním negativistickém stylu *KP RR*, ze kterého jsou mnozí otráveni a už ji kvůli tomu nečtou či se nad ní alespoň přestali rozčilovat, případně ji ostentativně ignorují [Jareš 2001]

První číslo *Kritické Přílohy* v *Literárních novinách* recenzoval Milan Jungmann. Jeho příspěvek byl vyloženě pozitivní. Mimo jiné uvedl, že ačkoliv *Revolver Revue Kritickou Přílohu* předem neohlašovala jako nějaký mimořádný čin, nový časopis se jim přesto stal, a to svou

„konceptností, zacílením i souhrnem uměleckých oblastí, jimiž se zabývá“. [Jungmann 1995] Druhé číslo *KP* na stránkách stejného periodika komentuje jiný recenzent, Jaromír Slomek, a rovněž spíše pozitivně. Více než polovina příspěvků *Přílohy*, jež označuje za ambiciózní magazín, podle něho stojí za přečtení, ovšem svěřil se s nelibostí k „publicistické vmlouvavosti“ některých článků [Slomek 1995]. Stejný autor psal i o čísle čtvrtém, ovšem to už převážně kriticky, a svůj článek ukončil slovy, že ho *KP RR* „tentokrát o své nezastupitelnosti nepřesvědčila.“ [Slomek 1996] Milan Jungmann ve svém ohlasu na 33. číslo *RR* věnované třicátému výročí Charty 77 a Antichartě, mimo jiné pronesl, že *RR* je „názorově vyhraněná, nápaditá, ostrozraká a spolu s *KP* tvoří typický fenomén kultury“ tehdejší doby [Jungmann 1997]. Jaroslav Med při zmínce o výtvarné části 35. čísla pronesl poznámku, že „hledat stále něco nonkonformního musí být hrozná dřina.“ [Med 1997]

Jan Lukeš v souvislosti s *RR* č. 39 hovořil o oparu „undergroundového snobismu“, který je pro časopis typický. Ten podle něho „někdy baví a jindy docela otravuje“. K tomu redakci přisuzuje přesvědčení, že kdo nesdílí její názor, ten jí nestojí za pozornost, díky čemuž se opravdové objevy „uzavírají do nového ghetta vlastní výlučnosti, kam ale ve skutečnosti mnohdy vůbec nepatří“. Navíc se pozastavil i nad snahou *RR* o exkluzivní vzhled a použití nákladného materiálu za využívání státních dotací, a na druhou stranu vystupování jakoby chtěla působit mimo veškeré oficiální struktury [Lukeš 1999]. Vladimír Karfík při ohlédnutí za 13. číslem *KP RR* uvedl: „Na *RR* se cení kritičnost. Pokud onou kritičností není apriorní přístup k dílu nebo nadbytek metakritiky, ale snaha myslit o díle s dílem, pak v Kritické Příloze čteme výtečné texty.“ [Karfík 1999] V článku o dalším čísle *KP* jiný recenzent uvedl, že tento časopis drží pohromadě „nepředstíraná, mravně i odborně pevně opřená kritičnost“, přičemž se nesnaží uspokojit všechny čtenáře. Autora pokaždé časopis něčím zaujal a přišel mu smysluplný, ačkoliv nepředstírá, že by s veškerým obsahem vždy souhlasil či že by ho někdy nenudil [Pavlovský 1999]. Jiří Zizler se zabýval 17. číslem *KP RR* a zároveň aktuálním vydáním časopisu *Souvislosti*, v závěru svého rozboru konstatuje o obou periodikách, že jsou velmi daleko největšího nebezpečí, jež by je mohlo potkat, totiž „ztráty entuziasmu, vize, vnitřního oprávnění, vůle zápasem o současnost mluvit k budoucnosti a úpadku do setrvačnosti a tristní živoření z milosti zavedených dotací“. [Zizler 2000]

Václav Burian ve svém článku o publikaci *15 let RR* hovořil o aspektu *Revolver Revue*, který je ve středu zájmu této práce, totiž její společenský rozměr. Nejprve cituje slova Zbyňka

Petráčka, který v bilanční knize mimo jiné hovoří o tom, že například J. Topol, I. Lamper, A. Vondra – klíčové postavy samizdatové RR – se v polistopadovém období významně prosadili, a to každý v jiné oblasti. Burian pak dodává: „Nejde o to, jak vysoko to kdo dotáhl, ale o ještě jeden příklad, že ty kdysi dost osamělé skupinky, které o něco usilovaly, měly smysl nejen jako mravní gesto, kterému se, obdivně i shovívavě, říká donkichotské. Což zase jednou ukazuje na nadějnější stránku zákonitostí – řekněme – společenského vývoje.” [Burian 2001]

Po následující léta v *Literárních novinách* převládají spíše přehledy obsahu bez nějakých výraznějších hodnotících soudů či připomínek. Na konci roku 2004 se Libuše Bělunková nejprve ohradila proti příspěvku Michaela Špirita z 30. čísla *KP*, v němž polemizuje s Vladimírem Justem, a přidává i obecnější kritiku stylu kritického psaní tohoto bývalého redaktora *RR*. V druhé části svého článku hovořila o tom, že 30. díl *KP* je závěrečný, přičemž neskrývala názor, že to bude znamenat ztrátu. „Bez ohledu na to, že se redakce loučí číslem, na němž je znát strašlivá únava a zacyklení, je to škoda obrovská”. [Bělunková 2004]

Ještě v krátkosti zmiňme některé ohlasy na *RR*, které se objevily v *Lidových novinách*. Uvedu několik těch, které kromě čistého výčtu obsahu aktuálního čísla *RR* nesly i nějaké hodnotící soudy. Pavel Janáček po vydání 1. čísla *KP* charakterizoval její styl, její vyhraněné názorové zázemí se mu zdálo být částečně v souladu s *RR* a mimo jiné poukázal na: „ostražitost vůči vulgarizované postmoderně, která se navíc v našich podmínkách slila s ekonomismem, naivně vtěšňavajícím vznik, trvání i spotřebu estetických hodnot do modelu trhu”. Zároveň dodal, že *KP* v boji proti kulturní komerci a libovůli zbrojí kritikismem, avšak upozornil, že kritikismus bez interpretace ještě není nutně kritikou [Janáček 1995].

V roce 1996 se *RR* a *KP* *RR* na stránkách *Lidových novin* věnovala především Věra Jirousová, v jejích příspěvcích bylo patrné, že k recenzovaným časopisům má pozitivní vztah. Což dokládá například tento její výrok: „3. číslo *KP* jednoznačně potvrzuje, že se toto odvážné periodikum stává potřebnou buzolou v našem ještě stále magnetickém kulturním terénu”. [Jirousová 1996a] Na jiném místě Jirousová hovořila o narůstající tendenci *RR* sledovat různé segmenty umění propojeně a ocenila, že *RR* prezentuje umělce v kontextu jeho života, a nepředkládá je jako nějaké uměle vyretušované figury, což spatřovala jako výjimečné

[Jirousová 1996b]. Dále také referovala o 2. plesu *RR a Torstu v Arše*, a to rovněž velmi pozitivně [Jirousová 1996c], ačkoliv jsme výše uvedli, že dle vzpomínek pořadatelů tento ples v porovnání s tím předchozím zdařilý nebyl. O rok později, v recenzi 35. čísla *RR*, Josef Mlejnek mimo jiné napsal, že „*RR* už po několik let poskytuje základní představu, jak má vypadat kvalitní literárně umělecký časopis.” [Mlejnek 1997]

Když byl zřejmý konec vydávání *KP*, Ondřej Štindl, jeden z jejích nejpilnějších přispěvatelů, v *Lidových novinách*, v nichž v té době působil, napsal mimo jiné, že časopisy *RR* a *KP RR* měly význam pro utváření vlastních autorských schopností a díky *KP* zjistil, že „spolehlivý způsob, jak vytočit mnohé z osobností, které chtějí být brány vážně, je – vzít je vážně.” [Štindl 2004].

Bez zajímavosti není ani to, že široce populární spisovatel Michal Viewegh zařadil do své knihy *Nové nápady laskavého čtenáře* – druhého souboru parodických povídek o stylu spisovatelů a o literárním provozu – „divadelní hru” nazvanou *Pracovní porada Kritické Přílohy RR*. S notnou dávkou sarkasmu v textu imituje průběh pracovní schůzky redakce *KP RR*. Do své „hry” obsadil T. Pokornou, V. Karlíka, M. Špirita, B. Blažka, L. Heczkovou, M. Hyblera, V. Justa, A. Kosíka, A. Stankoviče, P. Šustrovou, O. a „redakčního novice Josefa Nového”. V duchu parodických klišé stylizuje jednotlivé postavy (např. jízlivá dominance T. Pokorné, výsadní postavení M. Hyblera, který je jakoby a priori hodný obdivu atd.) jejich vzájemný vztah a způsob komunikace, ale i přístup *KP* jako celku – programové odepisování známých osobností a podobně.

Závěrem k období 1995–2004

Vydáváním druhého časopisu se redaktori *RR* a jejich spolupracovníci rozhodli k aktivnímu vystupování proti jevům v českém kulturním provozu a v české společnosti obecně, které považovali za nevyhovující, či přímo alarmující. Jako hlavní body, které kritizovali, lze

identifikovat: komercionalizaci oblasti umění; podobu českých masmédií a jejich „bulvarizaci“; konkrétně pak podobu kulturních rubrik deníků – neodborný styl psaní a nedostatek referování o náročnějších tématech; dominance nekriticky přijímaných „prominentů“ a „zavedených celebrit“ a jejich děl v oblasti české kultury; tito prominenti se často etablovali za období normalizace – s tím souvisí i etický apel, který je v *KP* patrný, který mimo jiné zahrnuje hodnocení díla v úzkém sejetí s osobou jeho autora. Tato činnost měla vliv jednak na vnitřní podobu *RR*, jednak na její postavení v prostředí kulturního provozu. Zejména zpočátku byla existence *KP RR* a její koncepce mnohými recenzenty vítána, později má velká část ohlasů povahu zvýšeně zkoumavého náhledu, ve kterém jsou autoři nachytáváni i při drobných chybách a nepřesnostech, jež jsou stavěny do kontrastu s jejich neúprosným stylem. Nutno podotknout, že takovýto styl se objevoval i v ohlasech ze strany *RR*. Několikrát takto docházelo k veřejnému vyřizování osobních antipatií (především mezi představiteli *Tvaru* a *RR*).

Docházelo ke zřetelnějšímu vydělování skupin jejich sympatizantů a odpůrců. To mělo vliv i na úzké sejetí redakce a jejich spolupracovníků, na jejichž práci je patrný silný společný zápal pro věc, ideové i hodnotové spříznění. To se stává i častým argumentem kritických ohlasů na činnost *RR*, ve kterých se objevují i takové výrazy jako „sekta“, „klan“ atd. Podobu veřejných ohlasů na činnost *RR* mnohdy ovlivnily osobní spory, ke kterým docházelo zpravidla po uveřejňování kritik na stránkách *KP RR*. Osobní rozbroje se ovšem několikrát vyskytly i mezi redakcí a jejími spolupracovníky a vedly i k narušení spolupráce.

3.4 *Revolver Revue* od konce vydávání *Kritické Přílohy* k současné situaci (2005–2012)

3.4.1 *RR* „uvnitř“ (2005–2012)

V listopadu 2004 vychází poslední číslo *Kritické Přílohy RR* (č. 30). Členové redakce toto vysvětlují hned několika důvody, mezi ty hlavní řadí: finance, objem práce, nedostatek kvalitních autorů ochotných pravidelně psát kritické příspěvky, nízká prestiž žánru kritiky. Terezie Pokorná a Viktor Karlík k tomuto uvedli:

T. P.: Zánik Kritické Přílohy byl souhrnem různých věcí. Jistě jsme měli ekonomické problémy, ale ty provázejí i Revolver, ty provázejí skoro všechno pořád, ale v tomhle případě šlo taky o to, že je vlastně dost unikátní věc snažit se v dnešních Čechách vydávat časopis zaměřený jenom na

kritiku a my jsme si přitom ještě chtěli udržet určitou úroveň. Mám pocit, že těch deset let bylo maximum, kterého jsme v tomto směru byli schopní. A že už by pak ten časopis šel možná dolů. Ale zároveň pořád ještě zůstalo nějaké gró autorů, kteří měli a mají chuť se k věcem kriticky vyjadřovat, a proto vznikl následně kritický Couleur - jako součást Revolveru. A teď v poslední době vznikl internetový Bubínek Revolveru. Ale to není žádný koncept, v Revolveru vždycky všechno tak nějak přinese praxe nebo život. [T. P.]

V. K.: Zásadní byla i krize autorů, ono člověka přestane bavit někoho neustále přesvědčovat, že může mít prostor. Dřív nebo později většina lidí přijde na to, že psát kritiku, to je skutečně pro velký frajery. Je skutečně vzácnost, když to někdo vydrží dělat celý život a na určité úrovni. A navíc v dnešní společnosti to nemá žádnou prestiž. Je to blbě placené, neustále vás někdo nemá rád. [V. K.]

Redakční strategie a provoz

Redakční tým v tomto období i nadále tvoří šéfredaktorka Terezie Pokorná spolu s Viktorem Karlíkem, které doplňuje Marek Vajchr, jenž v roce 2005 vystřídal na pozici literárního redaktora Roberta Krumphanzla. Ukončení *Kritické Přílohy* se jednak promítlo do provozu časopisu *Revolver Revue*, který nově vychází čtyřikrát ročně (v předchozím období to bylo třikrát), a na konci každého čísla se nově objevuje rubrika *Couleur* věnovaná kritice, a jednak dochází ke zintenzivnění vydavatelské činnosti v rámci *Edice RR*. Zatímco v letech 1988 a 2004 pod touto značkou vyšlo 12 svazků, od roku 2005 do května 2012 přibylo 48 knih.⁸⁰ To lze považovat za nejzásadnější koncepční proměnu v tomto období. Kromě zmíněných změn zůstává strategie vedení a pojetí časopisu, ale i praktická podoba fungování celé *Revolver Revue* v zásadě stejná, jako tomu bylo v letech předcházejících.⁸¹ K některým posunům ovšem dochází. Ve srovnání zejména s obdobím devadesátých let, kdy se výrazné pozornosti dostávalo starším autorů, či přímo tvůrcům z minulosti, spatřuje Viktor Karlík například tento vývoj:

⁸⁰ Viz Přílohu A: úryvky z rozhovorů č. 37. [T. P.], č. 38 [M. V.], č. 39 [V. K.]. Názvy a obálky vydaných knih viz v Příloze B: Dokumenty či podrobněji na oficiálních internetových stránkách časopisu v rubrice *Edice Revolver Revue* [www.revolverrevue.cz. Cit. 3. 6. 2012]. Pro pohled zvnějšku viz úryvek z rozhovoru s Viktorem Stoilovem v Příloze A – úryvek z rozhovoru č. 36 [V. S.].

⁸¹ Ke strategii vybírání témat a příspěvků (která se však v zásadě neliší od té z předchozích let) se vyjadřuje šéfredaktorka Terezie Pokorná v úryvku z rozhovorů č. 40 [T. P.] a k výši nákladu v úryvku č. 41 [T. P.] v Příloze A.

Dnes, možná to je i tím, jak jsem už starší, mě víc zajímá, co dělají mladší lidé a snažíme se dávat větší prostor jim. Ale není v tom něco jako, že bychom si sedli a řekli si: tak a teď bychom měli dát prostor mladším - to se na to tak dívám až ex post. Prostě mě dnes zajímá daleko více to, co dělají lidi třeba mezi věkem dvaceti, třiceti let. [V. K.]

Revolver Revue od svého počátku nebyla čistě literárním časopisem, později – i díky narůstající dostupnosti potřebných technických možností k prezentaci vizuálního umění – se žánrová rozrůzněnost dále rozvíjí. Takže i v současnosti se v časopise vedle sebe objevuje literatura (poezie i próza, literární věda a kritika), výtvarné umění, design, fotografie, architektura, dokumentaristika atd. Marek Vajchr toto komentuje následovně:

Tazatel: Časopis je mezižánrový, jaký v tom spatřujete smysl a jak je to podle vás důležité?

M. V.: Je to naprosto zásadní. Protože dneska je představa nějakého čistého žánru naprostým anachronismem. To jak se dnes jednotlivá média, umělecké druhy, způsoby uměleckého vyjádření vzájemně ovlivňují, obohacují, kříží, mutují, vznikají a zanikají, to je něco tak živého, že dělat čistě literární nebo čistě výtvarný časopis, by bylo zpozdilé. Přijde mi skvělé, že toto bylo Revolveru jasné již od samých počátků. [M. V.]

Tvůrci *RR* pracují i s rapidně se rozvíjejícími novými médii. To je možné sledovat na grafické podobě časopisu a publikací z *Edice RR*, ale také na internetových stránkách časopisu⁸², které jsou jednak graficky poměrně propracované (jejich výtvarný projev vychází z podoby časopisu), jednak obsahují hodně materiálu. Ten je ve většině rubrik důsledně uspořádaný a pravidelně aktualizovaný. Navíc od roku 2011 je zde zařazena rubrika *Bubínek Revolveru*, ve které různí autoři zveřejňují většinou kriticky laděné komentáře k aktuálním událostem (z oblasti kultury, umění, sdělovacích prostředků či společenského dění obecně).

Říkali jsme si, že když v Revolveru, tedy ve čtvrtletníku, někdy za čtvrt roku vyjde, že před čtvrt rokem bylo třeba v novinách něco, co člověka naštvalo, tak to není dobrý řešení. I pro tuto potřebu reagovat na některé věci rychle vznikla ta internetová kritická rubrika. A pořád se pro ni objevují další autoři, pořád jsou lidé, kteří mají do něčeho takového chuť, tak možná že z toho vyplyne zase něco dalšího. [T. P.]

⁸² [www.revolverrevue.cz. Cit. 26. 6. 2012].

Návštěvníci internetových stránek časopisu se mohou zaregistrovat k odběru novinek, poté jim prostřednictvím e-mailu přicházejí upozornění na nové příspěvky v *Bubínku RR*, na vydání nového čísla časopisu, pozvánky na *Večery RR* či jiné kulturní akce s časopisem související, případně další aktuality. Internetová platforma tedy nijak nepřebírá ani nenahrazuje roli tištěné *Revolver Revue*. Spíše slouží jako zázemí pro šíření aktualit a zveřejňování informací o časopise a o další činnosti *RR* (je zde přehled historie časopisu, bibliografie *RR* i *KP RR*, přehled ohlasů na činnost *RR* v jiných médiích atd.). Základem činnosti *RR* zůstává vydávání tištěného časopisu a knih v rámci *Edice RR*, což dále doplňuje pořádání kulturních akcí.

Po celé zde sledované období *Revolver Revue* provázely finanční potíže, což není v její historii nový prvek, nicméně v roce 2009 vyvrcholily a vyústily v organizovanou protestní akci mířenou Ministerstvu kultury a systému, jakým podporuje kulturních aktivit. V této akci se spojila řada kulturních sdružení a pojednám o ní níže.

Úvahy redaktorů RR o budoucnosti časopisu

V pojednání o redakční strategii a provozu časopisu jsme dospěli k současné situaci. Uvedme nyní, jak současnost *RR* vidí její redaktori, a jaké mají představy o její budoucnosti.

Marek Vajchr uvedl:

Když se na to člověk podívá z té optimistické strany věci, tak pokud budeme fungovat dále tím způsobem, jak fungujeme. To znamená, budeme-li vydávat čtyři Revolvery do roka a třeba pět, šest pěkně připravených, pěkně vybavených knížek v Edici RR, a vedle toho budeme nadále pořádát večírky. A budou-li se i nadále nabalovat další lidé a poznávat, zjišťovat, že RR je zajímavá platforma, tak budu zcela spokojen. [M. V.]

Viktor Karlík v následujícím úryvku popisuje, co pro něho osobně práce na *RR* znamená, a vysvětluje svoji osobní motivaci k jejímu pokračování:

Tazatel: RR děláte již více než 25 let, jak hodnotíte dnešní nadšení? Stále cítíte, že to pro vás je důležitá věc, kterou neděláte jenom kvůli minulosti, ale že vás to pořád naplňuje?

V. K.: Mě na tom fascinuje, že někdo z nás má nějaký nápad, pak se o něm bavíme a pak dojde k řetězové reakci, věci se začnou dávat do pohybu a najednou ta věc skutečně spatří světlo světa. A to mě na tom baví, to je prostě pěkný. Takovým jedním z nejradostnějších příkladů tohoto druhu z posledních let je pro mě knížka Františka Štorma, protože to skutečně vzešlo od nás z RR

a myslím si, že je úžasný, že člověk může iniciovat takovouto věc. Takových případů je v RR celá řada a to mě baví. Pak to setkávání, že se člověk díky práci dostane často do kontaktu s lidmi, které si vybere právě proto, že ho zajímá a oslovuje, co dělají. Takhle jsem měl třeba x-krát možnost vybírat z fotografií Viktora Koláře a vždycky mi v tom dal velkou důvěru a ještě pak projevoval radost z toho, jak jsem to udělal. Co víc si přát, než zažít takovou spolupráci. Podobných věcí je strašně moc a to jsou ty pozitivní vlny, které vyvažují pitominy, které jsou taky součástí té práce. Pak samozřejmě, už to dělám dlouho, a ne že bych se utápěl ve vzpomínkách, ale když si vybavím řadu lidí, kteří umřeli dřív, než by museli, jako třeba Andrej Stankovič, tak mi chybějí, a uvědomuju si, jak důležití spolupracovníci to pro RR a KP byli a zároveň kolik jejich věcí právě díky spolupráci s RR vzniklo – a hlavně, jak se to protínalo s tím, že někdo, kdo s vámi spolupracuje, je váš kamarád nebo přítel. Nikolaj byl můj kamarád a dělal skvělé věci, co si víc přát, než zažít, že si s někým rozumíte lidsky a ještě si vážíte toho, co dělá ve své profesi. To je skvělé. Pak si také myslím, že člověk může prostřednictvím toho časopisu určitým způsobem poznávat společnost. Díky tomu, že něco vytváří a přes nějaké mechanismy to dává do oběhu, tak je možné sledovat, jak na to společnost reaguje či nereaguje. Kdybych byl jenom v ateliéru, tak budu jako jeden z těch pro mě podivných současných konceptuálních a jiných umělců, kteří jsou akorát nešťastní z toho, že jim nikdo nechodí na výstavy. [V. K.]

Mimo jiné v tomto úryvku můžeme pozorovat důležitost propojení práce na časopisu s navazováním osobního kontaktu s přispěvateli, případně utváření trvalejších vazeb, a také potřebu jakéhosi živého kontaktu s kulturním děním a snahu se v něm angažovat. Konkrétně u Karlíka lze sledovat kladení důrazu na tyto prvky již od samizdatového sborníku *Desítka X* a je to rovněž charakteristický rys *Revolver Revue* po celou dobu její existence. Těžko zde můžeme dekódovat, do jaké míry to souvisí s osobnostními rysy aktérů, či do jaké míry to pramení z tradice a prostředí, ze které tito lidé vycházejí. Nejbližší skutečnosti ovšem bude součinnost obojího.

3.4.2 Společenský život kolem časopisu a RR jako součást širšího společenství (2005–2012)

Stejně jako při uvažování o provozu časopisu, můžeme i v této souvislosti říci, že *Revolver Revue* navazuje na svou tradici a pokračuje ve stejném režimu fungování jako v minulosti. To znamená, že pořádá autorská čtení, příležitostně výtvarné výstavy, a několikrát do roka se konají *Večery RR*, přičemž každý rok je udělena *Cena RR*. V letech 2005–2012 ji získali: typograf František Štorm, malířka Věra Nováková, spisovatel a výtvarník Ivo Vodsed'álek, fotograf Karel Cudlín, organizátor kulturních akcí a předseda sdružení *Unijazz* Čestmír Huňát, hudební skupina *WWW* (Lubomír Typlt, Ondřej Anděra, Milesa Znič), spisovatel Vít Kremlička a výtvarník Chrudoš Valoušek, kritik a politolog Bohumil Doležal.

U řady z těchto laureátů lze hovořit o výrazné provázanosti s časopisem. Výtvarnici Věře Novákové *Revolver Revue* věnovala pozornost již od počátku 90. let. Ivovi Vodsed'álkovi se *RR* též věnovala dlouhodobě, navíc edice *Půlnoc*, kterou v 50. letech spoluutvářel, patřila k inspiračním vzorům, k nimž se *RR* po celou dobu své existence odkazovala. Karel Cudlín a Vít Kremlička s *RR* úzce spolupracovali již od jejího samizdatového období. Čestmír Huňát – hlavní postava kulturního sdružení *Unijazz*, byl v minulosti protagonistou *Jazzové sekce* – jedné z nejvýraznějších alternativních kulturních aktivit během komunismu. Mimochodem, s dalším jejím představitelem, Joskou Skalníkem, *RR* dříve spolupracovala. Znovu můžeme říci, že pokračuje tendence pěstovat dlouhodobější vazby a je zřetelně patrná návaznost na minulost.

Důležitá je ovšem i pospolitost aktuální, ta se udržuje zejména prostřednictvím *Večerů RR*.

Tazatel: Jak je podle vás důležité osobní setkávání v rámci Večerů RR?

M. V.: To je taková úplně základní kvalita, bez které si Revolver asi nedokážeme představit. Když děláme párkrát do roka nějaké večírky RR, smyslem toho samozřejmě je, aby se lidé seznámili s ukázkami autora, který tam má vystoupení. Hlavně je to však prostor pro setkávání a debaty lidí, kteří si na sebe alespoň jednou za čas mohou udělat čas. Takže na těch večírcích je možné vidět lidi různého typu. Jsou tam tací, kteří přijdou po dvacáté, a my jsme samozřejmě velmi rádi, když tam chodí opakovaně. To setkávání se děje na úrovni různých drobných komunit. Pro nás je ideální, když třeba ta klasická ‚revolverová‘ komunitka uspořádá večírek, na kterém se třeba představí nějaká hudební skupina či nějaký výtvarný spolek a ten si tam zase přivede svojí partu lidí, a když se tam ty komunitky takto navzájem poznávají a setkávají. To je naprosto ideální.

[M. V.]

Večery RR se v tomto období konaly například v těchto prostorech: *Rakouské kulturní středisko*, *Studio Paměť*, *Týnská literární kavárna*, *Literární kavárna v Řetězové*, kulturní centrum *Alte Schmiede* ve Vídni, brněnské centrum současného umění *Skleněná louka*, *Činoherní klub*, kavárna *Krásný ztráty*, *Francouzský institut* (blok věnovaný L. F. Célinovi), *U Rafa*, čítárna *Unijazzu*, kavárna *Malá ryba*. Největší setkání se uskutečnilo v roce 2010 u příležitosti oslavy 25. výročí *Revolver Revue* na *Nové scéně Národního divadla*.

3.4.3 RR směrem k veřejnosti (2005–2012)

Veřejné projevy redaktorů *RR* se v tomto období týkaly především tří hlavních témat. Prvním z nich bylo ukončení vydávání *Kritické Přílohy RR*. Tím druhým byla účast *RR* na iniciativě *Za Česko kulturní*, která vystupovala proti přístupu Ministerstva kultury k „živému umění“. Třetí pak představovalo pětadvacáté výročí časopisu, která znamenalo navýšení mediální pozornosti, a potažmo i veřejných vyjádření protagonistů časopisu.

Diskuzi soustředěnou kolem *KP RR*, ale i na ukončení jejího vydávání, jsme se již věnovali v popisu minulého období. Mnohdy se v nich opakovaly již řečené věci. Zmíňme však ještě jedno vyjádření Terezie Pokorné, které bylo součástí příspěvku v *Hostu* na konci roku 2005, kde mimo jiné uvedla: „Pokud *KP* něco nepředstavovala, pak jakékoliv skupinové – názorové, generační, estetické, neřkuli politické – zájmy, což časopisu a jeho redaktorům v českém kulturním prostředí jistě dobrou službu neudělalo. S důsledky své redakční ‚politiky‘ se ostatně *RR* setkává dodnes.“ [Pokorná 2005]

Revolver Revue se účastnila iniciativy *Za Česko kulturní*. Ta vznikla v březnu roku 2009 a sdružuje zástupce neziskových kulturních a uměleckých aktivit. Hlavním impulsem k jejímu založení „byly drastické finanční škrty Ministerstva kultury do oblasti živé kultury pro rok 2009. (...) Kromě úsilí konstruktivně vyřešit stávající krizovou situaci v české živé kultuře má iniciativa především dlouhodobé cíle: volá po průběžném dialogu s představiteli státu a samospráv, který povede k důsledné, hluboké a opravdové změně způsobu financování živé kultury, k vytvoření důstojných podmínek pro práci v dané sféře a pro nastolení rovných pravidel a transparency pro všechny subjekty činné v kultuře.“ [www.zaceskokulturní.cz/o-nas. Cit. 27. 6. 2012]

Kromě jiných činností tato iniciativa zorganizovala několik demonstrací a od svého založení soustavně komunikuje s Ministerstvem kultury. *Revolver Revue* zde zastupuje

šéfredaktorka Terezie Pokorná. Ve svém projevu na demonstraci, která se konala 25. 3. 2009, mimo jiného uvedla, že tehdejší situace v oblasti financování české kultury byla nejhorší od roku 1989 a mnoho kulturních aktivit se v důsledku toho nacházelo v přímém existenčním ohrožení. Kritizovala způsob, jakým MK s představiteli kulturních aktivit komunikovalo, a jak se k problémům, na které upozorňovali, stavělo. Přičemž poukázala na to, že Ministerstvo dávalo přednost dotování velkých příspěvkových organizací (*Národní divadlo, Česká filharmonie* atd.) před podporou svobodné tvorby, myšlení a kreativity.⁸³ Terezie Pokorná je rovněž spoluautorkou *Otevřeného dopisu účastníkům konference Fórum pro kreativní Evropu*. V něm na nevyhovující podmínky v oblasti české kultury upozorňuje společně s Miroslavem Balaščíkem (šéfredaktorem literárního měsíčníku *Host*) účastníky mezinárodní konference, kterou spolupřátalo Ministerstvo kultury.

Revolver Revue nese v současnosti podtitul: „Časopis kulturní sebeobrany.“ Což je zjevná manifestace toho, že tvůrci časopisu sdílí názor, že kultura je v ohrožení. Na otázku, proti čemu je třeba se dnes bránit, Terezie Pokorná uvedla, že ohrožení pro kulturu v současnosti spatřuje především v komercializaci a konzumnímu způsobu – v procesech, které stále nabývají na větší intenzitě a moci, a na jejichž pozadí dochází k úpadku hodnot, a že ačkoliv toto již mnohokrát zmiňovali autoři v minulosti (např. Jirous), jedná se o jev naprosto aktuální, ba se dokonce stále rozmáhá.⁸⁴

3.4.4 Veřejné ohlasy na činnost RR ve vybraných periodikách (2005–2012)

V předchozích dvou obdobích jsme se věnovali ohlasem na činnost *Revolver Revue*, které se objevovaly *Literárních novinách* a v kulturním časopise *Tvar*, jelikož se jednalo o periodika, která se *RR* věnovala soustavně od vydání jejího prvního legálního čísla, navíc se v nich občas objevovaly poměrně obsáhlé příspěvky, kde bylo možné sledovat kritické uvažování a hodnotové soudy. Ačkoliv oba tituly vycházely i v období, jemuž se věnujeme v této kapitole, a vycházejí dodnes, o *RR* referovaly pouze v prvním roce. *Tvar* ještě v roce 2008 recenzoval rozsáhlý tematický blok *Revoler Revue* věnovaný spisovateli Célinovi. Zatímco u *Literárních novin* lze

⁸³ Psaná verze projevu dostupná na: [www.zaceskokulturni.cz. Cit. 27. 6. 2012].

⁸⁴ Zde výpověď Terezie Pokorné pouze parafrázuji [T. P.].

vysvětlit interní proměnou, u časopisu Tvar, bychom o příčině mohli pouze polemizovat, a to zde není naším cílem.

4 Závěr

Revolver Revue se institucionalizovala přibližně během prvních dvou let své existence, tedy ještě když fungovala nelegálně jako samizdat. To znamená, že během tohoto období se zavedly určité způsoby, pravidla a postupy, na základě kterých časopis fungoval. Zároveň se v jeho rámci typizovaly role. Okruh jeho tvůrců a spolupracovníků se rozšiřoval. Ve druhém roce své existence, začal být časopis uznáván v prostředí, ve kterém byl distribuován, a ve kterém se pohybovali jeho tvůrci. *Revolver Revue* jako instituci je možné přiřadit několik přívlastků, které odkazují na širší společenství a na institucionální kontext, k němuž ve svém samizdatovém období patřila, tj. i. subkultury českého undergroundu, i. alternativní kultury, i. samizdatové literatury, i. literárního/kulturního časopisu, i. opozičních aktivit v komunistickém Československu druhé poloviny osmdesátých let. Výše jsme identifikovali pět jejích hlavních funkcí: 1) Vydávání časopisu; 2) Sloužila jako zdroj seberealizace pro své členy. Práce na *Revolver Revue* byla úzce propojena s osobním životem jejích aktérů. Ve shodě s výpověďmi některých z nich bychom mohli o *RR* uvažovat dokonce jako o životním stylu. 3) Umožňovala publikování autorům, kteří by za tehdejších podmínek publikovat nemohli (zároveň tedy šlo i o zdroj podpory a motivace k další práci těchto autorů); 4) Byla součástí opozičních aktivit (vůči komunistickému režimu). 5) V jejím rámci byly pořádány kulturní akce a soustředil se kolem ní společenský život.

Instituce *RR* se vyvinula ze sociální skupiny „malostransko-smíchovského“ okruhu, který se postupně rozšiřoval a proměňoval. Z hlediska kreativní činnosti a společenského života byla tato skupina velmi aktivní. Byla vnitřně úzce sepjatá. Měla však i vazby na členy jiných seskupení. Výrazně se sblížila s příslušníky tzv. první generace českého undergroundu a s touto subkulturou se do značné míry identifikovala, i když v některých rysech se od ní odlišovala (poetika, způsob praktického realizování své činnosti – např. způsob vedení časopisu, větší otevřenost vlivům z jiných společenských skupin, výraznější zájem o intelektuální oblast, o politiku a zahraniční dění). Členové undergroundu tuto skupinu přijali jako svoji součást a institucionalizovala se jako tzv. druhá generace pražského undergroundu.

Revolver Revue je však nutné vnímat i jako seskupení jednotlivců s jejich osobními dispozicemi a ambicemi. V samizdatovém období se aktivita členů *RR* ubírala směrem, který byl

prospěšný pro skupinu jako celek. K tomu výrazně přispíval i kontext. Tehdejší politické poměry značně limitovaly možnosti pro svobodnou seberealizaci (zvláště v případech, kdy jednotlivci nebyli ochotni přistupovat ke kompromisům s komunistickým režimem). Nezávislé kulturní aktivity a společenství kolem nich organizovaná však takovýto prostor poskytovaly a *RR* byla jedním z nich. Mezi důležité okolnosti patřilo i to, že většině lidí, kteří se kolem ní tehdy soustředili, bylo v době jejího založení méně než 25 let, byli tedy ve věku, kdy mají lidé výraznější tendence seskupovat se do subkultur.

Vázanost na subkulturu byla pro časopis v této době typická, stejně jako generační charakter, který však nevyklučoval spolupráci s lidmi staršími. K té často docházelo na základě vazeb na subkulturu undergroundu nebo díky sdílení protirežimního postoje a jeho realizaci v praxi. Důležitým znakem časopisu byl zájem o jevy a autory (tuzemské i zahraniční) pohybující se na periferii společnosti (díky obsahu či formě), dále pak kritické myšlení a snaha (vědomá i podvědomá) o nabourávání stereotypů a tabu. Nonkonformní byl i způsob vyjadřování. V tomto smyslu bychom časopis mohli označit za radikální. Kromě zájmu o umění a kulturu lze zejména v druhé polovině samizdatové etapy *Revolver Revue* hovořit o její narůstající politické angažovanosti spojené se snahou o politickém dění – tuzemském i zahraničním - informovat. Zároveň však v *RR* byl přítomen humor, kreativita, hravost, a improvizace. Důležitá byla i snaha o originální a kvalitní grafické provedení (v rámci omezených možností samizdatového provozu).

Po roce 1989 docházelo v *Revolver Revue* k vnitřním proměnám. Dělo se tak na pozadí změny politického režimu v zemi a následné transformace československé společnosti. Tyto strukturální faktory měly bezpochyby na podobu instituce *RR* a sociální skupiny, která ji v té době tvořila, významný dopad, ale zároveň je nelze považovat za hybatele jediné a vše vysvětlující. Souběžně s tím se samozřejmě vyvíjely životní dráhy a osobnosti jednotlivých aktérů, ti se dostávali se do věku, kdy už skupinová soudržnost a příslušnost k subkultuře nehrají tak významnou roli, a prosazují se ve zvýšené míře osobní zájmy. Ve změněných podmínkách se navíc mohly jejich dispozice a ambice projevit novým způsobem, a ne vždy v jejich centru stála *Revolver Revue*. Někteří se v 90. letech etablovali jako žurnalisté, politici, spisovatelé či výtvarníci. Jiní však součástí *Revolver Revue* zůstali a v její tvorbě pokračovali.

Časopis však musel projít některými obsahovými i provozními změnami, navíc nově vstoupil do oficiálního veřejného prostoru a budoval si v něm svou pozici. V první polovině

90. let je na něj nahlíženo jednak skrze perspektivu jeho samizdatové a undergroundové minulosti, jednak jako na nově se formující oficiální kulturní periodikum. *Revolver Revue* se podařilo obstát i v oficiálním kulturním provozu a během několika prvních let si v něm získala pozici jednoho z nejvýraznějších kulturních časopisů. Tato oblast má však v celkové české společnosti nízkou prestiž a i z tohoto důvodu se časopis potýkal s finančními potížemi, které jej provází dodnes.

Samotný časopis si i v první polovině devadesátých let uchoval řadu prvků ze svého samizdatového období – nabourávání obecně přijímaných tabu a stereotypů, provokativní dikce, zájem o zahraniční dění (především o umění na pozadí politického kontextu), zaměření na autory a jevy ze společenského okraje. V tomto období se to projevuje především „znovuobjevováním“ tvůrců, kteří byli během komunismu zatlačeni do ústraní. Návaznost je možné vidět i v tom, že se revue i nadále věnuje některým autorům, kterým poskytovala prostor v samizdatové etapě (například těm, které můžeme označit za undergroundové), dá se hovořit i o několika „kmenových“ autorech časopisu. Mezi změny lze počítat větší prostor poskytnutý výtvarnému umění, méně překladů ze zahraniční literatury a publicistiky, důraznější redakční práci, větší profesionalitu a serióznost (až odbornost) na úkor vtípu a odlehčené „hravosti“. V tomto období by již nebylo přesné o časopise hovořit jako o generačním, naopak je kladen stále větší důraz na jeho „mezigenerační“ ražení.

Také se již nedá považovat za undergroundový časopis, alespoň ne ve stejném smyslu jako před rokem 1989. V té době byl undergroundový ve dvou významech toho výrazu – ve specificky českém, ale i v tom obecnějším, na českém kontextu nezávislém: jednak byl jako součást subkultury českého undergroundu, a jednak se jednalo o radikálně alternativní, ilegální a finančně nezávislou instituci. To první lze do jisté míry považovat stále za platné i v 90. letech, ovšem s vědomím toho, že tato subkultura se vyvíjela a díky proměně podmínek, ve kterých se utvořila a institucionalizovala, se sama změnila a rozvolnila. Na složení společnosti koncentrované kolem *RR* v 90. letech, ale i později, je stále možné sledovat jak personální kontinuitu, tak i návaznost na některé hodnoty, praktiky a inspirační vlivy českého undergroundu. Vedle toho se však kolem *RR* sdružují i lidé, kteří k českému undergroundu nepatřili, a ti postupně i převažují. Co se týče druhého naznačeného významu slova „underground“, tak instituce *RR* už není ilegální ani finančně nezávislá, ačkoliv se tomu nepodřizuje obsah časopisu, nemůžeme hovořit o fungování zcela mimo struktury, jak je to pro

undergroundové aktivity v tomto smyslu typické. Nicméně přesto můžeme hovořit o tom, že je RR alternativní. V kapitole 2. 2 jsem hovořil o tom, jaké hlavní mechanismy marginalizace provázejí jevy alternativní kultury podle Josefa Alana [Alan 2001: 23–28]. O prvním z nich zde neuvažujeme, protože ten se týkal situace v totalitním režimu. Následně Alan hovoří o romantizovaném pojetí nonkonformního umělce na okraji společnosti. Tendence k příklonu k takové kategorii bychom u *RR* sledovat mohli. Nejzajímavější v souvislosti s ní však jsou znaky následující. Jednak vytlačování jevu na okraj, protože se brání komercializaci a komodifikaci – principům, které se stávají stále více určujícími i pro oblast kultury a umění. Jednak se podoba tvorby či projev aktérů alternativní kultury často liší od preferencí, hodnot a zvyků masové kultury a jejího pravidla. Tyto dva rysy lze u *Revolver Revue* sledovat jak v samizdatovém období, tak v 90. letech i v současnosti.

V polovině devadesátých let se utvořil nový redakční tým, který *RR* vedl i po následující léta. Jeho členové se na základě svého neutěšeného dojmu z tehdejší podoby českého kulturního provozu a způsobu referování o něm v jiných médiích rozhodli pro vydávání druhého časopisu – *Kritické Přílohy Revolver Revue*. To mělo vliv na vnitřní provoz a na podobu celé *RR*. Například se kolem časopisu začala pohybovat řada nových lidí, kteří se mnohdy rekrutovali z jiného prostředí, než bývalo zvykem dříve (často z akademického), pak se také na počátku tohoto období zvýšila intenzita setkávání uvnitř sociální skupiny tvůrců a spolupracovníků obou časopisů. Existence *KP RR* a činnost v ní prezentovaná - typická ostrou kritikou uměleckých děl, kulturních akcí, organizací, médií a jejich aktérů - výrazně ovlivnila podobu veřejného obrazu *RR* a jejího postavení v kulturním provozu. Zpočátku vyvolala značný ohlas – vesměs pozitivní – provázený velkými očekáváním. Posléze se objevují stále výraznější připomínky, k obsahu a stylu *Kritické přílohy* a postupně se ohlasy přelévají spíše v podrážděné polemiky.

Při jakékoliv generalizaci poznatků, které jsme zde získali na základě zkoumání specifického a nepříliš rozsáhlého společenského jevu, jakým je časopis *Revolver Revue*, musíme být velice obezřetní. Nicméně vzhledem k tomu, že aktéry (a instituce, jež reprezentovali) podílející se na diskuzi kolem *KP RR* je možné považovat za aktivní představitele české kultury, zároveň za její pozorovatele, lze říci, že existence, podoba a rezonance *Kritické Přílohy RR* poukazuje hned na několik obecnějších jevů. Těmi například jsou: Provázanost aktérů českého kulturního provozu (což pramení jednak z malého prostoru, jednak ze systémového nastavení – kdy například jedna osoba vykonává několik rolí zároveň – umělec, kurátor, komentátor atd.). Rozpor mezi

tzv. vysokou a masovou kulturou, případně mezi alternativní a masovou kulturou. Přičemž se opakují určité vzorce známé z podobných případů z minulosti, případně z jiného společenského kontextu (elitářství versus povrchnost, vnitřní sevřenost alternativní skupiny a oboustranný proces jejího uzavírání, exkludování z oblasti dominantí). Dále vyvstává stálá přítomnost nevyrovnanosti s komunistickou minulostí České Republiky – na jedné straně nekompromisní poukazování ze strany RR (ale samozřejmě i jiných subjektů) na kontinuitu normalizačních struktur, na druhé straně jejich přehlížení, ba dokonce odsudky a shazování takovýchto poukazů.

Dá se říci, že ve veřejné diskuzi byla celá RR od konce 90. let vnímána a hodnocena především v souvislosti s činností představovanou v *KP RR*. Neuvažujeme-li teď o lidech, kteří RR neznají, ale o pozorovateli a komentátorech kulturního dění. Můžeme postupně hovořit o třech základních tendencích ve vztahu k časopisu. Krajní pól tvoří tací, u nichž k RR převažují antipatie. Další skupinu tvoří ti, kteří časopis přestávají sledovat: „ztrácí se jim ze zorného pole“. A pak tu jsou samozřejmě i sympatizanti a příznivci časopisu. Zamyšlení nad veřejnou rezonancí *Revolver Revue* po ukončení vydávání její *Kritické Přílohy* a v současnosti lze shrnout poznatkem, že převažují spíše věcné, informativní zprávy na zavedenou a respektovanou instituci, ale nadšených, zajímavých zpráv či hlubších zamyšlení o časopise se v současnosti objevuje pomálu.

Jiné je to však s vnitřním fungováním celé *Revolver Revue*. Ta je nadšením stále nesena. Pro její tvůrce představuje silně osobní záležitost a vstupují do ní se značným nasazením. V posledních letech RR rozšiřuje svoji nakladatelskou činnost, pravidelně pořádá kulturní akce. Stejně tak je na časopise stále možné sledovat kreativitu a promyšlené projekty. Nicméně je zároveň možné říci, že na celkové činnosti RR je patrná její zavedenost, a to ve smyslu, že nedochází k nějakým dynamickým změnám, jež by vzbuzovaly širší pozornost (ne nutně za přístupu k nějakým kompromisům snižující úroveň celého podniku). Ale v takovémto případě vyvstává otázka, do jaké míry je něco takového cílem této instituce a jejích představitelů. Činnost *Revolver Revue* má pro sociální skupinu složenou z jejích redaktorů a spolupracovníků význam a naplňuje ji, zároveň si nachází své příznivce mezi společenstvím lidí, kteří ji sledují. Tu a tam se toto společenství o nějaké členy rozšíří, a to spíše na základě ocenění soustavné a promyšlené práce se specifickými hodnotami, estetikou a tradicí, nežli na základě okouzlení nějakou „dynamickou činností“. Takovýto stav se zdá v souladu s cíli a ambicemi tvůrců *Revolver Revue*.

5 Bibliografie

- Alan, Josef (ed.). 2001. *Alternativní kultura: Příběh české společnosti 1945–1989*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Berger, Petr, Thomas Luckmann. 1999. *Sociální konstrukce reality*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Breckenridge, Jenna, Derek Jones, Ian Elliott, Margaret Nicol. 2012. „Choosing a Methodological Path: Reflections on the Constructivist Turn.“ *The Grounded Theory Review* 11 (1): 64–71.
- Bondy, Egon. 2008. „Kořeny českého literárního undergroundu v letech 1949 a 1953.” Pp. 89–71 in Martin Machovec (ed.). *Pohledy zevnitř: Česká undergroundová kultura ve svědectvích, dokumentech a interpretacích*. Příbram: Pistorius & Olšanská.
- Děťáková, Zuzana. 1996. „Bibliografie *Revolver Revue* 14–31.” *Revolver Revue* (31): 292–349.
- Charmaz, Kathy. 2006. *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide through Qualitative Analysis*. London: Sage Publications.
- Frith, Simon, Andrew Goodwin (eds.). 2007. *On Record: Rock, Pop, the Written Word*. London: Routledge.
- Fidelius, Petr. 1993. „K Jirousově koncepci undergroundu.” *Souvislosti* 4 (1): 33–46.
- Gelder, Ken, Sarrah Thornton (eds.). 1997. *The Subcultures Reader*. London: Routledge.
- Giddens, Anthony. 1984. *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley: University of California Press.
- Giddens, Anthony. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo.
- Goetz – Stankiewicz, Marketa (ed.). 1992. *Good-bye Samizdat*. Illinois: Northwestern University Press.

- Gruntorád, Jiří. 2001. „Samizdatová literatura v Československu sedmdesátých a osmdesátých let.” Pp. 493 – 507 in Josef Alan (ed.). *Alternativní kultura: Příběh české společnosti 1945–1989*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Havel, Václav. 1990. *O lidskou identitu*. Praha: Rozmluvy.
- Hlavsa, Milan, Jan Pelc. 2001. *Bez ohňů je underground*. Praha: Mat'a.
- Hebdige, Dick. 2003. *Subculture. The Meaning of Style*. London – New York: Routledge.
- Horna Pigment [Lamper, Ivan] (ed.). 1984a. *Cs. underground IA (volume I., part A)*, Praha: edice Mozková Mrtvice.
- Horna Pigment [Lamper, Ivan] (ed.). 1984b. *Cs. underground IB (volume I., part B)*, Praha: edice Mozková Mrtvice.
- Horna Pigment [Lamper, Ivan] (ed.). 1985a. *Cs. underground IIA (volume II., Egon Bondy, sebrané spisy, svazek 1)*. Praha: edice Mozková Mrtvice.
- Horna Pigment [Lamper, Ivan] (ed.). 1985b. *Cs. underground IIB (volume II., Egon Bondy, sebrané spisy, svazek 2)*. Praha: edice Mozková Mrtvice.
- Hořejší, Tamara. 2001. *15 let Revolver Revue*. Praha: Sdružení na podporu vydávání časopisů.
- Chadima, Mikoláš. 1992. *Alternativa*. Brno: Host.
- Jirous, Ivan Martin. 1997. *Magorův zápisník*. Praha: Torst.
- Jirous, Ivan Martin. 2007. *Magorova Summa*. Praha: Torst.
- Jirous, Ivan Martin. 2008. „O české undergroundové literatuře 70. a 80. let.” Pp. 71–89 in Martin Machovec (ed.). *Pohledy zevnitř: Česká undergroundová kultura ve svědectvích, dokumentech a interpretacích*. Příbram: Pistorius & Olšanská.
- Kabele, Jiří. 1996. „Sociální konstruktivismus.“ *Sociologický časopis* 32 (3): 317–337.
- Karlík, Viktor. 2012. *Podzemní práce/ Underground Work*. Praha: Revolver Revue.
- Keller, Jan. 2004. *Dějiny klasické sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.

- Klimešová, Marie. 2001. „České výtvarné umění druhé poloviny 20. století: alternativa a underground, umění a společnost.” Pp. 376–419 in Josef Alan (ed.). *Alternativní kultura: Příběh české společnosti 1945–1989*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Lopatka, Jan. 1995. *Šifra lidské existence*. Praha: Torst.
- Machovec, Martin (ed.). 2008. *Pohledy zevnitř: Česká undergroundová kultura ve svědectvích, dokumentech a interpretacích*. Příbram: Pistorius & Olšanská.
- Mills, Jane, Ann Bonner, Karen Francis. 2006. „The Development of Constructivist Grounded Theory.“ *International Journal of Qualitative Methods* 5 (1): 25–35.
- Mills, Charles Wright. 2008. *Sociologická imaginace*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Moucha, Josef. 2001. „Fotogenie rezistence: 1939–1989.” Pp. 307–376 in Josef Alan (ed.). *Alternativní kultura: Příběh české společnosti 1945–1989*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny.
- Muggleton, David. 2004. *Inside Subculture: The Postmodern Meaning of Style*. Oxford: Berg.
- Muggleton, David, Rupert Weinziel (eds.). 2003. *The Post-subcultures Reader*. Oxford: Berg.
- Petrusek, Miloslav (et al.). 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Petráček, Zbyněk. 1990. „Revolver Revue po pěti letech.” *Revolver Revue* (14): 5–6.
- Pilař, Martin. 2002. *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host.
- Posset, Johanna. 1993. *Česká samizdatová periodika 1968–1989*. Brno: Společnost pro reklamu a tisk R & T.
- Putna, Martin C.. 1993. „Mnoho zemí v podzemí.” *Souvislosti* 4 (1): 14–32.
- Ritzer, George. 1996. *Sociological Theory*. New York: McGraw-Hill.
- Sarantakos, Sotirios. 1998. *Social Research*. Basingstoke: Macmillan Press.
- Stárek, František. 2010. *Baráky: souostroví svobody*. Praha: Pulchra.

Strauss, Anselm, Juliet Corbinová. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.

Topol, Jáchym. 2008. „Příběh *Revolver Revue*: příspěvek k lepšímu poznání poslední samizdatové generace.” Pp. 83–97 in Martin Machovec (ed.). *Pohledy zevnitř: Česká undergroundová kultura ve svědectvích, dokumentech a interpretacích*. Příbram: Pistorius & Olšanská.

Thornton, Sarah. 1996. *Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital*. Middletown: Wesleyan University Press.

Vaněk, Miroslav. 2010. *Byl to jenom rock 'n' roll?: hudební alternativa v komunistickém Československu 1956 – 1989*. Praha: Academia.

Veselý, Luboš. 2005. „Underground (Charty 77).” Pp. 111–118 in Petr Blažek (ed.). *Opozice a odpor proti „Normalizačnímu” režimu*. Praha: Dokořán.

Výzkumný ústav pro východní Evropu při Univerzitě Brémy. 2002. *Samizdat: Eseje: Alternativní kultura ve střední a východní Evropě – šedesátá až osmdesátá léta 20. století*. Brémy: Výzkumný ústav pro východní Evropu při Univerzitě Brémy.

Vlček, Josef. 2001. „Hudební alternativní scény sedmdesátých až osmdesátých let.,” Pp. 201–264 in Josef Alan (ed.). *Alternativní kultura: Příběh české společnosti 1945–1989*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Weiss, Tomáš, Jáchym Topol. 2000. *Jáchym Topol: Nemůžu se zastavit*. Praha: Portál.

Články v novinách

Bělunková, Libuše. 2004.: „Špirit vytržený z řetězu – a další zmenšení kritického prostoru.” *Literární noviny* 15 (48): 11.

Bílek, Petr A.. 1994. „Rozpaky nad *Revolver Revu*.” *Tvar* 5 (15): 20.

Bílek, Petr A. 1996. „Kriticistní příloha č. 4.” *Tvar* 7 (14): 23.

Burian, Václav. 2001. „Čtenář časopisů. *Revolver Revue* 15 let.” *Literární noviny* 12 (29): 8.

Červenková, Jana. 1993. „*Revolver Revue*.” *Literární noviny* 4 (31): 15.

- Gabriel, Jan. 1994. „Opět ostře nabitý Revolver”. *Literární noviny* 5 (40): 6.
- Horák, Ondřej. 1999. „Revolver Revue a Kritická Příloha.” *Tvar* 10 (3): 3.
- Horák, Ondřej. 1999. „Kritická Příloha boduje.” *Tvar* 10 (4): 3.
- Horák, Ondřej. 2001. „Časo-piso... Dezerty.” *Tvar* 12 (3): 17.
- Chuchma, Josef. 1991. „Literatura jako zbraň”. *Tvar* 2 (15): 14.
- Iwashita, Daniela. 2004. „Umět skončit a začít jinak. S Terezií Pokornou o tom, proč přestala vycházet Kritická Příloha Revolver Revue.” *Lidové noviny* 17 (276): 14.
- Janáček, Pavel. 1995. „Kritická Příloha: důkladnost, ostrost názoru a srozumitelnost.” *Lidové noviny* 8 (20): 11.
- Janoušek, Pavel. 1995. „Ipsace v Revolver revui.” *Tvar* 6 (3): 3.
- Janoušek, Pavel. 1999. „Jiná morálka?” *Tvar* 10 (7): 2.
- Jareš, Michal. 2001. „Časo-piso..Hlavní chod: Kritická Příloha Revolver Revue 19.” *Tvar* 12 (10): 17.
- Jirousová, Věra. 1996a. „KP RR do třetice...” *Lidové noviny* 9 (19): 10.
- Jirousová, Věra. 1996b. „Setkání na vrstevnicích Revolver Revue. Časopis: Třicáté ‚dospělé‘ číslo literární a výtvarné revue.” *Lidové noviny* 9 (21): 10.
- Jirousová, Věra. 1996c. „Archa, Revolver Revue & Torst. Společnost: Na 2. plesu Revolver Revue a Torstu dostal cenu pan Žilina.” *Lidové noviny* 9 (24): 8.
- Ježek, Vlastimil. 1992. „Stále v ghettu. S Jáchymem Topolem o Revolver Revue po 7 letech.” *Lidové noviny* 5 (31), 6. 2., příl. Národní 9, č. 6: 1 a 4.
- Jungmann, Milan. 1995. „Kritická Příloha.” *Literární noviny* 6 (7): 15.
- Jungmann, Milan. 1997. „Knihovnička Literárních novin. Knihkupectví Franze Kafky.” *Literární noviny* 8 (6): 16.
- Just, Vladimír. 1991. „Literatura jako zbraň? Nad posledními čísly Revolver Revue.” *Literární noviny* 2 (17): 4–5.
- Just, Vladimír. 1993. „Revolver Revue.” *Literární noviny* 4 (44): 15.
- Just, Vladimír. 1994. „Revolver Revue.” *Literární noviny* 5 (4): 15.
- Just Vladimír. 1995a. „Revolver Revue má přílohu. Rozhovor s Terezií Pokornou a Michaelem Špířem.” *Literární noviny* 6 (5): 6.
- Just, Vladimír. 1995b. „Důvody k plesání?” *Literární noviny* 6 (6): 10.
- Just, Vladimír. 1995c. „Důvody k plesání?” *Literární noviny* 6 (6): 10.

- Karfik, Vladimír. 1999. „Knihovnička Literárních novin. Knihkupectví Franze Kafky.” *Literární noviny* 10 (15): 16.
- Kosatík, Pavel. 1991. „Na doraz.“ *Tvar* 2 (4): 14.
- Kosatík, Pavel. 1992a. „Na doraz.“ *Tvar* 3 (8): 15.
- Kosatík, Pavel. 1992b. „Na doraz.“ *Tvar* 3 (41): 10.
- Kosatík, Pavel. 1992c. „Na doraz.“ *Tvar* 3 (48): 10.
- Kosatík, Pavel. 1993a. „Na doraz.“ *Tvar* 4 (24): 11.
- Kosatík, Pavel. 1993b. „Na oraz.“ *Tvar* 4 (47/48): 23.
- Kosatík, Pavel. 1994. „Co stojí za psaní.” *Tvar* 5 (19): 18.
- Kosatík, Pavel. 1995a. „Rychlé šípy rádi houby.” *Tvar* 6 (13): 19.
- Kosatík, Pavel. 1995b. „Na doraz (29).” *Tvar* 6 (20): 23.
- Lukeš, Jan. 1999. „Knihovnička Literárních novin. Knihkupectví Franze Kafky.” *Literární noviny* 10 (6): 16.
- Mantyk, Teresa. 1993. „Revolver Revue v Polsku.” *Literární noviny* 4 (31): 12.
- Med, Jaroslav. 1997. „Knihovnička Literárních novin. Knihkupectví Franze Kafky.” *Literární noviny* 8 (40): 16.
- Mlejnek, Josef. 1997. „Revolver Revue se stala měřítkem kvality kulturního časopisu.” *Lidové noviny* 10 (239). Příloha Národní (41): 3.
- Pavlovský, Petr. 1999. „Nad novým číslem Kritické Přílohy Revolver Revue.” *Literární noviny* 10(22): 5.
- Pokorná, Terezie, Ondřej Horák, Miroslav Balaščík, Jakub Patočka, Martin Valášek, Petr Placák, Milan Hanuš, Štefan Švec, Vratislav Färber. 2002. „Otevřený dopis ministru kultury ČR Pavlu Dostálovi.“ *Kritická Příloha Revolver Revue* (23): 6.
- Pokorná, Terezie. 2005. „Co bylo neautentické a podobně.“ *Host* 21 (10): 81.
- Pokorný, Marek. 1994. „Revolver Revue”. *Literární noviny* 5 (28): 15.
- Procházka, Vladimír. 1992. „Šťasten, kdo spatřil básníkovu tvář. Večer *Revolver Revue* v Divadle Na zábradlí.” *Divadelní noviny* 1 (8): 6.
- Slomek, Jaromír. 1995. „Kritická Příloha.” *Literární noviny* 6 (27): 15.
- Slomek, Jaromír. 1996. „Kritická Příloha Revolver Revue.” *Literární noviny* 7 (29): 6.
- Správcová, Božena. 2000. „Literatura podle Kritické Přílohy č. 1 až 14.” *Tvar* 11 (2): 4–5.

- Steinhauserová, Karolina. 1992. „Revolver Revue. Literatura, nebo zbraň?“ *Literární noviny* 3 (6): 4.
- Špirit, Michael. 1994. „Tři poznámky k ‚reflexi naší autentické kultury‘.“ *Literární noviny* 5 (45): 7.
- Štindl, Ondřej. 2004. „Byly to dny, kdy se revoltovalo proti vlastnímu strachu.“ *Lidové noviny* 17 (268): 11.
- Vondra, Alexandr. 2005. „Dvacet let Revolver Revue.“ *Respekt* 16 (5): 2.
- Zelinský, Miroslav. 1997. „Kritická Příloha.“ *Tvar* 8 (14): 22–23.
- Zizler, Jiří. 2000. „Dvojí listování.“ *Literární noviny* 11 (36): 8.

Vlastní rozhovory

- Haloun, Karel [K. H.]. 8. 3. 2012. Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze. Délka rozhovoru: 34:54.
- Karlík, Viktor [V. K.]. 2. 11. 2011. Ateliér Viktora Karlíka na Smíchově. Délka rozhovoru:1:24:35.
- Lamper, Ivan [I. L.]. 4. 11. 2011. Sídlo redakce časopisu Respekt. Délka rozhovoru: 37:44.
- Machovec, Martin [M. M.]. 24. 11. 2011. Byt Martina Machovce. Délka rozhovoru: 53:55.
- Onufer, Petr [P. O.]. 24. 10. 2011. Sídlo nakladatelství Argo. Délka rozhovoru: 58:28.
- Peňás, Jiří [J. P.]. 12. 12. 2011. Sídlo redakce Lidových novin. Délka rozhovoru: 48:15.
- Pinkava, Ivan [I. P.]. 25. 1. 2012. Nová scéna Národního divadla. Délka rozhovoru: 1:03:30.
- Pokorná, Terezie [T. P.]. 5. 10. 2011. Sídlo redakce Revolver Revue. Délka rozhovoru: 1:00:11
- Putna, Martin [M. P.]. Fakulta humanitních studií. Nenahráváno.
- Ryšavý, Martin [M. R.]. 29. 2. 2012. Pivnice U Lažanských. Délka rozhovoru: 52:21.
- Stoilov, Viktor [V. S.]. 24. 2. 2012. Kavárna Jericho. Délka rozhovoru: 51:08.
- Špirit, Michael [M. Š.]. 28. 3. 2012. Filozofická fakulta. Délka rozhovoru: 1:00:05;
4. 4. 2012. Pivnice U Parlamentu. Délka rozhovoru: 37:42.
- Štindl, Ondřej [O. Š.]. 19. 12. 2011. Sídlo redakce Lidových novin. Délka rozhovoru: 27:18.
- Topol Jáchym [J. T.]. 17. 10. 2011. Sídlo Knihovny Václava Havla. Délka rozhovoru: 58:30.
- Vajchr, Marek [M. V.]. 11. 11. 2011. Filmová a televizní fakulta Akademie múzických umění. Délka rozhovoru: 50:54.

Další prameny

Alternativní kultura I. 1999. Dokumentární seriál. Česká televize. Režie: Petr Slavík.

Alternativní kultura II. 2003. Dokumentární seriál. Česká televize. Režie: Petr Slavík.

Revolver Revue. 2010. Dokumentární film. Režie: Beata Parkanová, Alexandra Škampová.

<http://vokno.cunas.cz/vokno1/rozhovor1.html> [cit. 25. 6. 2012].

www.revolverrevue.cz, Revolver Revue [cit. 27. 6. 2012].

www.zaceskokulturni.cz, Za Česko kulturní [cit. 25. 6. 2012].

6 Přílohy

6.1 Seznam příloh

Příloha A: Citáty a úryvky z rozhovorů

Příloha B: Dokumenty (obálky *RR*, *KP RR* a knih z *Edice RR*, obsahy vybraných samizdatových čísel...)

6.2 Příloha A: Citáty a úryvky z rozhovorů

č. 1.: [J. T.]

Tazatel: Ty jsi sám zmínil, že jste měli důležité vazby na Poláky a na Němce, hrálo to roli i v případě Revolverky?

J. T.: No, já myslím, že v případě Revolverky obrovskou. (...) My jsme se orientovali už opravdu programově na Poláky, jednak už z nějakého vrozeného romantismu, protože ‚Poláci se s těma policajtama‘ rvali, jednak protože jsme měli štěstí, že byla měkčí doba a my jsme vůbec byli na svobodě. Vždy jsem si uvědomoval, že kdyby ti starší chlápci z Vokna dělali o 10 let dřív to, co jsme dělali my, tak jdou sedět na tři roky. Takže nezaviněně jsme měli Perestrojku a Poláci nás fascinovali tou samizdatovou šíří, protože u nás to opravdu bylo hrozně intelektuální. Byla tu Vaculíkova Expedice, kterou taky opisovali ‚intoši‘ a byla zde Havlova Edice expedice a ‚to bylo taky takový intošský‘. My jsme to chtěli dělat masově a to dělali pouze Poláci.

č. 2.: [V. K.]

V. K.: Velkou inspirací bylo Polsko, protože, to už jsem taky někde říkal, ten polský samizdat tou masovostí a organizovaností byl opravdu naším nedostižným vzorem

č. 3.: [V. K.]

V. K.: My jsme tehdy z Francie vezli nějaké rozmnožovací stroje do Mnichova, odkud se to zase pro nás pašovalo přes Maďarsko do Čech. Najednou se to pak budovalo jako taková podzemní

organizace. Nebylo to tedy, že bychom se jednou za čas sešli a něco ‚spíchli‘. Skutečně v tom byl záměr propracované paralelní kultury, nějaké organizace.

č. 4.: [V. K.]

V. K.: Obrovským zlomem bylo to, že na složené peníze se dalo vyjet na Západ, takže já jsem se s redakčním kolegou dostal do Francie k Tigridovi, v Německu do Svobodný Evropy.

Tazatel: To bylo možné jak?

V. K.: To bylo možné tak, že když vám někdo složil peníze v bance jako dar, tak jste nepotřeboval devizový příslib a mohl jste vyjet. Což byla vlastně, pokud jde o cestování, taková největší změna. Že výjezd do zahraničí byl skutečně o dost jednodušší. Pokud teda dotyčný měl pas, pokud mu ho estébáci nevzali nebo tak. Najednou člověk jel de facto jako zástupce časopisu, o čemž se ale samozřejmě nesmělo vědět, ven a tam domlouval věci.

č. 5.: [J. T.]

J. T.: Nevím, jestli jsem ti to říkal nebo jestli jsi to někde četl, jsem o tom hodně žvanil, to bylo to pašování do Polska a z Polska, což bylo nejkrásnější, prostě úžasný, to mě jediný mrzí na tom bolševismu. To jsme to nosili přes hory.

Tazatel: A nosili jste i RR?

J. T.: Ano, ale nejen to. Všechno možné jsme tam nosili a oni zase dodávali nám a cesty těch rozmnožovacích strojů byly taky zajímavé, Švédové dali nějaký Polákům a Poláci to pak po nějakém čase předali nám atd. Dneska jsou v muzeu v Budapešti, protože my jsme je pak dali Maďarům. Tak tohle bylo bezvadný. Postupně už to bylo takové internacionální.

č. 6.: [V. K.]

V. K.: I způsob financování časopisu byl velmi rozpracovaný, to znamená, že peníze chodily i z venku, stejně jako různá další podpora, taky jsme dostali prachy od místního Kolegia na

podporu nezávislé vědy a umění a mohli jsme si koupit ateliér, kde jsme si vybudovali takovou dílnu jenom na samizdaty, perfektní velký prostor, atd.

(poznámka: zde Viktor Karlík hovoří o období kolem roku 1988 a 1989)

č. 7.: [J. P.]

J. P.: Myslím, že jsem jedno samizdatové číslo vlastnil, jedno z těch posledních. Ale jinak jsem to měl vždy půjčené přes Martina Weisse, který jim myslím tehdy něco překládal, takže on ho měl a vím, že půjčoval s tím, že byl takový interní příkaz, úmysl, aby se to dostalo co nejvíce k lidem, mimo jiné i z tohoto důvodu jsem se k tomu dostal.

č. 8.: [I. P.]

Tazatel: Tak nejdříve bych se vás rád zeptal, kdy jste se poprvé s RR setkal?

I. P.: V podstatě od úplného začátku, protože tím, že jsem poznal Ivana Lampera opravdu od okamžiku, kdy do Prahy přišel, zažil jsem už i jeho první časopisy Jednou nohou a Sport, a předtím byly tuším ještě nějaké úplně epizodní pokusy o samizdaty v nákladu 7, 9 kusů, jestli se nemýlím. To jsme se vlastně trochu smáli, protože nám to přišlo neuvěřitelně naivní, ale Ivan byl něčím takový ten přesvědčivý fundamentalista, že když nám něco půjčil k přečtení, téměř nebylo možné mu to po týdnu vrátit s tím, že to člověk nepůjčil aspoň třem lidem.

č. 9.: [V. K.]

Tazatel: Ke konci samizdatového období byl náklad poměrně vysoký, to bylo až nějakých 500 kusů. Ty samizdaty se distribuovaly osobně, ale toto je už přece jenom velké množství. Měli jste nějakou distribuční síť?

V. K.: No, to bylo takové pravidlo. Podobné pravidlo bylo, že jsme měli takový signál na zvonění, 3× krátce a 1× dlouze, nebo naopak, a to vždycky člověk věděl, že jde někdo z Revolveru. No, a i ta distribuce byla dost propracovaná. Základní věc byla, že jakmile se udělalo třeba prvních 10 kusů, tak okamžitě musely zmizet, kdyby byla třeba nějaká šťára, tak aby se alespoň těch 10 kusů zachovalo, a pak hned další. Ne to tak jako postupně dodělávat a nechávat v místnosti, ale

průběžně lifrovat pryč. No, a pak byla taková místa v Praze, kam se vozily větší dávky. Tam si to rozebírali další abonenti. Jedno auto třeba jelo do Ječné k Němcovým, pak k Havlovi taky vozili, myslím, že k Petrušce (poznámka: Petruška Šustrová). No, a pak každý z nás měl určitou dávku, kterou dodával svým lidem. Třeba Ivovi Pospíšilovi, který nám hodně pomáhal s xeroxem, a tak.

č. 10: [J. T.]

Tazatel: Jak probíhala distribuce? Měli jste nějakou distribuční síť? A bylo to jenom v Praze, nebo i v jiných městech?

J. T.: No, co já vím, tak těch míst bylo víc a hlavně konečný náklad taky neznám, protože vím, že třeba ve Zlíně byla taková parta, taková buňka, a ten Revolver rozmnožovali tam, vypadalo to hrozně pěkně. Takových skupin bylo víc, já ani nevěděl kolik a kde. Takže ten konečný náklad mohl být ještě vyšší, než se udávalo. Ta distribuce probíhala tak, asi jako to u samizdatu bylo vždycky, že ty první kusy se musely okamžitě a strašně rychle v noci roznést a naházet do schránek. A v tom exceloval Saša Vondra, který se hodně kamarádil s různými disidenty, jako byl Václav Benda, Havel a tak. (...) A pak také samozřejmě bylo důležité, aby se ta čísla dostala ven, někam do Ameriky, do Vídně. Pak už nám to začalo být jedno a začala ta radost, žes to nosil v těch igelitkách a předávalo se to někde div ne na hřbitovech a taková ta úžasná dobrodružná činnost. Já vím, já mám v současnosti na starost pořádání akcí v Knihovně Václava Havla a mám takové letáčky a pořád je někde rozdávám a vždy si vzpomenu na ten samizdat, to je taková nostalgie.

č. 11: [I. L.]

I. L.: Myslím, že všichni, každý z nás tam u Revolveru, jsme si prošli jedním zásadním poznáním, které nás pak dále formovalo. Když jsme vydali první číslo, tak jsme zažívali takové vlny pýchy a hrdosti, že jsme vytvořili těch 60 stran žlutého papíru potištěného z obou stran, když to vidíte dneska, tak si řeknete, že je to směšný, ale tehdy jsme si mysleli, ‚že si celá ta Praha sedne na prdel, jací geniální, pracovití a nebojácní hoši se tady zrodili‘. A nikdo si toho nevšiml. Druhé číslo se nám zdálo ještě lepší, ‚ale zase, úplný hovno, nic. Prostě jo, dobrý, dali nám ty prachy, ale nic.‘ Myslím, že u toho třetího, to bylo to samé, anebo už možná u třetího čísla došlo k tomu obratu. Chtěli jsme skončit, protože jsme se octli bez prostorů, měli jsme ‚sledovačku‘, dělali

jsme to v nevytopeném bytě na Žižkově, ze kterého nás vyhodili a my jsme se jednoho zimního dne, nevím, kdy to přesně bylo, jenom vím, že to byla zima, protože byla ‚kurevská zima‘ a měli jsme prádelní koš a tam to celé bylo složené, někdo měl tašku s tím cyklostylem a bylo to... A teď jsme si říkali: ‚co, ty vole, má to vlastně cenu? Stejně na to každéj sere, stejně to nikoho nezajímá a my to tady děláme jak kretění, vole, riskujeme a to, vyserem se na to, prostě nebudem to dělat, jo‘. A pak nastal důležitý moment, když Marek Hlupý, který byl mimochodem v té naší skupině také dost důležitý, výtvarník, dneska to je akademický malíř, a on tenkrát řekl, ať to jdeme udělat k nim domů. Oni měli domek na zámeckých schodech, protože jeho otec byl scénárista v televizi nebo něco podobného, byl to nenápadný domek, ale vevnitř byl obrovský, a tam nás to jeho rodiče nechali dodělat. Což také bylo velké hrdinství, lidé, kteří se živilí velmi snadno napadnutelnou věcí, ale protože to jejich syn chtěl, tak nás to tam nechali dodělat a to číslo znamenalo úspěch. A tam se to zlomilo, byl to úspěch v tom, že ten Revolver postupně začínal být uznávanou institucí. Do té doby to byl takový sborník básniček a najednou, když jste v té společnosti řekl, že to vy děláte Revolver, tak to opravdu něco znamenalo. Začalo vám to přinášet i jistou satisfakci, takovou tu hřejivě ješitnou, a mělo to i význam té práce a od té doby vím, že se zhodnotí až práce, která se dělá vytrvale, ‚ne takový to, co v nás bylo to český, jako udělat to jednou, nesednou si na prdel, podruhé taky ne, tak my jdem od toho, vole, já na to seru, to si dělejte sami,‘ tak to ne, to není ono.

č. 12.: [I. L.]

Tazatel: V samizdatovém období časopis postupně tvořily tři hlavní bloky: česká tvorba, potom překlady, a pak se tam postupně objevovala i politická rovina. Jak vnímáte důležitost právě té politické roviny? Začali jste jako literární časopis, ale pak tam dostávala prostor i ta informační složka. Z čeho ta potřeba pramenila?

I. L.: Asi jsem to tam částečně tlačil já. Ale jestli to mělo nějaký význam, to neumím posoudit. Dneska bychom se tomu možná smáli.

Tazatel: Co vás k tomu motivovalo? Chtěli jste informovat lidi, protože neměli přístup k informacím? Nějak tu mezeru suplovat?

I. L.: Zřejmě. Dodávat informace. Člověk byl asi podstatou novinář, takže se to tam takto projevovalo. A za druhé, vědomí, že to prostě neustojíme jenom na tom, že si budeme číst, co napsali a vymysleli někde jinde anebo co je umění. Že je důležitá i debata o tom, co vzniká. Byly tam také kritiky. Takže to byl pokus o to. Tápavě jsme se tam pokoušeli dostat takový ten přímý spotřební intelektuální výkon. O něčem uvažovat a debatovat.

č. 13.: [I. L.]

I. L.: Ta doba začínala na úplně zelené louce, to znamená, že ti co měli zkušenosti s byznysem, a to měli jediné třeba lidi ze zahraničního obchodu, kom..., tak ti dělali dobře byznys, protože oni jediná v té společnosti věděli, co to je zisk, co se pro to musí udělat. To se zdá dneska směšné, ale tenkrát o tom vůbec nikdo nic nevěděl. No, a nás zastihla ta revoluce v tom, že jsme tak trochu věděli, jak se pracuje s informacemi, jak se to dělá. Měli jsme, byť nepatrné, ale přece nějaké znalosti s tiskárnou, s redakční prací a podobně. To taky nikdo neměl. Znali jsme nějaké lidi z venku, kteří sem jezdili, pomáhali nám, dali nám pár učebnic žurnalistiky a tak. Takže my jsme vlastně měli jistý náskok a ten jsme využili tím, že jsme založili nebo protáhli život funkčním institucím, což považuji za úspěch. Revolver je v té své oblasti institucí, která trvá nepřetržitě od roku 84 a to je v této společnosti unikum. A Respekt jsou noviny, které jakoby vzešly z revoluce a dále trvají a to beru jako náš velký úspěch.

č. 14: [J. P.]

J. P.: Koncem 80. let byla RR součástí proudu opozičních aktivit, o tyto věci jsem se zajímal, snažil jsem k nim mít přístup. RR mi z nich byla svým způsobem nejbližší, mimo jiné byla tak nějak nejvíce ‚sexy‘. Byli tam lidi, se kterými jsem se toužil kamarádit, takto by se to dalo říct. Kromě toho bylo jasné, že to bylo prostě skutečně tvrdě opoziční. Tam se s nějakým extra zastíráním vlastně vůbec nemazali.

č. 15: [I. P.]

I. P.: Samozřejmě to byla v jistém smyslu i společenská prestiž, když jste patřil do okruhu, kdo RR má, protože nemá cenu zakrývat, že bylo i ješitnou ctí patřit mezi těch pár lidí, u kterých se vědělo, že se jim může věřit a že k revue mají přístup. Prostě lehké šimrání ješitnosti samozřejmě fungovalo u všech okolo, i když někteří třeba budou tvrdit, že ne.

č. 16: [T. P.]

T. P.: Na Revolver jsem se tehdy napojila jako na jednu z x aktivit, spíš mě zajímali lidé kolem tohoto časopisu, setkávala jsem se s nimi v hospodě, na společenských událostech a postupně jsem sem tam s něčím vypomohla. Ale že bych tehdy nějak zasahovala do koncepce Revolveru a že by pro mě tehdy Revolver představoval třeba nějakou metu nebo vrchol těch alternativních aktivit, to určitě ne.

č. 17: [T. P.]

T. P.: V té undergroundové tradici bylo vše hodně provázané – názor, životní prostor, životní styl. Běžně se z nějaké redakční porady šlo někam demonstrovat nebo do hospody nebo na koncert. Myslím si, že tento duch přežil do určité míry dodnes, mimo jiné v potřebě jakési neakademičnosti, snažíme se například, přinejmenším když vyjde číslo, se sejít, alespoň třeba s našimi autory a jejich hosty a udělat z toho takovou, ne společenskou událost, ale prostě setkání, aby to nebylo jenom: něco se vydá a jede se dál. Je to prostě i důvod k radosti a k oslavě.

č. 18.: [J. T.]

J. T.: Vokno byl přesně ten časopis, který jsme uznávali, s chutí četli, ze kterého jsme si zároveň dělali srandu, zároveň jsme chtěli být lepší. Vokno dělali ty starší androši, my jsme se na to koukali tak, že oni se někde sejdou, vypijí ten soudek piva, recitují si tam nějaké ty básničky a myslí si, jaký jsou odboj. „Za to my, my máme kontakty s Polákama, to my tady s Východními Němcema, to my děláme tu revoluci.“ Takže já si myslím, že takovéto generační soupeření bylo naprosto zdravé a skvělé. Ale zároveň samozřejmě, když Čuňase zavřeli, tak jsme všichni byli nešťastní, všichni jsme podepisovali petice, drželi hladovky, takže ta solidarita byla jasná.

Tazatel: Hrál pro RR nějakou roli, že Vokno nevycházelo, když je zavřeli? Asi tam v té době vznikla nějaká mezera.

J. T.: Dobře si pamatuji, že když zavřeli Vokno, tak Ludva Bednář se sešel s naší partičkou v bytě Marka Hlupého, bylo nás tam asi pět, a nabádal nás, ať dál pokračujeme ve Voknu, ať uděláme fúzi. Také Egon Bondy chtěl, aby RR a Vokno fúzovali, my jsme mu vysvětlovali, že Vokno máme

rádi, ale že máme vlastní a my to nezvládnem. To jsme říkali, protože to byla pravda, jak to zvládnout technicky. Navíc proč, proč já mám dělat Vokno a nevyřčený bylo to, že my jsme lepší než vy, a navíc nás nechytanou. Taky tam bylo tohle. Takže ta nabídka, aby jsme pokračovali ve Voknu, byla. Ale my jsme ji s díky uctivě odmítli, protože jsme chtěli dělat něco vlastního. Taky když to srovnáš, tak ten Revolver je opravdu daleko víc založený opravdu na literatuře, na překladech, tak nějak intelektuálnější.

č. 19.: [V. K.]

V. K.: Když se pokusím o co nejjednodušší formulaci – Vokno byla pro nás velká inspirace a člověk k tomu cítil velký obdiv, protože skutečně Čuňasovi Frantovi Stárkovi nešlo upřít fascinující odvalu, i když třeba když pak začal vydávat Vokno noviny, člověk mohl mít různé výhrady k tomu, jak je časopis dělaný. On se s tím fakt nesral a prorážel ten prostor skutečně, dalo by se říct až fyzicky. A to bylo impozantní, dodnes to tak vidím. On se choval jako velkej frajer a to bylo pěkný.

č. 20.: [V. K.]

V. K.: Taky je důležité mít na mysli, že ono to slovo „underground“ nebo „undergroundový“ mělo třeba v 80. letech takový trochu hanlivý význam. Teď nemyslím z hlediska establishmentu, ale z hlediska běžných lidí, a to ve smyslu: ‚to je nákej ten underground‘. Je třeba si uvědomit, že strašně moc lidí fungovalo na základě menších či větších kompromisů, zvláště v těch 80. letech, a tohle bylo něco, co je jistým způsobem štválo. Nebo alespoň mně se to takto jevilo. I když koncem 80. let se to měnilo.

č. 21.: [T. P.]

T. P.: Když probíhal listopad 89, tak jsem byla zrovna v takovém osobním mezičase, protože už jsem nebyla na škole, ale zároveň jsem ještě nebyla ani v žádném zaměstnání. Tehdy jsem se ozvala právě lidem z okruhu Revolveru, jestli není něco potřeba. A tehdy Saša Vondra potřeboval někoho v bytě, aby tam bral telefony, protože tam pořád někdo volal, tak jsem tam pár dní dělala jakousi sekretářku, což byla docela náročná práce, protože tam třeba telefonovali neznámí lidé, že slyšeli, že jede z Ruska armáda a že se s tím má něco dělat.

Tazatel: Jak jste takové situace řešila?

T. P.: Já jsem to nemohla řešit, ale musela jsem spíš instinktem rozlišovat, kdy mám zprávy posílat dál a kdy jde jen o zbytečnou paniku. Potom se založilo Nezávislé tiskové středisko U Řečických, tam vznikl Informační servis, ze kterého posléze vznikl Respekt. V Respektu a předtím v Informačním servisu jsem už pracovala. A Respekt byl na začátku 90. let intenzivně provázaný s Revolverem, z něhož se v jistém smyslu vyvinul, a ve kterém jsem také tehdy už pracovala. Šéfredaktor byl v té době Jáchym Topol a já jsem se tam tak od píky začala věnovat redakční práci. A když to Jáchym myslím v roce 93 opustil, tak to předal mně.

č. 22.: [J. P.]

J. P.: Období té koexistence RR a Respektu mi přišlo samozřejmě velmi správné, přirozené, a když jsem potom viděl, že to směřuje k nějakému rozporu, tak mi to přišlo nepochopitelné, škoda, něco čemu nerozumím. Ten rozchod byl možná do nějaké míry osobní, jako všechny tyto věci. Zároveň si myslím, že tam byla jasná ta novinářská tendence, a potom ta druhá – umělecká. Také bylo jasné, že třeba Jáchym bude postupně směřovat někam jinam, že se nenechá jen tak zaměstnat, všechno jen vždycky tak na chvíli a pak zase něco jiného. On se individualizoval po všech směrech, takže ho i ta Revolverka přestala nějak svazovat.

č. 23.: [M. Š.]

M. Š.: Pokud si dobře vzpomínám, tak celý rok 90 jsem čekal na vydání prvního polistopadového čísla RR, které bylo myslím průběžně signalizováno, nejprve v Informačním servisu, později v Respektu, v Lidových novinách – tehdy nově tiskem vycházejících, ta pauza se prodlužovala a vzpomínám si, že jsem si jej koupil ve vestibulu stanice metra Muzeum u jednoho z tehdy naprosto standardních stánků, byly to takové ty spontánní samozásobovací. Myslím si, že i to první číslo si zachovávalo jistý, jak to říci, jistý desperátský rozměr. A ještě během tohoto roku jsem i Respekt ve spektru tehdejších periodik, i přes takovou pomalu upadající vlnu toho novinového entuziasmu, pořád vnímal jako něco ostrého, něco co mezi těmi tiskovinami vybočuje. Myslím, že Revolver byl distribuován nějak spolu s Respektem, určitě jsem si jej nekoupil v knihkupectví.

Tazatel: Víím, že to máte jenom zprostředkovaně, ale nevííte, čím se stalo, že byla ta pauza tak dlouhá? Jestli to bylo mnohostí událostí, vznikem Respektu, něčím jiným?

M. Š.: Pokud víím, to víím tedy od lidí, kteří v tom jeli, tak gró tehdejší redakce samizdatového Revolveru – V. Karlík, Ivan Lamper, Jáchym Topol – vrhlo naprostou většinu své tvůrčí a další energie právě do Informačního servisu a Respektu. Revolver se u těchto lidí octnul na vedlejší koleji. Já to víím zprostředkovaně, ale dovedu si tu situaci docela dobře představit, protože si vzpomínám, že jsem tehdy četl denně několikere noviny, jako čtenář, ne jako přispěvatel. Ten opojný pocit že není žádné zákulisí, dozníval až do takové té kocoviny voleb roku 92.

č. 24: [V. K.]

V. K.: Myslím si, že začátek 90. let, když se budu držet výtvarného umění, byl fascinující tím, že se najednou ukázalo, že když tady byl ten poklop (poznámka: myšleno publikační nesvoboda způsobená komunistickým režimem), tak tu byla i celá řada lidí, kteří dělali věci, které z objektivních důvodů nemohli nijak zveřejnit, a teď bylo zajímavé jim dávat prostor, hledat to kvalitní, zabývat se tím. Těch jmen byla celá řada. Dneska už jsou to vlastně lidé všeobecně známí, z některých jsou v jejich oboru autority. A my jsme jejich práci vytahovali na světlo.

č. 25: [K. H.]

K. H.: Tak já jsem RR vnímal od jejich undergroundových začátků a samozřejmě mi to bylo sympatické. Vnímal jsem to generačně, takže ty kontakty na nějakou spolupráci jsem tehdy nehledal (poznámka: K. H. je přibližně o 10 let starší než tehdejší tvůrci RR), protože jsem měl pocit, že tyto subkulturní věci jsou hodně závislé na generačním propojení. Nicméně bylo to velmi osvěžující, bylo to radikální. Tehdy byla dikce článků opravdu hodna toho názvu Revolver Revue, bylo to hodně konfliktní a sympatické.

č. 26: [V. S.]

V. S.: Přístup k těm Revolverům jsem měl přímo od Jáchyma. Byla to asi tři poslední samizdatová čísla. Pro mě to v tu dobu bylo úplně jako zjevení. Samozřejmě mě na tom šíleně bavilo, že mi to bylo blízké generačně. Jáchym je narozen 1962, já 1961 a celý ten okruh lidí kolem toho je v podstatě narozen na začátku 60. let. Také se mi líbilo, jak to vypadalo graficky,

že to mělo svoji výtvarnou tvář, to bylo oproti těm ostatním samizdatům úžasný. Jak říkám, obsahem mi to bylo blízké generačně. Ty překlady byly taky úžasný.

č. 27: [M. Š.]

M. Š.: RR se mi dostala poprvé do rukou někdy v roce 1988, myslím, že to bylo číslo 10 nebo 11 a ta základní vzpomínka je vedena obdivem vůči tomu, že tak rozsáhlou revue ve velkém formátu, s fotkami, s rozsahem několika set stran, dělají podle všeho lidé, kteří jsou přibližně stejně staří jako já.

č. 28: [T. P.]

Tazatel: Každoročně udílíte Ceny RR, mohla byste zhodnotit, jaký význam přikládáte této činnosti?

T. P.: Ten význam je úplně stejný jako u publikace v časopisu nebo při vydání knížky – upozornit na práci a osobnost, která je podle našeho názoru důležitá nebo výjimečná a neví se o ní, vůbec nebo ne dostatečně. Je potřeba na ni ukázat nebo vyjádřit náš názor, náš postoj: toto dílo a tento člověk je důležitý tím a tím. Mezi laureáty tvoří 99 % lidé, o kterých se šířeji před tím, než cenu RR dostali, skutečně nevědělo. Samozřejmě z dnešního pohledu, když si člověk přečte, že Cenu RR dostal J. H. Krchovský nebo Pavel Brázda, tak to zní překvapivě, ale skutečně v té době, kdy ji dostávali, známí jako dnes zdaleka nebyli. A naopak spousta laureátů, jako třeba Miloslav Žilina, Martin Hybler, x dalších lidí, Zdeněk Vašíček například, ti zřejmě budou stranou širší pozornosti vždycky a Cena RR bude jediná nebo jedna z mála, kterou budou kdy mít.

č. 29.: [V. K.]

V. K.: Projekt KP jsme s Terezií Pokornou začali připravovat, ještě když v redakci byl Jáchym. Pracovali jsme na tom paralelně s Revolverem. Na pomoc jsme si pak přizvali Michaela Špirita. Když začala KP vycházet, tak to myslím nás i Revolver dost změnilo. Když začnete v Čechách vydávat časopis zaměřený pouze na kritiku, okamžitě někoho naštmete, okamžitě dochází k nějakým střetům, a to poznamenalo celých těch deset let kolem KP a potažmo Revolveru a ještě dodnes to nějak přetrvává. Spousta lidí nepřekouslo, že tam o nich vyšlo něco kritickýho. Byl to trochu takový ohňostroj.

Tazatel: Řekl jste, že vás to ovlivnilo celkově, jak myslíte, že to ovlivnilo časopis Revolver Revue?

V. K.: Určitě v nějaké podobě ano. Někdo s vámi třeba najednou přestane spolupracovat, naopak se objeví jiní lidé. Vyústilo to ve spoustu nových situací, nových projektů. Kolem toho časopisu je neustále nějaký stres s penězi a distribucí. A do toho najednou vstoupily ještě hysterické telefonáty, že jste někomu něco provedli. To jsme mohli v podstatě asi zvládat mimo jiné proto, že jsme byli mladí a jistým způsobem nás to i bavilo. Ale zároveň jsme byli hrozně naivní. Mysleli jsme si: některá témata tu nikdo neotvívá, tak to uděláme sami. Neuvědomovali jsme si, kolik dveří si zavřeme. Když na mě pak někdo řval, tak jsem mu vždycky nabídl možnost se bránit, že jeho reakci otiskneme. I to mi vždy dávalo pocit, že nedělám nic špatného. Byl to ale kolotoč. Té práce bylo fakt strašně moc, takže se to pak mohlo projevit i na Revolveru. Nemyslím si, že všechna čísla jsou dokonalá a úžasná, že tam je všechno, jak má být. Bylo to zkrátka velké sousto. Ale s odstupem všechna pozitiva několikanásobně převyšují všechny potíže, které s tím člověk zažil.

Tazatel: Nemyslíte, že to na druhou stranu bylo pozitivní, když to trochu rozvířilo dění?

V. K.: Určitě, to ano. Rozvířilo to dění a první čísla byla okamžitě vyprodaná. To bylo fantastické.

č. 30: [M. Š.]

K okruhu kolem RR jsem se dostal díky literárnímu kritikovi Lopatkovi, poté co byl vyhozen z Literárních novin, tak mu mým prostřednictvím bylo nabídnuto místo ve formující se kulturní rubrice Respektu. Ivan Lamper to nejprve nabídl mně, ale já jsem v té době byl na vojně, (mohl jsem ji trávit v Praze), především jsem však věděl, že Jan Lopatka je bez zaměstnání, tak jsem navrhl jeho. Nevím, do jaké míry pro Ivana Lampera, tehdejšího šéfredaktora Respektu, moje doporučení bylo určující, Lopatku znal již ze samizdatových dob, zkrátka Lopatka tam na přelomu roku 92/93 zaměstnán byl. To redakční místo vzal s tím, že si vytvoří okruh spolupracovníků, se kterými bude na pravidelných týdenních schůzkách konzultovat a vymáhat od nich příspěvky, tam jsme se sešli mimo jiné se Zbyňkem Hejdou, Andrejem Stankovičem a také

s Terezií Pokornou. Po Lopatkově smrti, v červenci roku 1993, se to společenství rozpadlo. Na podzim téhož roku mě Terezie oslovila, zda bych pro RR nepřipravil materiál, který by se týkal jednak pozůstalosti Jana Lopatky, jednak próz z pozůstalosti Jana Hanče. Já jsem tu nabídku přijal. Toto číslo vyšlo na jaře roku 1994 (poznámka: jedná se o č. 26) a pokud vím, tak to bylo, právě díky Hančovi, okamžitě rozprodané. To už se začínal rodit koncept Kritické Přílohy RR, tak to jaksi plynule vytanulo, spolu s tím se spisovatel Jáchym Topol začal stále více orientovat na svou vlastní sólovou dráhu a postupně jeho zájem o časopis upadal. Zkrátka Viktor Karlík s Terezií Pokornou začínali připravovat KP a na základě naší čerstvé spolupráce na lopatkovsko-hančovském bloku a údajně na základě toho, co ode mě četli předtím v Lit. novinách a v Kritickém sborníku, mi nabídli, abych od ledna roku 95 nastoupil na místo redaktora Revolveru.

č. 31: [M. Š.]

Tazatel: Co pro Vás Kritická Příloha znamenala? Jaké ambice se vázaly k jejím počátkům?

M. Š.: Viktorův nápad založení KP mě okamžitě zaujal a se souhlasem ke spolupráci jsem neváhal, té nabídky jsem si vážil, a v té době jsem pocítoval jednak nedostatek záruky, že se člověk v kontextu nějakého periodika bude cítit dobře, a jednak hmatatelný úbytek prostoru pro kritickou reflexi v českých tištěných médiích. Deníky zanikaly jeden za druhým a například Literární noviny v roce 1994–95 byly jiné, než v roce 1991–92. Tyto důvody tvořily základ pro argument, že když to nejde nikde jinde, zkusíme to sami a měli jsme do toho strašnou chuť, byli jsme plni energie, i když je nutno poznamenat, že zároveň jsme byli permanentně šíleně unaveni, té práce bylo opravdu strašně moc. Nechali jsme se inspirovat tím Lopatkovým přístupem, který jsme s Terezií zažili předtím v Respektu, to znamená vytvořit si kolem toho periodika nějaký konstantní okruh spolupracovníků, který nevyklučoval, že budeme oslovovat další a další lidi. Nikoliv na základě nějakého programu, ale úplně intuitivně, nás zajímali jednak naši vrstevníci, jednak dokonce i lidé mladší, než jsme tehdy byli my, nám bylo tehdy kolem třiceti, a současně jsme ale chtěli získat pro spolupráci i autory – dnes by se asi řeklo seniory – ale my jsme to vnímali tak, že to jsou ti nejlepší autoři, kteří tady byli. Mezi ně například patřili: Josef Vohryzek, Miloslav Žilina, Růžena Grebeníčková, Zbyněk Hejda. To byli lidé, kterým bylo tehdy 70 nebo 75 a my jsme vůbec nepocítovali, že by to znamenalo nějakou překážku. Když už mluvím

o věkovém rozvrstvení, tak jsme v tom roce 1995 nespolupracovali s velkým počtem padesátníků. Nechci to říkat úplně paušálně, ale i pro disciplínu literární vědy, u Terezie to byla teatrologie, měl člověk blíže k tehdejším sedmdesátníkům, než k lidem třeba o 10, 15 let starším, kteří se etablovali během normalizace. Celkem jasně bylo dáno, že tam budou příspěvky o literatuře, výtvarném umění, filmu a divadle, dále vyplynulo, že se tam objevovaly i další oblasti, jako je televize, publicistika, prostě společnost. Jestliže si správně vzpomínám, tak si Viktor prosadil, aby oddíl o výtvarném umění byl první, myslím, že to bylo kvůli jeho dobře promyšlené grafické úpravě, kdy každý díl uvozoval výřez z té Košířské Madony a Viktor logicky chtěl, aby tím prvním bylo oko. „Oko vidí, dívá se na něco” – to symbolizovalo výtvarné umění, pak následovala ústa, jako slovesnost, dále to bylo ucho, divadlo. Řekli jsme si tedy pouze to, že chceme dobré texty a bylo dáno, jak to budeme strukturovat.

č. 32: [M. V.]

M. V.: Já znám vlastně z doslechu, jaká byla motivace pro založení KP a dneska už to zase zní jako taková pohádka z dávných dob, kdy třeba kritik nebo recenzí na tehdy vycházející knížky bylo v porovnání s dneškem spousta. Když by se trochu zmapovalo, jak ta recepce vypadala, tak když v té polovině 90. let vyšla nějaká zajímavá kniha, tak měla třeba 5 i více recenzí v nejrůznějších periodikách. O tom by se nám dneska mohlo už jenom zdát. Ale přesto kolegové, tehdy teda ne ještě moji redakční kolegové, měli pocit, že ty kritiky nebo recenze, co v novinách nebo kulturních periodikách vycházejí, nemají tak vysoko nastavená kritéria, jak by mít měla. Takže dospěli k tomu názoru, že než se snažit vstupovat do těch periodik a ojediněle tam zveřejňovat kvalitní kritiky, tak je lepší udělat vlastní platformu a soustředit tam pouze lidi, kteří píšou kvalitně. Ta situace byla ještě taková, že bylo naživu několik nestorů české kritiky, kteří už jsou dneska bohužel po smrti, typu Josefa Vohryzka, Růženy Grebeníčkové nebo Miloslava Žiliny. Ti všichni byli tenkrát osloveni a i díky nim měla KP úžasnou úroveň, alespoň v prvních ročnících.

č. 33.: [P. O.]

P. O.: Tehdy ty literární časopisy měly výrazně větší ohlas, než mají dneska, takže třeba KP RR tehdy běžně číslo co číslo recenzovaly kulturní rubriky všech novin, mluvílo se o tom velice hojně mezi studenty i celkem v té odborné veřejnosti. Vycházeli tam navíc autoři opravdu hvězdného

formátu, takže to, že mi dali tuhle nabídku, pro mě byla velká čest a hodně jsem si toho považoval.

č. 34: [P. O.]

P. O.: Postupně jsem se s redakcí skamarádil a přešlo to z úrovně pracovní na rovinu osobní. S těmi lidmi se dodnes rád vídám. Což si myslím, že je jeden z rysů tohoto časopisu – nejenže se vytváří společenství spřízněných autorů a lidí, co mají podobný náhled na svět, ale mnohdy to časem přejde do té osobní roviny. To samozřejmě někdy vede i k opačnému efektu, že když se někdo někam posune, tak na to mohou doplatit i ty osobní vztahy.

č. 35: [P. O.]

P. O.: Některé literární a kulturní časopisy na tu osobní notu a na to osobní ručení tolik nehrají a dokonce to třeba považují za chybu. Myslím, že odsud také pramení takové ty časté výtky na adresu RR, že to je sektářská klika a elitářský časopis, který se s nikým zvenčí nebaví, to myslím, že je jenom omyl. Je to prostě jiný přístup k fungování v tom literárním provozu a kontextu. Nicméně si myslím, že je tento přístup u Revolveru vědomý a velice reflektovaný, že redaktori časopisu jsou si toho vědomi.

č. 36: [V. S.]

Tazatel: Jak nahlížíte na knižní Edici RR?

V. S.: Určitě mě potěší, když tam vyjde třeba Gombrowicz, nebo například nedávno jsem si koupil knihu od Viktora Šlajchrta. Jsou tam knihy, které jsem si koupil a rád jsem si je přečetl. Spíše to posuzuji podle konkrétních knížek. Nemám k tomu nějaké stanovisko jako k celku. Občas se mě novináři ptají, jaký mám názor na konkurenci, jestli mi vadí, když něco, co chci vydat já, vydá někdo jiný. Můj postoj k tomu je takový, že ten celý podnik – vydat někomu knihu – je natolik složitý, jak ekonomicky, tak třeba edičně, že já jsem v podstatě rád za každou knížku, kterou vydá Revolver Revue, Triáda, Host, Argo nebo Host a nemám problémy se s těmi lidmi vídat, koupit si a přečíst jejich knihy.

č. 37: [T. P.]

T. P.: Knížky v RR vycházely od jisté doby vždycky, ale hodně se to rozjelo až po konci Kritické Přílohy, kdy nám zůstal jen jeden časopis a najednou nám to bylo málo. Knihy se nabízely přirozeně, protože jsme si uvědomili, že je škoda, když lidé otisknou ukázkou nebo třeba i celý text nebo jejich sérii v Revolveru, a pak to vydají jako knihu někde jinde. Proto jsme se zaměřili tímto směrem. Souvisí to i s tou Cenou Revolveru a dalšími aktivitami kolem RR, myslím si, že kdybychom měli více energie, potažmo prostředků, tak že bychom klidně rádi provozovali třeba nějakou galerii, nebo nějaký alternativní barák, ale obávám se, že to už by asi musela přijít skutečně nějaká nová generace, anebo bohatý sponzor.

Tazatel: Takže další myšlenky máte?

T. P.: Idejí je spousta, ale naráží to na možnosti – ekonomické i fyzické. To zase souvisí s tím, že skoro nikdo z nás se tomu nemůže věnovat úplně naplno v tom smyslu, že je třeba si i nějak přivydělat. Kdyby nebyla ta ekonomická omezení, tak si myslím, že kdyby v Revolveru působilo pět chytrých a pracovitých lidí od rána do večera, tak mají pořád co dělat a co vymýšlet. Těch možností je spousta.

č. 38: [M. V.]

Tazatel: V poslední době narůstá činnost Edice RR, vnímáte to jako vyvrcholení spolupráce s autory, kterým publikujete ukázky v časopise?

M. V: Ano, když někomu publikujeme ukázkou, a pak to postupně naroste do podoby knížky, tak to je ideální situace. My těch knížek vydáváme třeba pět do roka, i tady se snažíme preferovat vydávání věci kvalitních nebo těch, které my považujeme za kvalitní, zajímavé, vhodné k vydání a pro které třeba v běžné nabídce nebo v běžném profilu velkých nakladatelství nezbyvá prostor. Když s nějakou takovou knížkou pracujeme, tak to může mít třeba takovou podobu, že máme v ruce už kompletní rukopis románu, na kterém se dál nějak redakčně pracuje. Ta redakční spolupráce může trvat klidně dva, tři roky a během té doby už třeba v časopise zveřejníme jednu, dvě ukázky, a pak se vydá knížka.

č. 39: [V. K.]

Tazatel: Ještě jsme moc nehovořili o knižní edici RR. Poslední dobou u RR těch knížek vychází poměrně dost, tak jak vnímáte důležitost této součásti vaší činnosti?

V. K.: To je strašně důležité a myslím si, že je to přesně to, co nám, když budu mluvit v plurálu, tak co nám dává nějakou pozitivní energii a co nás baví. Ty projekty jsou bezvadný. Škoda je, že se třeba poezie se strašně málo čte a prodává. To opravdu začíná být naprosto šílený něco takového vydat.

č. 40: [T. P.]

Tazatel: Mohla byste se pokusit popsat, co je pro vás důležité při vybírání příspěvků a témat? Převažují subjektivní kritéria, nějaká koncepce, aktuálnost příspěvku či něco dalšího?

T. P.: No, asi nakonec to je především subjektivní, můžu-li mluvit i za ostatní, musí se nám to líbit, musíme to my považovat za hodnotné a zajímavé. Není to omezené nijak generačně, nijak skupinově nebo podobně. My jsme úplně nejšťastnější, když k nám přijde někdo s nějakou dobrou věcí nebo nápadem takřikajíc z ulice. Zásadním kritériem je kvalita a zároveň příspěvků máme pořád hodně, míváme věci i na dva roky dopředu. Snažíme se tedy brát zřetel i na to, jestli dotyčný autor má příležitost zveřejnit své věci i někde jinde – a když je to například někdo, jehož věci se nám sice líbí, ale má v tom roce pět výstav, pak dáme vždycky přednost někomu neznámému, někomu, kdo je vzdor kvalitě svých věcí outsiderem, na okraji zájmu. To je jedno z dalších kritérií: nedělat to, co dělají jiní, a snažit se objevovat nové věci. A když už představujeme autora, který je nějak víc etablovaný, nebo ho úplně neobjevujeme, tak se to vždycky snažíme udělat z nějakého jiného, nového úhlu pohledu, nebo přinejmenším vybrat práce, která od něj nejsou známé.

č. 41: [T. P.]

T. P.: No, kdyby bylo víc čtenářů, tak my budeme rádi vydávat vyšší náklad, a kdybychom vydávali vyšší náklad a prodali ho, tak budeme mnohem méně závislí na grantech, ale ukazuje se, že Revolver je skutečně specifická záležitost. Myslím, že když se podíváme na většinu relativně srovnatelných časopisů, je na tom Revolver s nákladem ještě dobře. Obecně vzato,

takový náklad je srovnatelný s určitým typem nekomerčních knih. A zase: my jsme se nikdy nezabývali především otázkou, jak ten časopis udělat čtivější v tom smyslu, aby si ho kupovalo víc lidí. Přesněji řečeno: nikdy jsme se neuchýlili k tomu, abychom v RR publikovali něco, za čím si nemůžeme stát, jen proto, aby si časopis koupilo více lidí.

č. 42.: [M. V.]

Tazatel: Internetový Bubínek RR, to je vlastně taková flexibilní internetová platforma, nemáte pocit, že třeba rozšiřování využití nových médií je cesta, kterou by se Revolver mohl v budoucnu nějak více ubírat, nebo to jádro bude prostě pořád v tom časopise a toto je spíše doplněk a místo, kde se dá na určité věci reagovat aktuálně?

M. V.: Myslím si, že pokud bude možnost dělat literární časopis jakožto tento artefakt, jakýsi typograficko-literární gesankunstwerk, který si opravdu člověk může vzít do ruky a přivonět k němu, tak to je kvalita, která je jádrem naší práce. Jistě tu webovou platformu vnímáme jako velmi vítaný doplněk, který umožňuje třeba nějakou aktuální reakci na věci, na které je třeba reagovat promptně, ale určitě jádro věci je vydávání časopisu a vydávání knížek v Edici RR. To je prostě to, bez čeho si Revolver představit nedovedu. Jako že by se celý přestěhoval na webové stránky – to možná až se nám tady urodí nějaká nová generace, která to po nás převezme, až my budeme větší starci nebo až odejdeme, tak nechť to žije dál, ale to asi beze mě.

6.3 Příloha B: Dokumenty

Košířská Madona – logo Revolver Revue

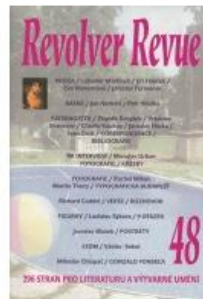

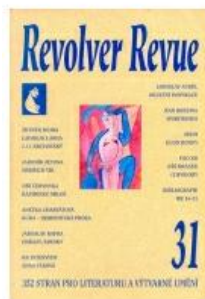
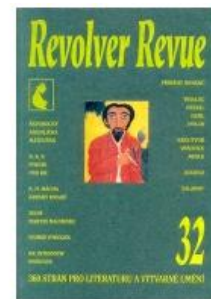
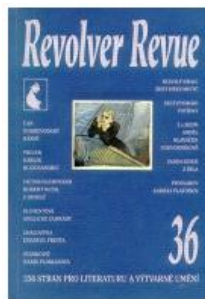
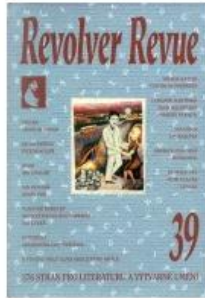
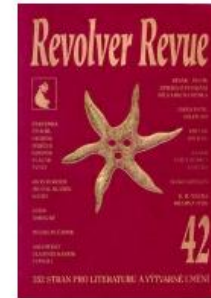
Cena Revolver Revue

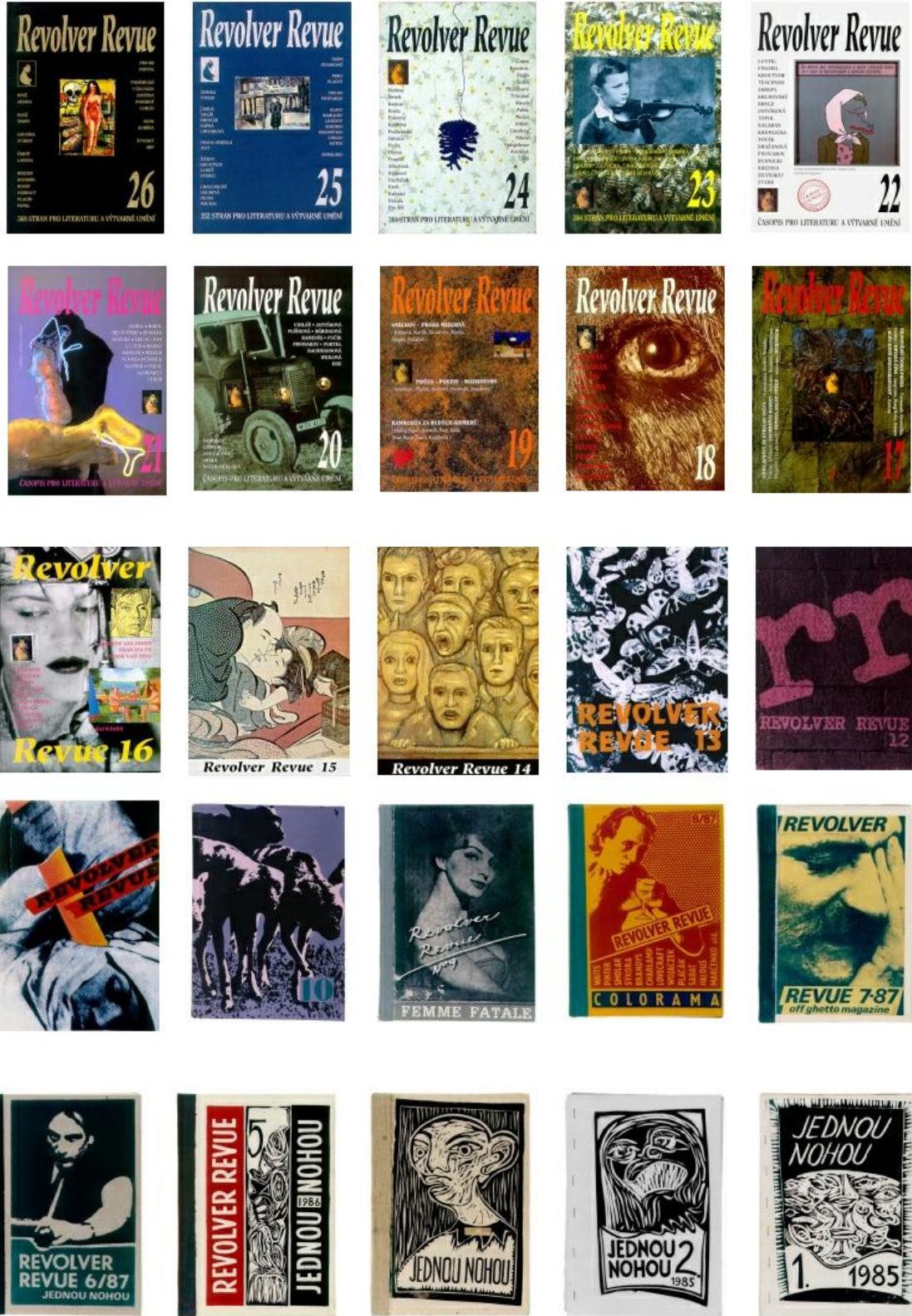
Obálky *Revolver Revue*

Obrázky obálek jsou převzaty z oficiálních internetových stránek *Revolver Revue* [www.revolverrevue.cz. Cit. 20. 6. 2012]

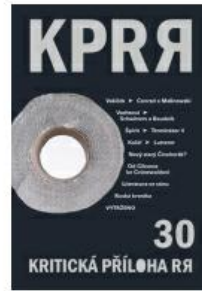
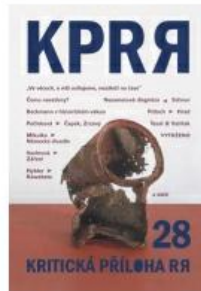
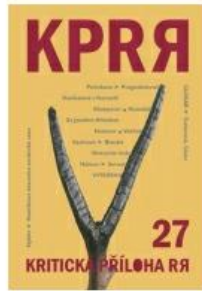

Obálky *Kritické Přílohy Revolver Revue*

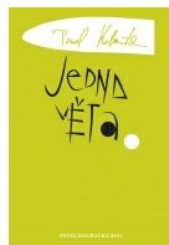
Obálky knih z *Edice RR*

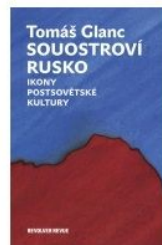
ERR 60/2012
Viktor ŠLAJCHRT,
Jedna věta.

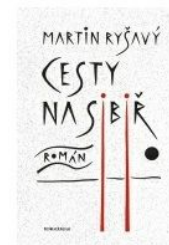
ERR 59/2012
Viktor KARLÍK,
Podzemní práce /
Underground Work

ERR 58/2012
Pavel KOLMAČKA,
Jedna věta.

ERR 57/2011
Tomáš GLANC,
Souostroví Rusko /
Ikony postsovětské
kultury

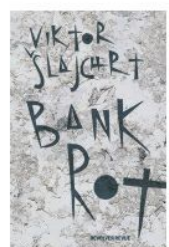
ERR 56/2011
Martin RYŠAVÝ, Cesty
na Sibiř (2. vydání)

ERR 55/2011
Witold GOMBROWICZ,
Varia

ERR 54/2011
Martin RYŠAVÝ, Lesní
chodci

ERR 53/2011
Viktor ŠLAJCHRT,
Bankrot

ERR 52/2011
Petr BORKOVEC, Jedna
věta.

ERR 51/2011
Václav GRUŠA, Kukaččí
sirotečinec

ERR 50/2011
Ivo VODSEĎÁLEK,
Jedna věta.

ERR 49/2011
Martin RYŠAVÝ,
Stanice čtyřsloupový

ERR 48/2010
Jaroslav FORMÁNEK,
Jedna věta.

ERR 47/2010
Anna KARENINOVÁ,
Céline v Čechách

ERR 46/2010
Martin RYŠAVÝ, Vrac

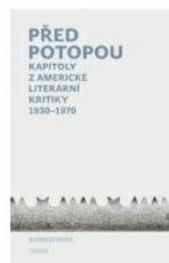
ERR 45/2010
Vít KREMLÍČKA, Jedna
věta.

ERR 44/2010
Witold GOMBROWICZ,
Kurz filosofie v šesti
hodinách a patnácti

ERR 43/2010
Viktor KARLÍK, Světa
města / The City Lights
/ Les Lumières de la

ERR 42/2010
Před potopou

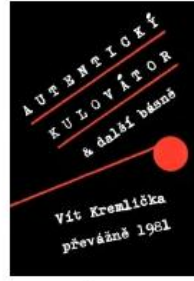
ERR 41/2010
Ladislav PURŠL,
Záznam

ERR 40/2010
Ivan MATOUŠEK, Jedna věta.

ERR 39/2010
Háro. Vzpomínky a dokumenty

ERR 38/2010
Vít KREMLIČKA, Autentický kulovátor

ERR 37/2009
Smutek na vedlejší koleji

ERR 36/2009
Ruben GONZALES GALEGO, Bílé na černém

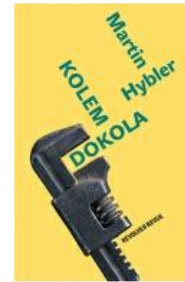
ERR 35/2009
Karel HALOUN, Lubomír MARTÍNEK, Otrava krve

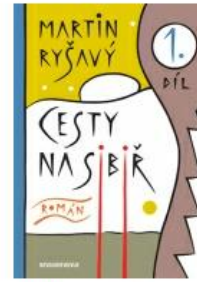
ERR 34/2009
Ivan MATOUŠEK, Oslava

ERR 33/2008
František ŠTORM, Eseje o typografii

ERR 32/2008
Martin HYBLER, Kolem dokola

ERR 31/2008
Martin RYŠAVÝ, Cesty na Sibiř (1. a 2. díl)

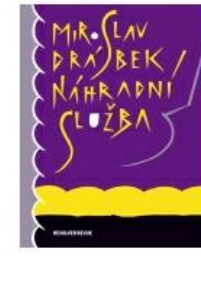
ERR 30/2008
Witold GOMBROWICZ, Naše erotické drama

ERR 29/2008
Magdalena KALISTOVÁ, Můj domácí sebezbyt

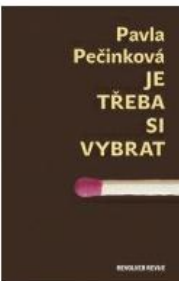
ERR 28/2008
Jaroslav FORMÁNEK, Cesta

ERR 27/2008
Miroslav DRÁBEK, Náhradní služba

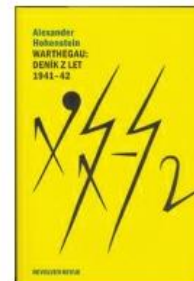
ERR 26/2008
Andrej STANKOVIČ, Co dělat, když Kolja vítězí

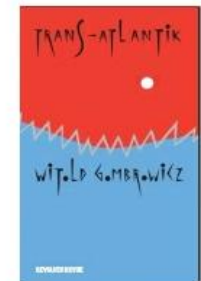
ERR 25/2007
Pavla PEČINKOVÁ, Je třeba si vybrat

ERR 24/2007
Marek VAJCHR, Vyrožené knihy

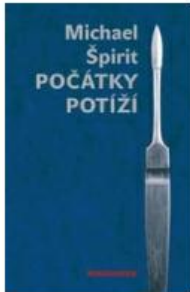
ERR 23/2007
Alexander HOHENSTEIN, Warthegau: Deník z let 1941-42

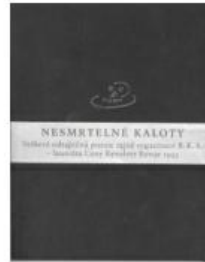
ERR 22/2007
Witold GOMBROWICZ, Trans-Atlantik

ERR 21/2007
Zbyněk HEJDA, Sny...

ERR 20/2006
Michael ŠPÍRIT,
Počátky potíží

ERR 19/2006
B. K. S., Kaloty

ERR 18/2006
Jan RYCHLÍK, Deník
1955

ERR 17/2006
Michail Petrovič
KOLESOV, Lovci ticha/
ОХОТНИК ТИШИНЫ

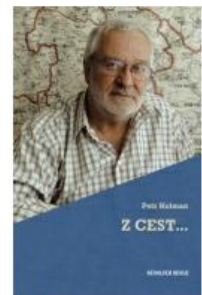
ERR 16/2005
Viktor KARLÍK, Ruce
básníků

ERR 15/2009
Jaroslav FORMÁNEK,
Francouzský rok

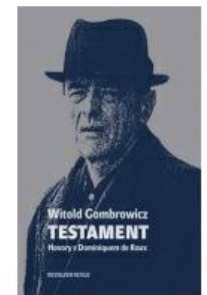
ERR 14/2005
Robert KRUMPHANZL,
Minutové vzdálenosti

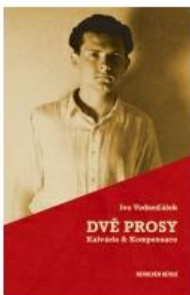
ERR 13/2005
Petr HOLMAN, Z cest...

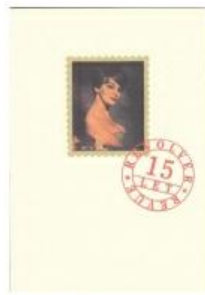
ERR 12/2004
Viktor KARLÍK, Černé
práce/Black Works

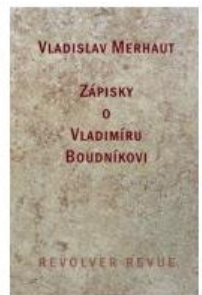
ERR 11/2004
Witold GOMBROWICZ,
Testament

ERR 10/2004
Ivo VODEŠÁLEK, Dvě
prosy

ERR 9/2001
Tamara HOŘEJŠÍ, 15 let
Revolver Revue

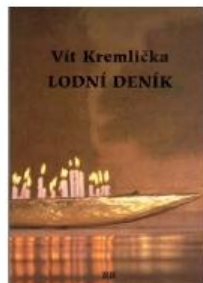
ERR 8/1997
Vladislav MERHAUT,
Zápisky o Vladimíru
Boudníkovi

ERR 7/1997
Vít KREMLIČKA, Staré
zpěvy

ERR 6/1992
Pavel BRÁZDA, Věra
NOVÁKOVÁ, 50. léta

ERR 5/1991
Vít KREMLIČKA, Lodní
deník

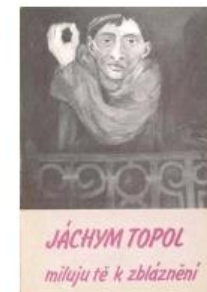
ERR 4/1990
Ota RAMBOUSEK,
Jenom ne strach

ERR 3/1990
Kráter Resnik a jiné
básně

ERR 2/1990
Žij jako všichni

ERR 1/1988
Miluju tě k zbláznění

OBSAH (strany nejsou číslovány):

Václav Havel - 6 poznámek o kultuře
Magorova labutí píseň
Vít Krenlička - Autentický kulovátor, Zvonění
Egon Bondy - O počasí (výbor)
Jáchym Topol - Eskymáckej pes, Stěhovavá tvář (výbor)
J.H.Křehovský - Básně z let 1976-1982
Jindra Tma - Noty pro podzimní bytost (výbor)
Románová příloha JEDNOU NOHOU (čtení do vany):
Egon Bondy - Nový věk

x x x x x x x x x x

Připravujeme:

texty Petra Lampla, H.Arendtové, dopisy (z vězení) Pavla Zajíčka,
básně Anny Wáagnerové, Egona Bondyho, Křemenáče, Sochy,
vzpomínky Honzy Krejcarové-Černé,
informativní překlady Kerouaca (Podzemníci), Bukowského, H.Millera,
indiánských pohádek atd. atd.

x x x x x x x x x x

čtěte JEDNOU NOHOU !! čtěte JEDNOU NOHOU !! čtěte JEDNOU NOHOU !!

Obsah 1. samizdatového čísla *Revolver Revue*, které vyšlo v lednu roku 1985 – tehdy ještě s názvem *Jednou nohou*. Objevily se zde ukázky z děl výhradně českých autorů. Tvůrci časopisu zde nejsou uváděni ani pod pseudonymem.

revolver revue JEDNOU NOHOU

Řídí Mladý Muž Který Se Vyzná s redakční radou: Tonda Plíhal /se Dvorců/, Městská Chudina, Lassie-Se-Vrací, Kropiči, Sympatický Bereba, Nakonec Prima + Adam a Plavčici Kapitána Bontecoea.

Vychází nepravidelně.
Nevyžádané rukopisy se nevracejí.
Objednávky inzerce v administraci.

x x x x

úvodník - s. mauser
OBSAH: I.B.Singer - Holubi
H.P.Lovecraft - Účastník slavnosti
Ch.Bukowski - povídky, básně, rozhovor
Tichá modlitba od Petra Placáka
E.Vacek - povídky
Ž. - Jsem sirotek
Jan Beneš - Na místě, Rezumé
p.p. - Vihorlat
MEDOREK - ukázka z románu
Hendrix - The Primitives Group /paněti pražského rockera/
magor - ochranný dohled
články - úvahy - revolver reports
Magor - Režim za všechny prachy
Horna Pigment - Vídeňská vědma, detektiv Skalák...
I.f.céline - 2 rozhovory
Milan Janča - Valdice u Jičína /revolver report/
tým M.A. - Dál od toho dunění zvonů... /revolver report/

x x x x

Připravujeme: Henry Miller, Marie Benetková, Egon Bondy, George Orwell
a další...

x x x x

revolver revue jednou nohou revolver revue jednou nohou revolver rev

Obsah 5. čísla samizdatové RR z roku 1986. Poprvé je použit název *Revolver Revue*. Zatím ještě spolu s původním titulem *Jednou nohou*. Oproti debutu je zde možné sledovat vývoj ve složení příspěvků. Je tu zastoupena i překládová literatura a objevuje se první pokus o publicistickou složku. Zároveň tu jsou sarkasticky uvedeny smyšlené údaje o tvůrcích.

REVOLVER REVUE - nezávislý magazín
řídí SWEET JANE a nevadský plyn

Obsah

Grafická úprava STUDIO RR
vychází v Praze 3-4x ročně

překlady

Hanna Krall - Stihnout to před pádem bohem /dokončení/
Hannah Arendt - Eichmann v Jeruzalémě /2.pokračování/
Anatolij Marčenko - Žij jako všichni
Jerzy Fajferant - Co řeknou naše děti
Peter Schneider - Skokan
Jan Novák - Miliónový jeep
Václav Havel - K "Miliónovému jeepu" Jana Nováka
Dmitrij Savickij - Laura
Juriij Mamlejev - Cesta
Viktoriánská pornografická literatura /recenze s ukázkami/

čeští autoři

K.K.Kuchyňka - Banán
Vratislav Brabenc - V Torontu
Anonym - Vzpomínky na děcák
Zbyněk Hejda - Tři básně
Vít Kremlička - Chytráků je nadbytek
Egon Bondy - Básně další

rr interview

"CHTĚLA BYS BÝT ČARODĚJNÍCI?" - "MOC!"
/Jarmila Bělíková a Olga Havlová hovoří s Olinkou Stankovičovou/

4x MAĎARSKO

/rozhovor RR s Miklósem Harasztim, Ferencem Köszezem, Gyorgi Vargou a Judith Vásárhelyiovou/

články úvahy rr reports recenze dopisy dokumenty

Helsinki Watch - Slzy, krev a pláč /report z Afganistanu/
Jefim Etkind - Ztracené iluze
Valerij Solfer - Zachraňte Rusko! Bijte Židy!
A. Pinkielkraut - Jménem všech našich mrtvých
B. Karaglickij - Glasnost, sovětský tisk a rudí zelení
Sally Laird - interview s Nizemedinem Achmetovem
/"Cítím, že se musím vrátit"/
L. Kolakowski - Cesta naděje
Marian Turški - Izraelské rozhovory
Boris Groys - Literatura soc-artu
Jiří Kolář - Několik poznámek k defektnímu umění
Josef Teufel - Slavní, 24.05 /rr report/
Zasláno ze SEVERNÍ KOREJE /dokument/
J. Snobl - Projekt Hovnung /dokument/
Josef Hradec - Z ghetta do sexshopu?
Matěj Krčma - Případ Horna Pigment
M. Chadima - Dopis redakci a čtenářům RR
P. Turnovský - K jedné kulinářské nechutnosti
K.K.Kuchyňka - Tři omluvy
Charlie - Pražská burza
Holky z Jižáku - Dopis redakci
PERRY STROIKER /comics/

resumé /Czech, English, German, Hungarian, Russian/

uzávěrka tohoto čísla: červen 1988; rozsah: 340 stran A4

Obsah 10. čísla samizdatové RR. Zde již daleko pestřejší struktura časopisu. Významný prostor věnovaný publicistice (české i překladové). Je zde i rubrika RR interview (poprvé v 6. čísle). Uvedeno více informací o časopise, například i Resume v několika jazycích, tvůrci tedy počítali i se zahraničními čtenáři.

REVOLVER REVUE - nezávislý magazín, řídí SWEET JANE & nevadský plyn

grafická úprava STUDIO RR

vychází v Praze

Kontakt: IVAN LAMPER (Rybalkova 27, P 10)
JÁCHYM TOPOL (Pod Klikovkou 9, P 5)
SAŠA VONDRA (Trojanova 1, P 2)

OBSAH

překlady

I.B.SINGER	- Jídelna
V. JEROFEJEV	- Život s idiotem
PETER SCHNEIDER	- Skokan (dokončení z minulého čísla)
JÜRGEN FUCHS	- Básně

VIKTORIÁNSKÁ PORNOGRAFIE (část II.)

TOM WOLFE	- Nový žurnalismus
JERZY FAJERANT	- Co řeknou naše děti?
ANATOLIJ MARČENKO	- Žij jako všichni
HANNAH ARENDTOVÁ	- Eichmann v Jeruzalémě

česká literatura

JIŘÍ KOLÁŘ	- Něco se stalo (ukázka)
J. CHALUPECKÝ	- Příběh Jiřího Koláře
EDA KRISOVÁ	- Dvě povídky
KAREL ŠEBEK	- Píšu abych nezemřel
VÁCLAV BAUMAN	- Paci, paci, pacičky

rr interview

ADAM MICHNIK	- Lidská tvář bez komunismu
JOSKA SKALNIK	- Sny, situace, hry

úvahy

VÁCLAV HAVEL	- Dopis do Toronta

články

M. MASZKIEWICZ	- Bazén piva zadarmo
EDGARDO BARTOLI	- Toho dne se svět pustil do snění
K.K.KUCHYŇKA	- Banán

rr report

JAN STŘEDA	- Po stopách partyzánských bojů
SAŠA VONDRA	- Litevské cesty
KRAMER	- Stíny v ráji

východní blok

H. FRAUENDOFER	- Penury ostrov v jihovýchodní Evropě
OTEVŘENÝ DOPIS PRESIDENTU CEAUCESCOVI	

recenze a polemiky

-rzk-	- Exilový trpaslík
-js-	- Rozpaky nad "Rozpaky"
VALENTIN	- Nezávislý tisk v NDR

Obsah 11. čísla samizdatové RR z roku 1988. Poprvé jsou uvedena pravá jména tvůrců, dokonce i jejich platné adresy. Připomeňme, že časopis byl v této době stále ještě ilegální.

dokumenty

ZA BUDOUCNOST MÁ ODPOVĚDNOST KAŽDÝ
 (interview se členy Nezávislého mírového sdružení)
 ANKETA k 21.8.1988
 -pp- - DEMONSTRACE POLICIE 24.ZÁŘÍ
 -cz- - ještě jednou sobota 24.září
 STUDENT - Události z 28.10.1988
 Prohlášení Výboru na obranu Ivana Jirouse

rezumé

(CZECH, ENGLISH, GERMAN, RUSSIAN)

uzávěrka čísla: listopad 1988
 počet stran : 450 A4

Děkujeme londýnskému JAN PALACH INFORMATION AND RESEARCH TRUST
 za pomoc.

2. str. obsahu 11. samizdatového čísla. Projevení solidarity s Ivanem Martinem Jirousem (již po několikáté), který byl v té době opět vězněn.